

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

บ้านและเรือนไทลื้อ

กรณีศึกษา บ้านหย่วน จังหวัดพะเยา

THAI LUE VILLAGE AND HOME

CASE STUDY: BAAN YUEN, PHAYAO

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

2558

หัวข้อวิจัย บ้านและเรือนไทลื้อ
กรณีศึกษา บ้านหย่วน จังหวัดพะเยา
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ

บทคัดย่อ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของหมู่บ้านหย่วน ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการการอนุรักษ์และพัฒนาในอนาคตโดยสะท้อนถึงอัตลักษณ์และองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาและการอนุรักษ์ชุมชนให้ยั่งยืน ใช้แนวทางในการออกแบบและวางแผนด้านสถาปัตยกรรมมาเป็นเครื่องมือ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาหมู่บ้านไทลื้อแบบองค์รวม ทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐานและปัจจัยอื่น ๆ หมู่บ้านไทลื้อบ้านหย่วนมีความเสี่ยงที่จะเกิดผลกระทบจากการพัฒนา ในอนาคตอาคารที่จะเกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในชุมชนควรดำเนินการในลักษณะที่ไม่กระทบต่อการอนุรักษ์แต่จะเป็นการเพิ่มความโดดเด่นของชุมชน

งานวิจัยการอนุรักษ์โดยใช้ระบบเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ หลักการของการวิจัยคือการปกป้องคุณค่าทางสถาปัตยกรรมรวมถึงดำรงความเป็นอยู่และการรักษาวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการส่งเสริมให้หมู่บ้านหย่วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การวิจัยนี้ได้สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการที่จะรักษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ การพัฒนา ความยั่งยืน สถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐาน

Title Thai Lue Village and Home
Case Study : Baan Yuen, Phayao
By Asst.Prof.Dr. Narupol Chaiyot

ABSTRACT

This project aims to research the settlement and traditional architecture of Baan Yuen village, home to the Tai Lue people in order to design for a future of Integrated conservation and development that reflects the unique diversities specific to the environment as well as the rural development components that are specific to nowadays society .

Sustaining the community has become an essential element of the development and conservation with a new approach in architectural design, planning and development. Thus, the guidelines for the conservation and development of the Tai Lue Village are designated to preserve and enhance the character of the area as a whole. The architectural and historical interest of a conservation area lies in the unique combination of elements such as building style, settlement and other factors that define the lifestyle. Tai Lue village of Baan Yuen is particularly vulnerable to the adverse effects of insensitive development and future development including new buildings, extensions and other alterations should be carried out in a way that does not harm but rather preserves and enhances the unique character of the area.

This research deals with diversity conservation objectives through the use of socio-economic tools in order to maintain the unique characteristics that are specific to the Tai Lue culture. The principle of the research is to protect the architectural features, including preserving the historical settlement, and maintaining Tai Lue culture by promoting the village as a preferred destination for domestic and international tourism. As such this research is relevant and timely in making a positive contribution to area that preserves the identity of Baan Yuen architecture and village to ensure rural development that is consistent with the environment and supportive to the Tai Lue community.

Keywords : Conservation, Development, Sustainable, architecture, settlement

กิตติกรรมประกาศ

โครงการเรื่องบ้านและเรือนไทยลือชุมชนบ้านหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สำเร็จลงได้ด้วยทีมงานจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในโครงการ 4+1 สำนึกถึงบ้านเกิดในการลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ สืบค้นข้อมูล และออกแบบวางผัง รวมถึงการนำเสนอผลงานต่อคนในชุมชน

ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน คนในชุมชน สมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยที่ให้การสนับสนุนให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการทุ่มเทในการมีส่วนร่วมให้โครงการนี้ลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณ สถาบันวิจัยมหาวิทาลัยรังสิต ที่กรุณาติดตามผลงานให้กำลังใจ และขยายเวลาในการทำโครงการ จนสำเร็จลงด้วยดี

ข้าพเจ้าหวังว่ารายงานโครงการเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ สำหรับเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนต่อไป

นฤพนธ์ ไชยยศ

หัวหน้าโครงการ

27 กันยายน พ.ศ. 2561

คำนำ

การวิจัยของรายงานฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงบ้านและเรือนไทยลือชุมชนบ้านหย่วน อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมคงบริบทของวิถีชนบท เหมาะสมกับการเป็นชุมชนพักอาศัยควบคู่กับการเป็นชุมชนอนุรักษ์ จึงได้จัดทำแผนผังแม่บท การอนุรักษ์พื้นที่ไปพร้อมกับการพัฒนาให้กับพื้นที่ต่อไปในอนาคต

รายงานการวิจัยโครงการบ้านและเรือนไทยลือชุมชนบ้านหย่วนได้เสนอแผนพัฒนาและ อนุรักษ์พื้นที่โดยจัดทำผังแม่บทโดยแบ่งเป็นย่านการใช้ที่ดิน ซึ่งพิจารณาจากศักยภาพและแนวโน้ม การพัฒนาพื้นที่ นอกจากนี้ยังได้จัดทำโครงการนำร่องเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวางแผนผังแม่บท จะเป็นต้นแบบการอนุรักษ์และพัฒนาให้กับ หลายชุมชน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำรงความเป็นวิถีท้องถิ่น และสานต่อ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้อยู่คู่กับสังคมชนบทท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ

หัวหน้าโครงการ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
คำนำ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
สารบัญแผนที่	ม
สารบัญแผนภูมิ	ม
บทที่ 1	1-1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1-2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-3
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	1-3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	1-4
1.6 สถานที่ทำการทดลอง	1-5
1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย	1-7
1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	1-7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	2-1
2.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	2-1
2.2 การพัฒนาชุมชน	2-2
2.3 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	2-5
2.4 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	2-5
2.5 การพัฒนายั่งยืน	2-7
2.6 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	2-9
2.7 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา	2-10
2.8 การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	2-12
2.9 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	2-13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.10 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา	2-16
2.10.1 การพัฒนาชนบทในอดีต	2-16
2.10.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน	2-16
2.10.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต	2-17
บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	3-1
3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	3-1
3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	3-3
3.3 ยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	3-5
3.4 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน	3-6
3.5 นโยบายการพัฒนาชุมชน	3-7
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป	4-1
4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดพะเยา	4-1
4.2 ภูมิประเทศจังหวัดพะเยา	4-1
4.3 สถิติจำนวนประชากรจังหวัดพะเยา	4-3
4.4 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพะเยา	4-3
4.5 ลักษณะทั่วไปของชุมชนบ้านห้วยวน	4-5
4.5.1 ประวัติความเป็นมา	4-5
4.5.2 ลักษณะประชากร	4-7
4.5.3 ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของไถลื้อบ้านห้วยวน	4-8
4.5.4 การแต่งกาย	4-10
4.5.5 อาหารไถลื้อ	4-11
4.6 ผลสำรวจปัญหาของชุมชน	4-12
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านห้วยวน	5-1
5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร	5-2
5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน	5-4
5.3 ศักยภาพทางวัฒนธรรม	5-4
5.4 ศักยภาพทางสถาปัตยกรรม	5-5

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5.5 บทวิเคราะห์สภาพแวดล้อม	5-15
5.6 บทวิเคราะห์สภาพทางสังคมเศรษฐกิจ	5-15
5.7 บทวิเคราะห์พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรมและสังคม	5-16
5.8 บทวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรม	5-17
บทที่ 6 การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนบ้านหย่วน	6-1
6.1 สำคัญสำคัญของแผนอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน	6-1
6.2 แผนพัฒนาชุมชนตำบลบ้านหย่วน	6-1
6.2.1 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค	6-1
6.2.2 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและการเกษตร	6-2
6.2.3 ด้านการพัฒนาสังคม	6-5
6.2.4 ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม	6-6
6.2.5 ด้านการบริหารจัดการชุมชน	6-7
6.3 แนวทางการพัฒนาชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนา	6-8
6.3.1 การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น	6-8
6.3.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน	6-8
6.3.3 การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์	6-9
6.4 ข้อเสนอแนะทางการวางผัง	6-10
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	7-1
7.1 ผลการวิจัย	7-1
7.2 ข้อเสนอแนะ	7-3
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ประวัติส่วนตัวและผลงานผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย

(แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

หน้า

1-8

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา	4-2
ภาพที่ 4.2 แผนที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	4-4
ภาพที่ 4.3 ภาพเขียนวิถีชีวิตไทลื้อ วัดธาตุดสบแว่น อำเภอเชียงคำ	4-5
ภาพที่ 4.4 การแสดงของเยาวชน กาดไทลื้อวัดธาตุดสบแว่น 8 พ.ย. 60	4-6
ภาพที่ 4.5 แผนที่เมืองเก่าเชียงคำ จังหวัดพะเยา	4-6
ภาพที่ 4.6 แผนที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	4-7
ภาพที่ 4.7 การแสดงวัฒนธรรม กาดไทลื้อวัดธาตุดสบแว่น 8 พ.ย. 60	4-8
ภาพที่ 4.8 การแสดงทอผ้าในงานกาดไทลื้อวัดธาตุดสบแว่น 8 พ.ย. 60	4-9
ภาพที่ 4.9 การแต่งกายชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ	4-10
ภาพที่ 4.10 การแสดงครุฑแบบเดิมในงานกาดไทลื้อวัดธาตุดสบแว่น 8 พ.ย. 60	4-11
ภาพที่ 5.1 ภาพถ่ายทางอากาศ ชุมชนบ้านหย่วน	5-1
ภาพที่ 5.2 ขอบเขตชุมชนบ้านหย่วนที่ทำการศึกษา	5-2
ภาพที่ 5.3 ผังชุมชนบ้านหย่วน	5-3
ภาพที่ 5.4 วัดธาตุดสบแว่นเป็นที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน	5-3
ภาพที่ 5.5 สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นของชุมชน	5-4
ภาพที่ 5.6 ภาพเขียนวิถีชาวไทลื้อ วัดพระธาตุดสบแว่น เชียงคำ พะเยา	5-5
ภาพที่ 5.7 รูปปั้นเรือนชาวไทลื้อ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา	5-6
ภาพที่ 5.8 แปลนเรือนชาวไทลื้อ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา	5-6
ภาพที่ 5.9 เรือนชาวไทลื้อบ้านหย่วน เชียงคำ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา	5-7
ภาพที่ 5.10 ใต้ถุนเรือนชาวไทลื้อ เชียงคำ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา	5-8
ภาพที่ 5.11 เรือนชาวไทลื้อบ้านแปน เมืองนูน แคว้นสิบสองปันนา	5-9
ภาพที่ 5.12 เรือนชาวไทลื้อสมัยใหม่ กรณีศึกษาบ้านนาย สนั่น สมฤทธิ์	5-14
ภาพที่ 6.1 ระบบถนนภายในหมู่บ้าน	6-2
ภาพที่ 6.2 งานสืบสานตำนานไตลื้อ โดยสมาคมไตลื้อจังหวัดพะเยา	6-3
ภาพที่ 6.3 งานเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมไทลื้อ ในวันที่ 9 พ.ค. 2561	6-3
ภาพที่ 6.4 สินค้าในงานกาดไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561	6-4
ภาพที่ 6.5 การปรุงอาหาร งานกาดไทลื้อที่วัดพระธาตุดสบแว่น วันที่ 20 มิ.ย. 2561	6-4

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 6.6 บรรยากาศงานกาชาดที่วัดพระธาตุสบแวน วันที่ 20 มิ.ย. 2561	6-5
ภาพที่ 6.7 การแสดงศิลปะและวัฒนธรรมไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561	6-5
ภาพที่ 6.8 การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา วันที่ 13 มีนาคม 2561	6-6
ภาพที่ 6.9 การแสดงศิลปะและวัฒนธรรมไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561	6-6
ภาพที่ 6.10 การประชุมสมาคมไทลื้อ วันที่ 25 มีนาคม 2561	6-7
ภาพที่ 6.11 การแต่งกายแบบไทลื้อ วันที่ 25 มีนาคม 2561	6-7
ภาพที่ 6.12 การลงพื้นที่ชุมชน วันที่ 27 ตุลาคม 2561	6-9
ภาพที่ 6.13 บ้านไทลื้อโบราณ ครูอุทัย ไชยวุฒิ	6-9
ภาพที่ 6.14 ผังแนวความคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์	6-11
ภาพที่ 6.15 บ้านต้นแบบไทลื้อ บ้านหยวน	6-11
ภาพที่ 6.16 ส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือนทุกบ้าน	6-12
ภาพที่ 6.17 เส้นทางเดินเท้าและจักรยานในชุมชน	6-12
ภาพที่ 6.18 ผังตำแหน่งบ้านที่ควรอนุรักษ์ในชุมชน	6-13
ภาพที่ 6.19 แนวความคิดการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมชุมชน	6-14
ภาพที่ 6.20 แนวความคิดการพัฒนาพื้นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว	6-14
ภาพที่ 6.21 แนวความคิดจัดโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว	6-15
ภาพที่ 6.22 ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อม	6-15

สารบัญแนบที่

	หน้า
แนบที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	1-5
แนบที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา	1-5
แนบที่ 1.3 ชุมชนบ้านหย่วนพื้นที่การศึกษา	1-6

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน	1-9
แผนภูมิที่ 1-2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ	1-10

บทที่ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ลื้อ หรือ ลือ เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ ที่พูดภาษาตระกูลไท คือ “ไทลื้อ” หรือ “ไตลื้อ” มีถิ่นฐานดั้งเดิม อยู่ในเขตสิบสองพันนา ชาวไทลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบระหว่างหุบเขา โดยมีแม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำสายสำคัญซึ่งชาวไทลื้อเรียกว่า “น้ำของ” ส่วนจีนเรียกว่าแม่น้ำล้านช้าง และเรียกคนไทลื้อว่า “หลี่” หรือ “สุ่ยไป้อี้” ชาวลื้อหรือไทลื้อ มีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อตลอดจนวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนไทยล้านนาและคนลาวในล้านช้างที่บริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก และนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาทเช่นเดียวกันสำหรับประเทศไทย ชาวไทลื้อ ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ในจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ ตั้งแต่อดีต ซึ่งเจ้าผู้ครองนครที่มีอำนาจ ได้กวาดต้อนไทลื้อจากสิบสองพันนามาจำนวนมาก บางส่วนได้อพยพเข้ามาเพิ่มเติมภายหลังเพื่อค้าขาย ติดตามญาติพี่น้อง แต่งงานและแสวงหาที่ทำกินที่เหมาะสม หรือหนีภัยสงคราม รวมทั้งอพยพเข้ามาด้วยเหตุผลทางศาสนา (เรื่องเล่าชาวสยาม : 2015) ไทลื้อชุมชนบ้านหย่วนคือส่วนหนึ่งของการอพยพมาตั้งรกรากบนผืนแผ่นดินไทยที่ยังคงดำรงอยู่ได้นับศตวรรษโดยอาศัยพื้นฐานของภูมิปัญญาอันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทางกายภาพและทางสังคม-วัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน

นโยบายด้านการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเพื่อต้องการให้ชุมชน มีความสวยงามน่าอยู่ สอดคล้องกับผังเมือง วิถีชีวิต และการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม มีระบบสาธารณูปการและสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐานเพียงพอ สอดคล้องกับศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่ออนุรักษ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาการค้า การบริการและการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพเพื่อ สร้างงานและกระจายรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมให้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สนับสนุนการสร้างงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศ โดยการนำวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นมาสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริม ฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับนโยบายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและให้มีการ บูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล/อำเภอ เพื่อรวบรวมสภาพปัญหา ความต้องการของตำบล/อำเภอ มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกัน

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกรวบรัดโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียอัตลักษณ์ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือการเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อเป็นการส่งเสริมชุมชนชนบทให้คงอยู่และสานต่อความเป็นชุมชนชนบทอย่างยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่างมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้จัดทำชุดโครงการวิจัย การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการทำวิจัยองค์รวม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันข้อมูล และการเปรียบเทียบผลการวิจัยร่วมกันของทีมงานในชุดโครงการวิจัย ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1) สร้างความเข้าใจในบริบทชุมชนชนบทจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งประเมิน ความเป็นไปได้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม และวางผังชุมชน (site planning and architectural design)

2) การบูรณาการศาสตร์แบบองค์รวมในการสร้างสมดุล ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมภายใต้กรอบการศึกษา ด้านการออกแบบชุมชน การวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม (integrating multiple disciplines)

3) กำหนดขอบเขต การดำเนินงาน และเป้าหมายร่วมกัน ระหว่าง นักศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์และคนในชุมชน ทั้งในแง่ประเด็นการศึกษา และกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกระบวนการวิจัย (Joint-project goal identification)

4) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการบริหารจัดการการดำเนินการโครงการ (Digital communication and collaborative works)

5) การหาข้อตกลงและข้อสรุปร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนเป้าหมาย ต่อภารกิจ การดำเนินโครงการให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Project Implementation)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เป็นโครงการต้นแบบในการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR

2) สร้างสถานภาพความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันศึกษากับชุมชน ในรูปแบบเครือข่ายพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างเครือข่ายออนไลน์ (social network)

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ทักษะในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์วิกฤต และขยายโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากประสบการณ์จริง (Critical and creative thinking skills)

4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ และประยุกต์องค์ความรู้ในการให้บริการวิชาการแก่สาธารณะ (Academic service)

5) เกิดองค์ความรู้ใหม่จากภูมิปัญญาชุมชน และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชนบทไทย ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต (Knowledge Management and sustaining Vernacular Architecture)

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ความหมายการพัฒนาชนบทของการวิจัยนี้คือ การออกแบบวางผังชุมชนชนบทเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบทให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อมให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการริเริ่ม การมีส่วนร่วม และการตัดสินใจ ด้วยคนในชุมชนเอง รวมถึงการประเมินความพึงพอใจโครงการ ภายใต้การดำเนินการของทีมงานวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน สสำรวจ สัมภาษณ์ วิเคราะห์ ออกแบบ และ นำเสนอ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกขั้นตอน ภายใต้กรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) บริบทชุมชน หรือสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อาคาร สถานที่สำคัญต่าง ๆ สภาพชุมชน กิจกรรมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความสนใจของชุมชน

2) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ ความสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินโครงการ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น หากพบว่ามีแหล่งน้ำ อุดมสมบูรณ์ อาจเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือหากแหล่งน้ำเน่าเสีย อาจเหมาะกับการดำเนินโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น

3) ภาพรวม การขับเคลื่อนและพัฒนาของสังคม / ท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัด / ยุทธศาสตร์ประเทศ เครือข่าย ภาคประชาชน กำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยหนุนเสริม ท้องถิ่นและสังคม อันเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยกับภาพรวมของท้องถิ่นและสังคม

4) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาชุมชน สัญลักษณ์ชุมชน อาชีพ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ความขัดแย้งในชุมชน มีทัศนคติ / แนวคิด / พฤติกรรมการทำงานร่วมกับในชุมชน

5) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการแบ่งโซน พักอาศัย เกษตรกรรม ส่วนสาธารณะ ป่าไม้ รวมถึง ระบบคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพในการขยายตัวของส่วนพักอาศัย การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้สอดคล้องกับ บริบทชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ

6) ออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และวางผังชุมชนให้ สอดคล้องกับ หลักสิทธิชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

1.6 สถานที่ทำการทดลอง

ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 ตำบลบ้านหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยมีระยะทางห่างจากสถานที่สำคัญ ๆ ดังนี้

ระยะสถานที่ อำเภอเมือง	ประมาณ	78 กิโลเมตร
ระยะสถานที่ อำเภอดอกคำใต้	ประมาณ	15 กิโลเมตร
ระยะสถานที่ อำเภอแม่ใจ	ประมาณ	24 กิโลเมตร
ระยะสถานที่ อำเภอจุน	ประมาณ	48 กิโลเมตร
ระยะสถานที่ อำเภอเชียงคำ	ประมาณ	1 กิโลเมตร
ระยะสถานที่ อำเภอปง	ประมาณ	79 กิโลเมตร

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา

สภาพทางกายภาพ

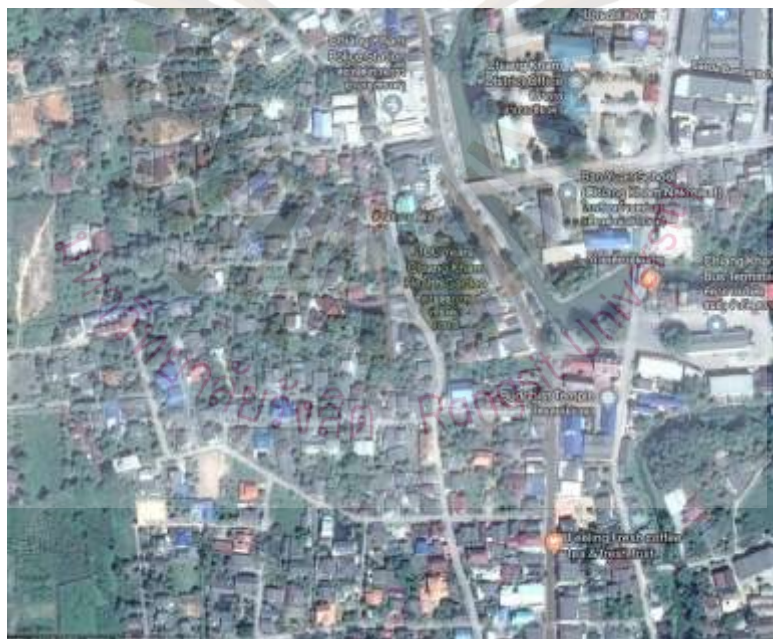
ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบร้อยละ 40 เป็นภูเขา ป่าไม้ ร้อยละ 60 มีลักษณะคล้ายแก่งกระทะ เพราะว่ามีภูเขาสูงอยู่โดยรอบ และมีเนื้อที่ประมาณ 699,557 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 502,816.87 ไร่ ลักษณะที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของจังหวัดพะเยา ห่างจากจังหวัดประมาณ 78 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร 813 กิโลเมตร มีพื้นที่ 140 ไร่ 3 งาน 8 ตารางวา แบ่งเป็นพื้นที่ทำกิน 51 ไร่ 8 ตารางวา ที่อยู่อาศัย 89 ไร่ 3 งาน มีบ้านจำนวน 151 หลังคาเรือน มีแม่น้ำลาวไหลผ่านหมู่บ้าน

ทิศเหนือจรดบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน

ทิศใต้จรดบ้านห้วยวน หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยวน

ทิศตะวันออกจรดบ้านดอนไชย หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยวน

ทิศตะวันตกจรดบ้านทุ่งมอก หมู่ 2 ตำบลเชียงบาน

แผนที่ 1.3 ชุมชนบ้านห้วยวนพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/>

1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อการบันทึก และสรุปประเด็น ในการพูดคุยให้สามารถสื่อถึงชุมชน ได้ชัดเจน ได้แก่ กระดาษปรีฟ ปากกาเมจิก กระดาษขาว ฯลฯ รวมทั้งเอกสาร ที่จะเผยแพร่ให้ชุมชน รวมทั้งเอกสารที่จะเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแนวคิดงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่นเช่น วารสารงานพัฒนา เพื่อท้องถิ่น บทความเกี่ยวกับงานพัฒนาทั้งนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ ในทุกขั้นตอน ซึ่งได้แก่ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบ การนำเสนอโครงการ และประเมินผล รวมถึงกระบวนการเผยแพร่สู่สาธารณะ ในรูปแบบ เว็บไซต์ และบล็อก

1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

จะต้องมีการประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ ในการทำงานให้ชัดเจนก่อนลงไปพัฒนาโครงการว่าจะลงไปเพื่อทำอะไรในแต่ละครั้ง ถ้าเป็นครั้งแรก อาจเป็นอาจเป็นการตรวจสอบชุมชนจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เนื่องจากการพัฒนาโครงการ ไม่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเพียงครั้งเดียวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาโครงการครั้งก่อน ๆ จากนั้นแบ่งบทบาทว่าใครเป็นผู้ตั้งคำถาม จัดกระบวนการ หรือผู้จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพ ผู้บันทึกกำหนดที่วิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

1) หัวหน้าโครงการ

กำกับดูแลภาพรวมโครงการ ประสานงานกับแกนนำ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นัดหมาย การจัดเวทีเพื่อดำเนินโครงการ

2) หัวหน้าฝ่ายแผน และการพัฒนา

กำกับดูแลแผนงาน การเงิน งบประมาณโครงการ การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

3) หัวหน้าฝ่ายบุคคล

กำกับดูแลบทบาทหน้าที่ทีมงาน ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของทีมงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมงาน

4) หัวหน้าฝ่ายข้อมูลและระบบสารสนเทศ

กำกับดูแลระบบการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูล และการนำมาใช้ ข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

กำกับดูแลเว็บไซต์โครงการเพื่อให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการประเมินผล การตอบรับ และวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในการเผยแพร่

6) หัวหน้าฝ่ายควบคุมคุณภาพ

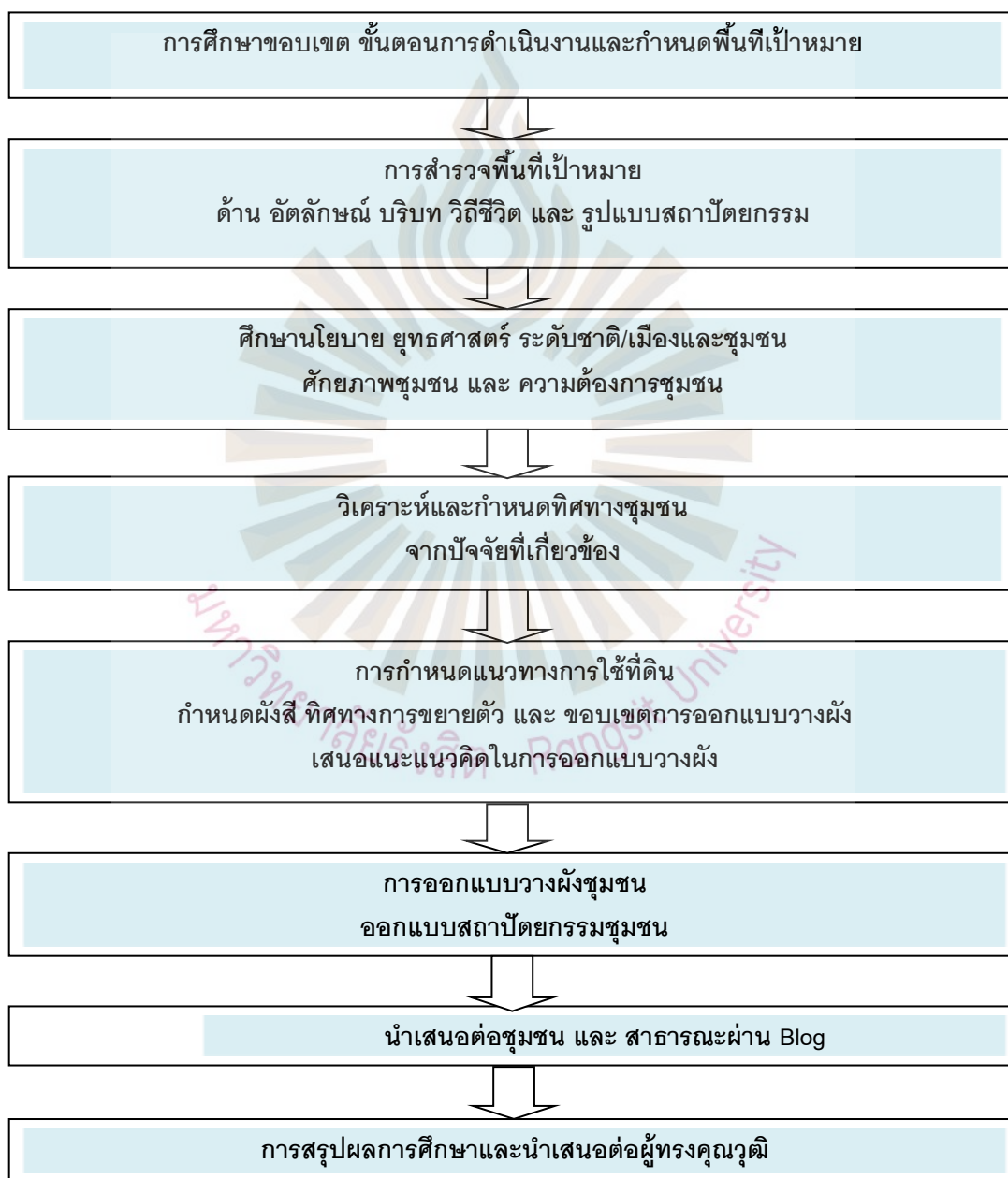
กำกับดูแลกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการควบคุมคุณภาพ ประสิทธิภาพการวิจัย และการประเมินผลการวิจัย

กำหนดพื้นที่เป้าหมายและศึกษาศักยภาพพื้นที่ โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ และกลุ่มคนในชุมชน ผ่านนักศึกษาและผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย สํารวจพื้นที่เป้าหมาย มีการประชุม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนในการลงไปชุมชนในแต่ละครั้ง ทำการศึกษาข้อมูลจากการสังเกตการณ์ สํารวจสอบถาม ปรีक्षा ศึกษาศภาพทั่วไป เพื่อประเมินความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในการออกแบบวิเคราะห์ปัญหา / พัฒนาโครงการ ร่วมกับชุมชนจัดกระบวนการ จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพบทบาทจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้น / สร้างปรากฏการณ์ใหม่ ของชุมชนบนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล สังเคราะห์ข้อมูล แนวทางการใช้ที่ดิน ตามทิศทางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดในการออกแบบ และ นำเสนอผลงานออกแบบต่อผู้นำและสมาชิกชุมชน

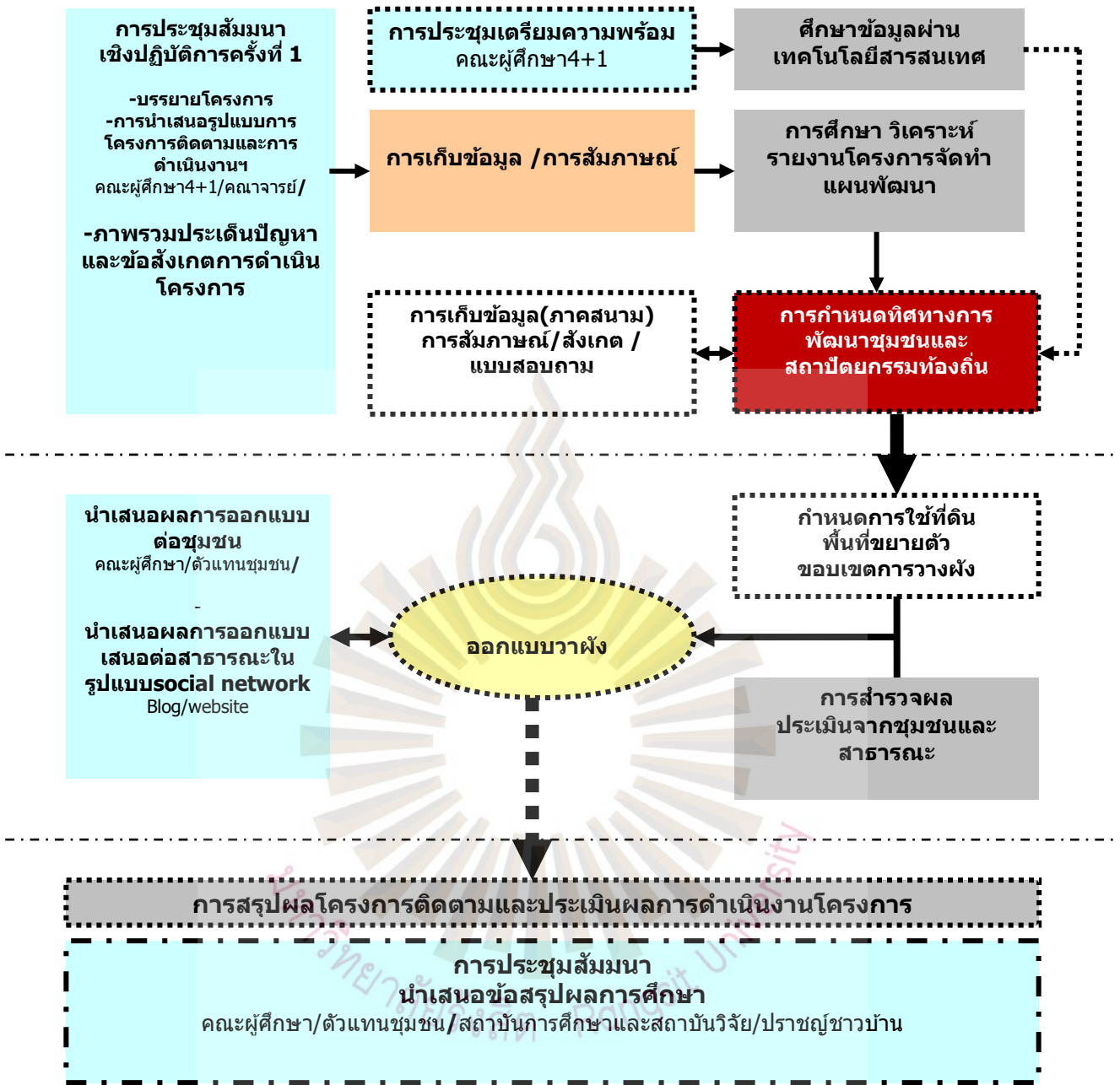
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

กิจกรรม/เดือน	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6
1. กำหนดพื้นที่เป้าหมาย						
2. สํารวจพื้นที่เป้าหมาย						
3. ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับชาติ/เมืองและชุมชน						
4. วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง						
5. กำหนดการใช้ที่ดิน						
6. ออกแบบวางผัง						
7. นำเสนอโครงการต่อชุมชน						
8. ประเมินความพึงพอใจ						
9. ทำรายงานสรุป						

ประเมินผลความพึงพอใจโครงการ แนวคิดในการออกแบบและประโยชน์ที่อาจจะได้จากโครงการ การประเมินความพึงพอใจโครงการจากคนในชุมชน ประชาชนทั่วไปและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการออกแบบวางผัง ผู้นำชุมชน หลังจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนเสร็จสิ้น ทีมงานจะต้องมีการพูดคุย ถึงผลการดำเนินงาน การสังเกต และการวางแผน การดำเนินงานครั้งต่อไป ตลอดจนสรุปการดำเนินงาน ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน

แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ

ขั้นตอนการวิจัย มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมุมมอง แง่คิด โดยอาศัยภูมิปัญญา และ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ดำเนินสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รูปแบบสถาปัตยกรรม และการออกแบบวางผังชุมชน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

“ไทลื้อ” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai Language Group) ซึ่งมี ศูนย์กลางวัฒนธรรมและถิ่นฐานอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้มี ศูนย์กลางทางการปกครองดั้งเดิมในระบบจารีตอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง และมีการกระจายตัวของถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ราบระหว่างหุบเขาที่สัมพันธ์กับลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา และได้กระจายตัวลงมายังที่ราบเชิงเขาทางตอนเหนือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ แม่น้ำโขงตอนกลางของภูมิภาค (Central Mekong River Group) เช่นเดียวกับกลุ่มคนไทกลุ่มอื่น ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางใน เขตมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมา และทางตอนเหนือของ สปป. ลาว เกรียงไกร เกิดศิริ (2553) ได้ศึกษาในประเด็นทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องผ้าทอพื้นเมือง สังคมศาสตร์และการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เขียนข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อในประเทศไทย ในเรื่อง “30 ชาติในเชียงราย” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2493 ที่ให้ภาพลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยอย่างครบถ้วนในทุกมิติรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมใน ระดับผังหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและประเพณี ทั้งนี้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สอย พื้นที่ภายในเรือนนั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ใช้ตัวแบบของเรือนไทลื้อที่สิบสองปันนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง “ไทยสิบสองปันนา” เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งทางกายภาพและนามธรรมได้อย่างสมบูรณ์ของชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาที่ยังคงสภาพเงื่อนไขชุมชนทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมได้แทรกสอดอยู่ในเนื้อหาของบทต่าง ๆ ทั้ง ในระดับผัง และระดับเรือน ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมมีการให้ภาพลักษณะของสถาปัตยกรรมไทลื้อ ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2533 มีผลงาน 2 ชิ้น คือ วนิดา พึ่งสุนทร (2533) ในบทความวิชาการเรื่อง “เรือนไตลื้อ ในสิบสองปันนา” ได้อธิบายเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน องค์ประกอบของหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ใช้สอยในเรือน รูปแบบของเรือน และอิทธิพลที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือน และ อรศิริ ปาณินท์ ในบทความวิชาการ เรื่อง “บ้านถิ่นสิบสองพันนา” ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของผังบริเวณวัดไทลื้อในเมือง เชียงรุ่ง

สำหรับการศึกษาในองค์รวมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของไทลื้อโดยมีนักวิชาการชาวจีนที่ให้ ภาพรวมที่สมบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในปีค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) โดย Zhu Liangwen ในชื่อเรื่อง ว่า “The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South

China” ซึ่งในการพิมพ์ครั้งนั้นได้มี การพิมพ์ฉบับแปลเป็นภาษาไทยในชื่อว่า “ชนชาติไท สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองพันนา” โดยนำเสนอการก่อรูปเรือนหลังแรกของชาวไทลื้อ ตลอดจนประเด็นความเชื่อดั้งเดิมกับ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ศาสนสถาน และบ้านเรือนของชนชาติไทในสิบสองพันนา และในปีพ.ศ. 2539 อรศิริ ปาณินท์ได้เสนอ “บ้านไทลื้อสิบสองพันนา” ในหนังสือ “บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น” ซึ่งเป็นบทความวิชาการที่ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ จากการสังเกตการณ์ ต่อมาในปีพ.ศ. 2548 กวิน ว่องวิทย์การ และคณะได้ศึกษาวิจัย “โครงการเปรียบเทียบภูมิปัญญาใน พัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ระหว่างพื้นที่คัดสรรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ประเทศไทยกับพื้นที่คัดสรรใน แคว้นสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน” ทั้งนี้ ผลการวิจัยได้ให้ผลสรุปถึงคุณลักษณะของ เรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน 5 ประเด็น คือ

- (1) เป็นเรือนที่มีตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับภูมิอากาศ
- (2) เป็นเรือนที่มีองค์ประกอบเหมาะสมกับวัสดุการใช้งาน และภูมิอากาศ
- (3) เป็นเรือนที่มีลักษณะพื้นที่และ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม และซ่อมแซม
- (4) เป็นเรือนที่มีการใช้พื้นที่และ องค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบอนอกประสงค์
- (5) เป็นเรือนที่มีลักษณะส่งผลประโยชน์ต่อเนื่องจากการ ใช้งาน อย่างไรก็ตามก็ยังไม่ได้แสดงถึง คุณลักษณะที่ชัดเจนในการเปรียบเทียบระหว่างเรือนไทลื้อในประเทศไทย และในสาธารณรัฐ ประชาชนจีน

2.2 การพัฒนาชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง(directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)¹

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือเปลี่ยน จากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต ได้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (Qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำกร (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้

ดียิ่งขึ้น ๆ เร็วยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา

พัทธา สายหู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สถานะการพัฒนามีสถานะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสถานะครอบงำ ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาลึกลับที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

แนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรมชุมชน” และ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (พัฒนา กิติอาษา:2544) โดยกระแสมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชี้ให้เห็นศักยภาพของสถาบันชุมชนต่าง ๆ อาทิ พระ ผู้นำอาวโส เครือข่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีบทบาท อยู่ในชุมชน บุคลากรและสถาบันเหล่านี้มีบทบาทในการทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนที่มีวัดพระ ความเชื่อทางศาสนา นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณและการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นคนในชุมชน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีเป้าหมายสู่ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุขเรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาหา *เศรษฐกิจพอเพียง* เน้นการผลิตให้พอเพียงกับตัวเอง (กระทรวงมหาดไทย 2541) กระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับสนองพระบรมราชโองการได้เสนอ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง มีกลยุทธ์ 5 ประการคือ ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ยึดการส่งเสริมการตลาดชุมชนและยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ *คิดเอง ทำเอง* (อภิชัย 2541, โกมาตร และคณะ 2547 ก: 9-10) ดังนั้น การพัฒนาชนบทจึงหมายถึง ความตั้งใจที่จะกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ

ประชาชนในชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับชุมชนภายนอก เพราะทราบเท่าที่ชาวชนบทไม่สามารถต่อรองกับชุมชนภายนอกได้อย่างเท่าเทียมกัน ชนบทจะเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดเวลา (อภิชาติ 2541: 139-140)

ความหมายการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนา และชุมชน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุดคือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น

องค์การสหประชาชาติ : เป็นขบวนการรวมกำลังของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น และผลสมผสานชุมชนนั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น (ยุวัฒน์: 2526)

1. ทางด้านร่างกาย: บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ
2. ทางด้านจิตใจ: คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. ด้านสังคม: บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (educational process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self – reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self – help) ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชนคือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ : 2531)

2.3 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (นิรันดร์: 2550)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วย การให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นริเริ่มการพัฒนา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปสุดท้าย

2.4 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง (Self - Reliance Community Development)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนในชุมชนก็มี

ความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชน ทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนบงกชนั่นเอง ดังทงศักดิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง (อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต :2515) การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ตนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริง การพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใดย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานการสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่นทางด้านวิชาการและวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการกิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ “ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว” (จิตจำนงค์ กิติกริต, 2525 : 54) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ซึ่งอมร รักษาสัตย์ กล่าวว่าทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลาย ๆ ประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศ และประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่ แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการพึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่สามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยิ่งปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (บุญเพง บ้านบางพูน : 2527) แนวคิด

การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่นักพัฒนาและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ชุมชนชนบทควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2.5 การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)

หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคต เกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (จิตจำนงค์ กิติกรติ: 2525) การพัฒนาที่ยั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นมากกว่าเพียง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นคำที่ ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ ธรรมมาภิบาล” ว่าเป็น สองคำที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างแยกจากกันมิได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (พัฒนา กิติอาษา :2544) การพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมี ธรรมภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงว่าการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตรายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชนต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ถ่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ :2526) คือ

1. การสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทาง และทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวง จากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (equity) คนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่นต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้นพื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราย (security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรค และภัยอันตราย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองต่อความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อ ๆ ไป เมื่อนำแนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง (ยุคติ มุกดาวิจิตร:2538) จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของเมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) จัดเตรียมที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานต่าง ๆ
- 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นประหยัดพลังงานและใช้พลังงานคืนรูป (Renewable Energy)
- 3) จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ
- 4) ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก
- 5) ลดการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่
- 6) การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- 1) กระบวนทัศน์ของแนวคิดในการพัฒนาแนวใหม่
- 2) การประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่
- 3) ระบบเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ
- 4) ระบบการเมือง การปกครอง และการบริหาร
- 5) การวางผังเมือง และการออกแบบทางสถาปัตยกรรม
- 6) บทบาทของพลเมือง
- 7) วิสัยทัศน์ของผู้นำ

การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) มีหลักการโดยสังเขป ดังนี้

1. มิติทางการก่อสร้าง (Construction Perspective)

- ทนทาน (Lifespan)
- ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptability)

2. มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Perspective)

- ค่าใช้จ่ายพอเหมาะ (Affordability) ทั้งสำหรับที่พักอาศัยโดยตรง (Direct Costs) และสำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม โดยไม่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ มีสภาพแวดล้อมที่ดีในเชิงจิตศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัย (a place to live) ให้เป็นบ้าน (home) และสร้างโครงข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม (Eco-efficiency Perspective)

ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Rational and Efficient use) ประกอบด้วย พลังงาน (Energy) วัสดุ (Construction) และพื้นที่ (Space) ลดละความสูญสลายและการบริโภคการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าการรักษาและส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีสภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย โอกาสและความเสมอภาคทางสังคมการมีส่วนร่วมในการดูแล บริหาร จัดการชุมชนอย่างกว้างขวางพึ่งพาตนเองได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์ และบูรณาการรักษาสภาพแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.6 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (อภิชาติ ท่องอยู่: 2530) คือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิม พระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า “พอเพียง” หมายถึง “พอมีพอกิน พอมีพอกินก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี” “ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล” เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Lilt - Sufficiency) อยู่ได้โดยมิต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น (เสรี พงศ์พิศ: 2548) คือ

ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 รวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาแบบบูรณาการ” ทั้งด้าน เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่าย ในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.7 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา

ในช่วง 20 กว่าปีมานี้ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร: 2544) อันเป็นผลจากการปะทะกันระหว่างแนวคิดสองกระแส ได้แก่ **กระแสโลกาภิวัตน์** (Globalization) ด้านของความเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก และที่สำคัญคือ ผู้คนได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ศักดิ์ศรี และรู้สึกโดดเดี่ยวเพราะถูกตัดขาดจากกันทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งขึ้นเรียกว่า **กระแสชุมชนท้องถิ่น** (Localization) ที่ให้ความสำคัญแก่คนและชุมชนในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีค่าและมีศักดิ์ศรี เป็นแนวคิดที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงกันแบบองค์รวมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนในทุกส่วนที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมได้เรียกร้องให้ผู้คนหันกลับมาทบทวนแนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งแนวคิดใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นกระแสรองมาก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฏเกณฑ์ และกติกา การพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางใหม่นี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2540 หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากล และลักษณะเฉพาะของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนาของไทย ตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบ

ใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย

1) **นามธรรมและรูปธรรม** ภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมสามารถแยกออกได้อีกหลายประเภท ทั้งทางด้านเกษตรกร ทัศนกรรม สุขภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีจุดร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ คุณค่าที่อยู่เบื้องหลังภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของผู้คนและชุมชน เช่น คุณภาพของธรรมชาติและ การอยู่ร่วมกันในชุมชน การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

โดยทั่วไป รูปแบบ ซึ่งเป็นเทคนิคหรือวิธีการจัดการจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่เปลี่ยนแปลงช้าหรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงคือ คุณค่าของภูมิปัญญานั้น ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่รูปแบบหรือวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะรักษาหรือคงคุณค่าเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) **คุณค่าและมูลค่า** การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำเอาแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่าเข้ามาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของเราในระยะที่เพิ่งผ่านมานี้จะมีความขัดแย้งกันค่อนข้างรุนแรง ระหว่างแนวคิดสองแนวนี้ ภายหลังจากได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแบบอย่างชาติทางตะวันตกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้น พร้อมกับนิยมมูลค่าหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งต่างในเชิงปริมาณก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้คนในสังคมอีกจำนวนหนึ่งที่ยึดถือหรือนิยมคุณค่า ซึ่งเป็น การให้ความสำคัญต่อจิตวิญญาณ และรากเหง้าของตนเอง การนำคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จะเป็นการแก้จุดอ่อนอย่างหนึ่งในสังคมไทย ให้หันกลับมาสร้างความสมดุลให้กับแนวคิดทั้งสอง เพื่อสร้างคุณภาพแก่ชีวิต ชุมชน และธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่านี้ น่าจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ทัศนกรรม สมุนไพร การนวด และศิลปะต่างๆ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าและพร้อมที่แปรเป็นมูลค่าถ้ามีการจัดการที่เหมาะสม

การนำแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนและสังคม น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคหลังสมัยใหม่

2.8 การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ในช่วง 4 ปีแรก (พ.ศ. 2544-2547) ของการถ่ายโอนภารกิจตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541). *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและ ยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย. จะเป็นช่วงของการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการบริหารส่วนกลาง และราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์ การสร้างความพร้อมในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจ บุคลากรงบประมาณ และทรัพย์สิน รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของภารกิจที่ถ่ายโอนจะมีทั้งการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐ และจะมีบุคลากรจำนวนหนึ่งถ่ายโอนไปปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากการถ่ายโอนในช่วง 4 ปี แรก สิ้นสุดลงจนถึงระยะเวลาการถ่ายโอนในปีที่ 10 (พ.ศ.2548-2553) ตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน มีการปรับบทบาทของราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการถ่ายโอนภารกิจ มีการปรับกลไกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนภูมิภาคอย่างกลมกลืน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น และจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใสในช่วงเวลาหลังจากปีที่ 10 (ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ: 2534) ประชาชนในท้องถิ่นจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การกำกับดูแลและการตรวจสอบ ตลอดจนการสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการและการคลังท้องถิ่นที่พึ่งตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร ราชการบริหารส่วนภูมิภาคจะเปลี่ยนบทบาทจากฐานะผู้จัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็น ภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน และการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน

2.9 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน (กำธร กุลชล:2545)

บริบท (context) หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ของชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/ที่มนุษย์สร้างขึ้น เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ฯลฯ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการใช้/การระดมทรัพยากร ลักษณะประชากร จำนวนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลง ลักษณะทางเศรษฐกิจ อาชีพ การผลิต (ปัจจัยและทรัพยากร) การบริหารจัดการ การตลาด ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอก ลักษณะทางสังคม กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างอำนาจ ผู้นำระบบครอบครัวและ เครือญาติ เครือข่าย สถาบันในชุมชน (เชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคม) ระบบความเชื่อและประเพณี วัฒนธรรม

วิสัยทัศน์ (vision) คือภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมายให้บรรลุ วิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่างประณีต สวยงามมีพลังแรงบันดาลใจให้ผู้คนอยากให้เป็นจริงวิสัยทัศน์ที่ดี และมีพลังเกิดจากความรู้ความเข้าใจในอดีตและปัจจุบัน เป็นหลักฐานสามารถสร้างและฉายภาพอนาคตที่โดนใจผู้คน ตอบสนองความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของสังคมความปรารถนาและความใฝ่ฝันความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่า

ศักยภาพ (potential) หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏ ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่ากรรตุภาพ หรือภาวะที่เป็นจริง(actual-actuality)หรือเรียกกันภาษาง่าย ๆ ว่าภาวะแฝง(potential)กับภาวะเป็นจริง (actuality)ซึ่งใช้ในปรัชญา ตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติลพูดถึงความสมบูรณ์ (perfection) ว่าเป็นภาวะความเป็นจริงที่บริสุทธิ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้

สวัสดิการชุมชน (community security) หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกัน คิดค้นขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้ และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างฉลาดก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเอง และลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคมและทุน วัฒนธรรม การจัดระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุนทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองของความจำเป็นของชีวิต การจัดระบบสวัสดิการยังรวมความไปถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนต่างๆแล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและ

ชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าสิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการคือให้ตอบสนอง ความจำเป็นพื้นฐานจัดการให้เป็นสวัสดิการไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

อัตลักษณ์ชุมชน (identity of community) หมายถึง สำนึกความแตกต่างของชุมชน ที่มี ลักษณะเฉพาะ รวมทั้งการมองชุมชนในด้านเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการบางคนอธิบายว่าเป็นการสร้างขอบเขตของชุมชน เพื่อ การแสดงออกถึงอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจความหมายของคำว่าลักษณะมีมากมาย ขึ้นอยู่กับ สำนึกปรัชญา(Existentialism)ที่เกิดขึ้นในระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมาเน้นการค้นหาตัวตนการเป็นตัวของตัวเองการเป็นอิสระจากสิ่งที่กำหนด

เครือข่าย (network) คำว่า เครือข่าย หมายถึงการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันของกระบวนการ มีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของ ชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้นปัจจุบัน แนวคิด การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้น คำว่า เครือข่าย (network-networking) เป็นคำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กรใหม่การทำงาน แบบใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายนอกและองค์กรเองระหว่างผู้บริหารและพนักงานกับ องค์กรอื่นและบุคคลอื่นและกับลูกค้าเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมแบบ สั่งการ แบบบนล่าง แบบลำดับชั้น (top down .vertical .hierarchical) เครือข่ายเน้นความสัมพันธ์ แบบแนวนอน (horizontal) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจทำให้คนเข้มแข็ง (empowerment) สร้าง ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกัน (trust) คำว่า เครือข่ายทางสังคม (social network) โดยทั่วไปหมายถึง กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรซึ่งสมัครใจสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรม บางอย่างร่วมกัน โดยที่แต่ละคนแต่ละองค์กรยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันเครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิด กระบวนการทางสังคมและประชาสังคมในรูปแบบหลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนจริง (virtual community) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

ทุนชุมชน (social capital) เป็นคำที่ยืมคำว่า “ทุน” มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบ่งชี้ถึงสิ่งที่ เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุน ทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

ทุนทางสังคม (social capital) เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลาย หมายถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม (ธนาคารโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคม และ สถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุดัตุประสงค์ของตนเอง และของชุมชน (นารายณ์) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมี ประสิทธิภาพและทำให้ประสานการดำเนินงานต่าง ๆ ได้ (พุตนม) หรืออาจจะกล่าวสั้น ๆ ว่าทุน ทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคม ที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) หมายถึง คุณค่าค่านิยมของสังคมที่แสดงออก ทางจารีตประเพณี วิธีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลัง ของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่นนามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีดีกรีทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป ตั้งแต่ต้นแล้ว การเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทุนทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวน ไม่น้อยอยากแต่งงานกับฝรั่ง คนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกัน ทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุนเพื่อให้ นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำ หรือรับรอง เช่น คนขับรถแท็กซี่ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกัน การเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับ สมุนไพร การนวดแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

ทุนเฉพาะบุคคล (individual capital) คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลเช่น ทักษะ ความคิด สร้างสรรค์ ความกล้าหาญคุณธรรมต่าง ๆ บารมี สถิติปัญญา การค้นคิดประดิษฐ์ ความสามารถ เฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอด ได้เป็นรูปธรรมอาจจะเรียกว่า**ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital)** หรือ**ทุนความรู้ (Knowledge Capital)** ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่าง ๆ กลายเป็น “ยี่ห้อ” “แบรนด์” กลายเป็น ทุนทางวัฒนธรรมและทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า **ทุนมนุษย์ (Human Capital)**

สัญญาประชาคม (Social Contract) หมายถึง ข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิ และความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิ และความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมยอมรับ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในลักษณะของสัญญาประชาคมโดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้น ๆ คำว่าสัญญา

ประชาคมมาจากปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่มีหลายคนที่พูดถึงคำนี้และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชน เช่น โรมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก ชาวอังกฤษ และที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ฌอง ฌัก รูสโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง สัญญาประชาคม เมื่อกลางศตวรรษที่ 18 ต่อมา มีการนำคำว่าสัญญาประชาคมไปใช้อย่างสับสน โดยมักใช้แทน “คำสัญญา” ที่นักการเมืองผู้บริหารให้ไว้กับประชาชนบ้าง หรือเป็นพันธกิจที่นักการเมืองประกาศไว้ เป็นต้น

2.10 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

2.10.1 การพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานงานของส่วนราชการของรัฐในการพัฒนาชนบท เป็นไปตามระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยรัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท (กชช.) เพื่อรองรับการดำเนินงานพัฒนาที่เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2535 จึงได้มีการเพิ่มเติมแนวทางการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคควบคู่กับแนวทางการพัฒนาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมาพบว่า การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในช่วงที่ผ่านมายังมีปัญหาหลัก ๆ เกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท แรงงานชนบทยังคงหลั่งไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูงที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาด้านการแข่งขันควรจะโยกย้ายไปอยู่ในภูมิภาคที่มีแรงงานพอเพียง รัฐบาลได้มีนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการปรับปรุงระเบียบ กชช.ก. เดิม เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เพื่อให้การพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ครอบคลุมถึงองค์กรท้องถิ่นที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่าง ๆ และให้นโยบายของรัฐบาลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพ กนภ. ได้มีความพยายามในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและประชาชนในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ โดยเน้นการพัฒนาคนและสังคมเพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

2.10.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

เพื่อให้การพัฒนาชนบทเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รัฐบาลจึงได้ปรับระบบการบริหารงานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงาน

เชิงยุทธศาสตร์ภาครัฐในระดับพื้นที่ ให้มีศักยภาพและสมรรถภาพสูง สามารถประสานและกำกับดูแล การปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุน องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ให้สามารถริเริ่ม แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานที่มีกระบวนการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมี ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ในการบริหารราชการในระดับพื้นที่จึงมี **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย ระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546** ขึ้น และได้มีการปรับปรุงให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดทำ บประมาณของประเทศ ที่แต่เดิมเป็นการตั้งงบประมาณที่เกิดจากฐานของหน่วยงานระดับกรม เป็นหลัก มาสู่การกระจายอำนาจไปยังจังหวัดและกลุ่มจังหวัด จึงได้กำหนด**พระราชกฤษฎีกาว่าด้วย การบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551** โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.10.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ซึ่งต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำระบบ ฐานข้อมูล มีการประสานงานระหว่างรัฐและท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ให้แก่ ประชาชน เพิ่มศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพที่ไม่เหมือนกัน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประชาชนได้รับผลกระทบประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมี ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ในมิติต่าง ๆ

บทที่ 3

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาคม โดยกำหนดกิจกรรม/โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีทั้งหมด 11 ฉบับตั้งแต่พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน เกือบ 50 ปีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นแบบในการพัฒนาประเทศ ในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นกรกำหนดแผนพัฒนาฯ จากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ส่วนมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เพิ่งเกิดปรากฏขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 แต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนายังเป็นรูปแบบบนลงล่าง (top-down) ผู้บริหารประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกตั้งแต่ปี 2504 โดยอยู่ในสมัยของ พณ. นายกรัฐมนตรีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมมาแล้ว 10 ฉบับด้วยกัน โดยในแผนฉบับที่ 11 มีจุดเน้นพอสรุปได้ดังนี้

1) **ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ** : โอกาสของประเทศไทย ซึ่งได้วิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ด้านแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2) **เศรษฐกิจสร้างสรรค์** : **ทางเลือกเศรษฐกิจไทย** ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา

(Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่

3) **ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา** ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4) **สถาปัตยกรรมทางสังคม : ทางเลือกใหม่ของคนไทย** ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากรากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจากสังคมใน 4 มิติ คือ สังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ (Social Cohesion) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) พัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้มีบทบาทเจ้าของเรื่องเป็นกลไกหลักที่มีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการภาครัฐลดบทบาทความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างความศักยภาพของชุมชนและเอกชน

5) **สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล** ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่าสัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ ยึดหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสติของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการพัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ไว้ 5 ประเด็น คือ

(1) ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm) การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

(2) สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)

(3) พัฒนาระบบการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ

(Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) โดยถ่วงน้ำหนักกัน เพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดย พัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

(4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการทุกภาคส่วนของสังคม

(5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้นทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น ที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้าง ๆ ในการนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของแผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนากาด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 บัญญัติให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนากาดที่ยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากทุกจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคขึ้น เพื่อสนับสนุนจังหวัด และกลุ่มจังหวัดให้สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

1) แนวคิดและหลักการ

1.1) ยึดแนวคิดการพัฒนาตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ควบคู่ไปกับแนวคิด “การพัฒนาแบบองค์รวม” ที่ยึด คน ผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคภาคี การพัฒนา และหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้สังคมमानฉันท์และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

1.2) หลักการมุ่งสร้าง ความเชื่อมโยงกับแผนระดับชาติต่าง ๆ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างโอกาสทางการพัฒนา สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ โดย

(1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศและภาค รวมถึงชุมชน

(2) กำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคให้สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่

2) ทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพแวดล้อมภายนอกเป็น ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นผลให้จำเป็นต้องเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ให้เหมาะสมการพัฒนาที่สมดุล ดังนั้นจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ ดังนี้

2.1) พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตร และการท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยเฉพาะ

2.1.1) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor) เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหารแนว สะพานเศรษฐกิจพื้นที่อรัญประเทศ-สระแก้ว-ปราจีนบุรี พื้นที่เศรษฐกิจระนอง-ชุมพร-บางสะพาน แนวสะพานเศรษฐกิจพังงา-กระบี่-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช และแนวสะพานเศรษฐกิจสตูล-สงขลา

2.1.2) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเหนือ-ใต้ (North South Economic Corridor) ได้แก่ แนวเศรษฐกิจเชียงใหม่-เชียงราย-พิษณุโลก-นครสวรรค์-จังหวัดปริมณฑล แนวเศรษฐกิจหนองคาย-อุดรธานี-ขอนแก่น-นครราชสีมา-จังหวัดปริมณฑลพื้นที่แหลมฉบัง-ชลบุรี- ฉะเชิงเทรา-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร

2.2) พัฒนาบริการพื้นฐานของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่าง ประเทศ โดยเน้นพื้นที่ชุมชนตามแนวเขตเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉพาะ ชุมชนเศรษฐกิจชายแดน

2.3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบบรณาง เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมบริเวณจุดตัด เช่น พิษณุโลก และขอนแก่น

2.4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศให้ยั่งยืน ได้แก่ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งอุตสาหกรรม และการจัดให้มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร (2551) ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่

วิสัยทัศน์

“ประตูทางการค้าสู่โลก โดดเด่นวัฒนธรรมล้านนา น่านอยู่ทุกถิ่นที่”

เป้าประสงค์

(1) เป็นภูมิภาคที่แต่ละจังหวัดมีเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นสามารถเป็นฐานเกื้อกูลและเสริมศักยภาพซึ่งกันและกันได้

(2) เป็นฐานและประตูด้านการค้า โครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และเอเชียใต้ (BIMSTEC)

(3) โดดเด่นในสาขาบริการการท่องเที่ยว หัตถอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลพิษ และเกษตรปลอดภัย

(4) เป็นศูนย์กลางบริการสุขภาพ อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ และการค้าต่างประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 : สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

(1) พัฒนาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และเอเชียใต้ (BIMSTEC)

(2) พัฒนาประตูเศรษฐกิจเพื่อเป็นช่องทางการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

(3) สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความรู้ใหม่มุ่งสู่ Knowledge

Based Economy

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 : เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

(1) สร้างงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ สำหรับตลาดเฉพาะ (Niche Market) โดยการนำวัฒนธรรมล้านนามาสืบสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า

(2) สร้างองค์ความรู้ต่อยอดด้านการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงทั้งภายในกลุ่มจังหวัด และกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

(3) สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์เกษตรด้วยการใช้ความรู้ และการบริหารจัดการสมัยใหม่ในห่วงโซ่การผลิตและการตลาด

ประเด็นยุทธศาสตร์ 3 : สนับสนุนทั้งฐานเศรษฐกิจเดิมและเศรษฐกิจใหม่ที่ยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

(1) สร้างความเข้มแข็งชุมชน โดยสร้างเศรษฐกิจพื้นบ้านสืบสานสู่สากล

(2) ดำรงความเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(3) สร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ชายแดน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3.4 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541).

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย. ดังนี้

1) แผนงานพัฒนาคนและสังคม เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

2) แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งเพื่อให้พื้นที่ในเขตรับผิดชอบของตำบลได้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่สวยงามของบุคคลอื่นที่ใช้เส้นทางสัญจรไปมาด้วย

3) แผนงานเศรษฐกิจ เพื่อการส่งเสริมให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นโครงการที่เป็น การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีรายได้เสริมมากขึ้น โครงการที่เกี่ยวข้องกับแผนงานนี้คือ โครงการอุดหนุนงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มอาชีพต่างในเขตพื้นที่

4) แผนงานพัฒนาด้านแหล่งน้ำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีน้ำอุปโภค - บริโภคเพียงพอโครงการที่เป็นแนวทางการพัฒนาคือ การขยายเขตประปาให้ครบทุกครัวเรือน และการพัฒนาระบบน้ำประปาที่ถูกละเลยลักษณะ อีกทั้งการสร้างที่เก็บกักน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน

5) แผนงานการพัฒนาด้านการเมือง และการบริหาร เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการรับรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคร่วมกันอีกทั้งมีการติดตาม

และประเมินผลร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นและให้บุคลากรที่เป็นกลไกในการบริหารงานของท้องถิ่น มีประสิทธิภาพ

6) แผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สภาพท้องถิ่นได้มีระบบนิเวศน์ที่ดีขึ้นอีกทั้งเพื่อสภาพที่ถูกสุขลักษณะ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย จากปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้าได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ และสิ่งที่เป็นแนวโน้มในการพัฒนาต่อไปในอนาคตเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้พัฒนาไปในแนวทางเดียวกันกับทางจังหวัด อำเภอ นั้นก็ควรพัฒนาให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และมาจากความต้องการของคนในชุมชนแบบแท้จริง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรทางการบริหารที่มีทั้งบุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วย

โครงการที่เป็นแนวทางแก้ไข

การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม การจัดตั้งตลาดผลผลิตชุมชน การก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพื่อการคมนาคมสื่อสารที่สะดวก การจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับบุคลากรท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น การจัดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ การส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ

3.5 นโยบายการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2551) กำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนจากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ในการนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง** ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน

2) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน** ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค การก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ

3) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษา คุณภาพชีวิต และสังคมที่มีคุณภาพ** ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบ พัฒนาระบบการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารของประชาชน การส่งเสริมอนามัยของประชาชน งานพัฒนาคุณภาพชีวิต งานส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

4) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี** ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใสตรวจสอบได้ การพัฒนา

และเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนประชาคมในทุกด้าน การพัฒนาการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงงานพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรทุกด้าน งานคุ้มครอง ด้านมลพิษ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป

4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดพะเยา

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา (2558) สรุปรายงานข้อมูลทั่วไป จังหวัดพะเยาดังนี้ จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดชายแดนตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศา 44 ลิปดา เหนือ ถึง 19 องศา 44 ลิปดา เหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 40 ลิปดา ตะวันออก ถึง 100 องศา 40 ลิปดา ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครคิดตาม ระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนน พหลโยธิน) ประมาณ 735 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพาน อำเภอป่าแดด และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ติดต่อกับ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา อำเภอเมืองน่าน อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอจาง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทาง เขตแดน 36 กม

4.2 ภูมิประเทศจังหวัดพะเยา

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา ทั้งด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านใต้ และตอนกลางของจังหวัด เทือกเขาเหล่านี้จะทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้มีที่ราบ เหมาะแก่การเพาะปลูก อยู่สองข้างเทือกเขาและระหว่าง ลำน้ำ มีเนื้อที่ภูเขาสูงและสูงมากที่สุด ประมาณ ร้อยละ 47 ของพื้นที่จังหวัด มี พื้นที่เนินเขาผลสมที่ราบ ประมาณร้อยละ 35 และมีที่ราบลุ่ม น้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 18 ระดับความสูงของ พื้นที่จังหวัดพะเยา มีความสูงระหว่าง 300 - 1,550 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลางเทือกเขาที่สำคัญของจังหวัด พะเยา ได้แก่ เทือกเขา ดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สุก ดอยขุนแม่ฝาด ดอยขุนแม่ต๋า และดอยขุนแม่ต้อม แม่น้ำสำคัญ ที่ไหลผ่านจังหวัดพะเยามี 3 สาย คือ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว และแม่น้ำยม 4 ขนาดพื้นที่และการใช้ ประโยชน์ที่ดิน จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ 6,335.06 ตร.กม. หรือ 3,959,412 ไร่ในปีพ.ศ. 2550 พื้นที่จังหวัด พะเยา เป็น เนื้อที่ป่าไม้ 3,189.2 ตร.กม. หรือ 1,993,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 50.34 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นเนื้อที่ถือครองทาง การเกษตร 1,699.07 ตร.กม. หรือ 1,061,921 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.82 ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นเนื้อที่นอก การเกษตร 1,446.79 ตร.กม.หรือ 904,241 ไร่คิดเป็น ร้อยละ 22.84 ของพื้นที่ทั้งหมด ทรัพยากรธรรมชาติ 1) ทรัพยากรป่าไม้ ในปีพ.ศ. 2547 พื้นที่

จังหวัดพะเยาส่วนที่มีสภาพเป็นพื้นที่ป่า คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50.34 ของ พื้นที่ทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ 3,189.2 ตร.กม. ถือเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนของเนื้อที่ป่าต่อพื้นที่จังหวัดในลำดับที่ 3 ของกลุ่มลุ่มน้ำหลักในพื้นที่สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 2 โดยประเภทของป่าที่พบส่วนใหญ่เป็นป่าดิบเขา คิดเป็นร้อยละ 75.18 และป่าเบญจพรรณ ร้อยละ 23.32 ส่วนป่าเสื่อมโทรม ป่าแดงและ/หรือป่าเต็งรังและ/หรือ ป่าโคกและ/หรือป่าแพะ เสื่อมโทรม สวนป่าผสม สวนป่า ป่าไผ่ พบกระจายในพื้นที่ โดยรวม ร้อยละ 2.77

ภาพที่ 4.1 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา

ที่มา: <http://mynewblogphayao.blogspot.com/>

ทรัพยากรน้ำ จังหวัดพะเยาตั้งอยู่ในลุ่มน้ำอิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงในลุ่มน้ำโขงตอนกลาง โดยครอบคลุม พื้นที่ลุ่มน้ำ 7,388 ตร.กม. มีปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติ 2,247 ล้าน ลบ.ม. และบางส่วนของพื้นที่อยู่ในลุ่มน้ำยมตอนบนที่มีแม่น้ำควม แม่น้ำจิม และแม่น้ำยมตอนบนไหลผ่าน สำหรับแหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลในพื้นที่ จังหวัดพะเยา บริเวณแอ่งเชียงราย-พะเยา-แม่สาย มีสภาพทางธรณีวิทยา แหล่งน้ำผิวดินที่สำคัญ ได้แก่

1. กว๊านพะเยา มีเนื้อที่ประมาณ 12,831 ไร่ หรือประมาณ 20.53 ตร.กม. ปัจจุบันสามารถเก็บกัก น้ำได้ 33.84 ล้าน ลบ.ม. ซึ่งสามารถช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรทำยกกว๊านพะเยาใน ฤดูฝนได้ประมาณ 300,000 ไร่และในฤดูแล้งได้ 13,000 ไร่

2. หนองเล็งทราย เป็นแหล่งน้ำที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำอิง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ใจ มีเนื้อที่ประมาณ 4,000 ไร่ และในปัจจุบันสามารถกักเก็บน้ำได้ 4 ล้าน ลบ.ม.

3. แม่น้ำอิง มีต้นกำเนิดจากดอยหลวง อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่ใจ ลำน้ำส่วนหนึ่งไหลไป รวมกันที่หนองเล็งทรายทำให้เกิดเป็นแหล่งน้ำอิงแล้วไหลลงสู่กว๊านพะเยาและไหลลงสู่ลำน้ำโขงที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีความยาวรวมทั้งสิ้น 240 กม. และมีความยาวของลำน้ำที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพะเยา 154 กม.

4. แม่น้ำยม มีต้นกำเนิดจากดอยภูลังกาของเทือกเขาผีปันน้ำในเขตอำเภอปง แล้วไหลผ่านอำเภอเชียงม่วน ผ่านอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ไหลมาบรรจบกันที่แม่น้ำน่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์มีความยาวในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา 120 กม. และมีความยาวรวมทั้งสิ้น 550 กม.

ภูมิอากาศ สภาพอากาศ ของจังหวัดพะเยาแบ่งได้เป็น 3 ฤดูคือ ฤดูร้อน อยู่ระหว่าง เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุด วัดได้ 39.5 องศาเซลเซียส ฤดูฝน อยู่ระหว่าง เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฝนตกหนาแน่นในเดือนพฤษภาคม ฝนตกตลอดปี ประมาณ 1,043.9 มิลลิเมตร มีวันฝนตก 101 วัน ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์อากาศหนาวจัดในเดือนพฤศจิกายน และ เดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุด วัดได้ 10.8 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม

การปกครอง จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย อำเภอ 9 อำเภอ คือ เมืองพะเยา แม่ใจ เชียงคำ ดอกคำใต้ ปง จุน เชียง ม่วน ภูซาง และภูกามยาว แบ่งเป็น 68 ตำบล 779 หมู่บ้าน/39 ชุมชน (อยู่ในเขตเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 13 ชุมชนและเทศบาลเมืองดอกคำใต้ 26 ชุมชน) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 30 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 39 แห่ง

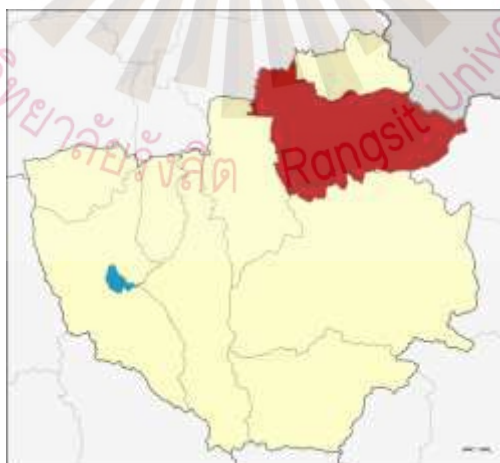
4.3 สถิติจำนวนประชากรจังหวัดพะเยา

รายงานสถิติจำนวนประชากรจังหวัดพะเยา (2558) จังหวัดพะเยา ณ เดือน กันยายน พ.ศ. 2559 มีประชากรทั้งสิ้น 482,657 คน เป็นชาย 235,804 คน หญิง 246,853 คน มีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 183,240 หลัง ความหนาแน่นโดยเฉลี่ยประมาณ 76.87 คน/ตร.กม. จังหวัดพะเยามีชาวบ้านอาศัยอยู่ตามบริเวณเทือกเขาสูง จำนวน 4 เผ่า 1 ชนกลุ่มน้อยได้แก่ เผ่าเย้า แม้ว ถิ่น ลีซอ และไทลื้อ โดยกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เช่น เชียงคำ แม่ใจ เมืองพะเยา ดอกคำใต้ เชียงม่วน และภูซาง มีจำนวนครัวเรือน 2,658 ครัวเรือน 3,346 ครอบครัว

4.4 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยา มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2551 เท่ากับ 25,764 ล้านบาท มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน 48,499 บาท (อยู่ในลำดับที่ 15 ของจังหวัดภาคเหนือ

และลำดับที่ 58 ของ ประเทศ) สาขาการผลิตที่มีมูลค่าสูงสุด ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์และการป่าไม้ไม่มีมูลค่า 8,425 ล้านบาท รองลงไปได้แก่สาขาการขนส่งและชายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์จักรยานยนต์ของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ในครัวเรือน มีมูลค่า 4,172 ล้านบาท และสาขาการบริหารราชการแผ่นดินและการป้องกันประเทศ รวมทั้งการประกันสังคมภาคบังคับ มีมูลค่า 2,568 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตร ในปี พ.ศ. 2552 จังหวัดพะเยามีเนื้อที่ถือครองการเกษตร 1,061,921 ไร่ส่วนใหญ่เป็นที่ทำนามากที่สุด ประมาณ 596,371 ไร่ ที่ปลูกพืชไร่ ประมาณ 229,117 ไร่ ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น ประมาณ 163,210 ไร่ นอกนั้นเป็นที่อยู่อาศัย ที่สวนผักและไม้ดอกไม้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่รกร้าง และเนื้อที่ทำการเกษตรอื่น ๆ อาชีพ หลักของประชากร คือ การทำนา และพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงและมี คุณภาพที่สุดของภาคเหนือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ถั่วเขียวถั่วมัน หอมแดง กระเทียม ขิง ยาสูบ ลิ้นจี่มะม่วง มะขาม 6 และลำไย ด้านการปศุสัตว์ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานและบริโภคในครัวเรือน การเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้านั้นมีไม่มากนัก สัตว์ที่เลี้ยง ได้แก่ ไก่ โค เป็ด สุกร กระบือ ห่าน แพะ และนกกระจอกเทศด้านการประมง ปริมาณ สัตว์น้ำจืดที่จับได้จากการทำประมงน้ำจืด ในปีพ.ศ. 2552 มีจำนวน 4,772,398 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 185 ล้านบาท พันธุ์ปลาที่สำคัญของจังหวัดพะเยา ได้แก่ ปลานิล ปลายี่สกเทศ ปลาตะเพียนปลาไน ปลาลิ้น และปลาเงา แหล่งประมงที่สำคัญ คือ กว๊านพะเยา อ่างเก็บน้ำแม่ปืม และอ่างเก็บน้ำแม่กา โดยมีสถานีประมงน้ำจืด จังหวัดพะเยา เป็นหน่วยงานที่เพาะพันธุ์ปลาชนิดต่าง ๆ และส่งเสริมพันธุ์ปลา ตลอดจนนำพันธุ์ปลาไปปล่อยใน แหล่งน้ำธรรมชาติ

ภาพที่ 4.2 แผนที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ที่มา: <https://upload.wikimedia.org>

4.5 ลักษณะทั่วไปของชุมชนบ้านหยวน

4.5.1 ประวัติความเป็นมา

ไทลื้อเชียงคำอยู่ที่อำเภอเชียงคำ (กวิน ว่องวิทย์การ:2548) อพยพมาจากเมืองพงเมืองหยวน เมืองมาง เมืองยั้ง เมืองเงิน เมืองเชียงคาน โดยตั้งหมู่บ้านเป็นหมู่บ้าน ๆ ใช้ชื่อเมืองที่อยู่เดิมตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน เช่นบ้านหยวน บ้านมาง บ้านเชียงคาน บ้านด้า ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีประเพณีในการนับถือเทวดาเมืององค์เดียวกันคือ เจ้าหลวงเมืองด้า ในบ้านน้ำแวน หมู่ 1 ตำบลน้ำแวน บ้านแวน หมู่ 2 ตำบลน้ำแวน

ภาพที่ 4.3 ภาพเขียนวิถีชีวิตไทลื้อ วัดธาตุดุสสวณ อำเภอเชียงคำ

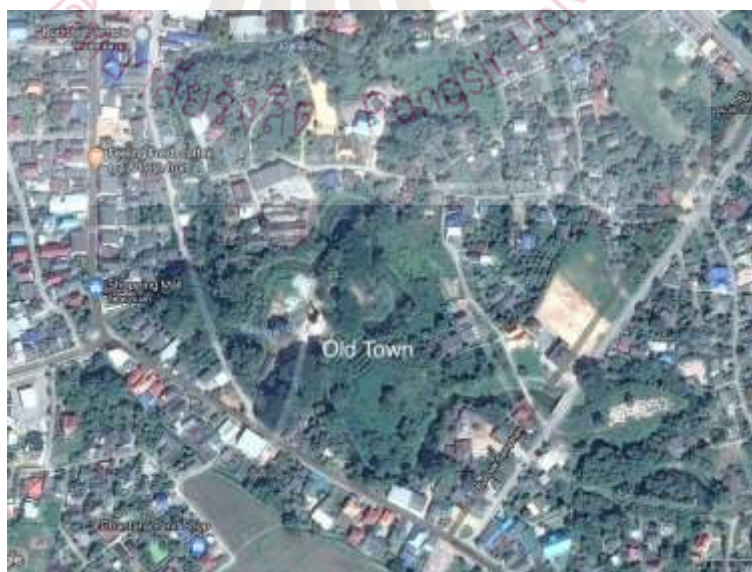
ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อบ้านหยวน>

บ้านแวนพัฒนาหมู่ 5 ตำบลเชียงบาน บ้านด้า ตำบลเวียง (กวิน ว่องวิทย์การ:2548) กลุ่มไทลื้อเชียงคำ จะอพยพมาจากเมืองบัวซึ่งเป็นกลุ่มที่นับถือเจ้าหลวงเมืองด้า มาตั้งถิ่นฐานในอำเภอเชียงคำ โดยเลือกเอาบริเวณที่ห้วยแม่ต้าไหลบรรจบกันกับแม่น้ำแวน (ปัจจุบันคือบ้านหมู่ที่ 1) หลังจากนั้นมีการขยายชุมชนออกไปตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของห้วยแม่ต้า (ปัจจุบันคือหมู่บ้านแวนหมู่ที่ 2) และการขยายตัวครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 ไปตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำแวน ซึ่งปัจจุบันคือ บ้านแวนพัฒนา หมู่ 5 ตำบลเชียงบาน ซึ่งไทลื้อกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มเดียวกับที่ถูกกวาดต้อนมาจากสิบสองปันนาในสมัยพระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน

ภาพที่ 4.4 การแสดงของเยาวชน กาดไทลื้อวัดธาตุดุสบแวน 8 พ.ย. 60
ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อบ้านหยวน>

บ้านแวนทั้ง 3 หมู่บ้าน ยังมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกลุ่มไทลื้อในอำเภอท่าวังผา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์เครือญาติระหว่างบ้านแวนพัฒนา หมู่ 5 กับบ้านหนองบัว ดูจะแน่นแฟ้น เพราะใน พ.ศ. 2495 มีครอบครัวไทลื้อจากบ้านหนองบัวมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านแวนพัฒนา โดยตรงประมาณ 20 ครอบครัว

ภาพที่ 4.5 แผนที่เมืองเก่าเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา
ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/>

ภาพที่ 4.7 การแสดงวัฒนธรรม กาดไทลื้อวัดธาตุดุสบวน 8 พ.ย. 60

ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อบ้านหยวน>

ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร่วมกับการนับถือผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งคอยคุ้มครองดูแลทุกคนในบ้าน สัตว์เลี้ยง รวมทั้งผลผลิตในการเกษตรให้มีพอกินพอใช้ แต่เนื่องจากการถือผีเรือนนั้นมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องมากมาย จึงทำให้บางคนได้ตัดการถือผีเรือนออก นอกจากนี้ ยังนับถือผี เจ้าที่ต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว เช่น เจ้าที่ เจ้าดิน เจ้าป่า ผีบ้าน ผีไร่ ผีน้ำ ฯลฯ ซึ่งยังมีบทบาท ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างมาก (สุริยา:2538)

4.5.3 ผลกระทบที่มีชื่อเสียงของไทลื้อบ้านหยวน

การทอผ้าฝ้ายไทลื้อมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ จนสามารถนำมาเป็นการแปรรูปเพื่อการค้าขายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของ ไทลื้อบ้านหยวน ในงานสืบสานตำนานไทลื้อ ครั้งที่ 18 ได้แสดงวิธีทอผ้าฝ้าย เริ่มตั้งแต่ อัดฝ้าย การคัดเลือกฝ้ายที่ดี เมล็ดไม่ลีบแบน เอาสิ่งสกปรกที่ปะปนมาออก (คัดและทำความสะอาดดอกฝ้าย) นำฝ้ายที่คัดเลือกไปผึ่งแดดให้แห้งสนิท แล้วนำมาหีบแยกเมล็ดออก ฝ้ายที่ได้จะมี 2 ชนิด ถ้าเส้นใยยาวจะนำมาทำด้าย ถ้าเส้นใยสั้นจะนำไปยัดเป็นไส้ผ้าห่มพรม เบาะตีฟู เมื่อได้ฝ้ายที่หีบเมล็ดออกและแห้งสนิทดีแล้ว จะนำมาตีดให้พองตัว อุปกรณ์ที่ใช้จะมี ตะลุ่ม กงฝ้ายและไม้ไผ่ขนาดเหมาะสมมือ กงฝ้ายมีลักษณะเหมือนคันธนูใช้แต่เพียงสายตีดให้ไปกระทบฝ้ายเพื่อให้ฝ้ายพองตัวแล้วใช้ไม้ไผ่ขนาดกลมเท่ามือกำ เหนี่ยวสาย เวลาตีด มือซ้ายจะจับคันกงฝ้าย มือขวากำไม้ไผ่กลม ๆ เหนี่ยวสายกงเข้าหาตัวผู้ตีด ให้สายหลุดไปกระทบฝ้าย จนฝ้ายพองตัวฟูขึ้น

การล้อมฝ้าย นำฝ้ายที่ตีดพองตัวแล้วนั้นมาทำให้มีรูปร่างกลม โดยใช้ไม้กระดานกว้างประมาณ 7-8 นิ้ว ยาว 12 นิ้ว รองพื้นล่าง ใช้ไม้กลม ๆ คล้ายตะเกียบแต่ยาวกว่าตะเกียบ 1 อัน เอาปุยฝ้ายมาคลี่ลงบนแผ่นกระดานแล้วใช้ไม้ตะเกียบวางลงตรงกลางฝ้าย ใช้ฝ่ามือคลี่ให้ฝ้ายม้วนตัวแน่น เมื่อฝ้ายกลมดีก็ชักไม้ออกจะได้ฝ้ายเป็นแท่งกลม ๆ

ภาพที่ 4.8 การแสดงทอผ้าในงานกาชาดไทยลือวัดธาตุสบแวน 8 พ.ย. 60

ที่มา: <https://www.facebook.com/ทอผ้าบ้านหยวน>

การปั่นฝ้ายเป็นด้ายจะเป็นกรรมวิธีที่ยากกว่าการทำอย่างอื่น ๆ เพราะมือต้องสัมพันธ์กันโดยมือขวาหมุนหลา เพื่อไปบังคับไลหลาให้หมุนตามไปด้วย คล้ายกับหมุนปั่นฝ้ายที่ออกจากล้อฝ้ายให้พันแล้วดึงเป็นเส้นด้ายยาว ม้วนเข้าไปอยู่กับหลา ทำเช่นนี้ตลอดไปจนกว่าจะได้ด้ายเป็นกลุ่มเพียงพอแก่ความต้องการ แล้วจึงหยุดถอดด้ายจากหลาเก็บ โดยใช้ไม้เสียบแล้วนำไปเปีย

การเปียฝ้าย คือ การนำด้ายจากหลอดที่เข็นแล้วออกมาพันไว้ เครื่องมือเปียลักษณะเป็นโครงใหญ่ทำให้เป็นใจ ด้ายที่เปียแล้วจะได้เป็นใจหรือเข็ดรวมกันได้ประมาณ 5 ใจ พื้นบ้านเรียกว่ากำ หรือเข็ดหนึ่งเข็ด ด้ายที่เปียแล้วจะได้เป็นใจ หรือเข็ด แล้วนำไปย้อมสีและแช่น้ำข้าวตากให้แห้ง การย้อมสีนั้นแต่เดิมใช้สีธรรมชาติ ได้แก่ สีเหลือง ได้จาก ขมิ้น สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ สีคราม ได้จาก ต้นคราม สีแดง ได้จาก ต้นยอป่า สีม่วง ได้จาก กระจ่าง แล้วลงน้ำข้าวฝ้าย ย้อมด้วยน้ำข้าว (น้ำที่รินจากหม้อหุงข้าว) ปัจจุบันใช้น้ำต้มข้าวสุกแทนเพราะการหุงข้าวเปลี่ยนมาใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้า กรอใส่หลอด-กระสวยนำหลอดสอดเข้าเครื่องปั่นด้ายหรือชาวบ้านเรียกว่า ไนปั่นด้าย นำด้ายจากกงปั่นด้ายมาม้วนใส่กับหลอดแข็ง ใช้มือหมุนเครื่องปั่นด้ายจะเข้าไปในหลอดหมุนให้หนาพอสมควร ประมาณ 1-2 เซนติเมตร ถอดหลอดออก ใช้กรรไกรตัดด้ายแล้วนำไปใส่กระสวยทอด้าย การทอผ้าให้เกิดลวดลาย โดยใช้เส้นด้ายพุ่งธรรมดาหลายสีพุ่งย้อนกลับไปมาเป็นช่วง ๆ ทอด้วยเทคนิคขัดสาน

ธรรมดา แต่มีการเกาะเกี่ยวและผูกเป็นห่วงรอบด้ายเส้นยืนเพื่อยึดเส้นพุ่งแต่ละช่วงไว้แล้วใช้นิ้วสอดด้ายเส้นพุ่ง จึงเรียกลวดลายที่เกิดจากการทอด้วยเทคนิคเกาะและเหยียบไม้นี้ว่า "ดอกย่าแป"

4.5.4 การแต่งกาย

เมื่อเทียบการแต่งกายของชาวไทลื้อในเขตสิบสองปันนาในประเทศจีนแล้ว สตรีนิยมสวมเสื้อปักสีชมพูหรือสีอ่อนจนถึงสีเข้ม บางโอกาสอาจตกแต่งด้วยแถบริบบิ้นหรือผ้าก๊วยลาย นุ่งผ้าซิ่นที่เรียกว่าซิ่นตำลื้อ โปกหัวด้วยผ้าแพรไหมสีขาวหรือสีชมพู หากเป็นสตรีผู้สูงอายุจะนิยม สวมเสื้อปักลายนุ่งซิ่นตำลื้อและโปกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาสตรีนิยมสวมเสื้อปักสีดำตกแต่งลายก๊วยแถบสีที่คอ หรือเป็นเสื้อสีดำล้วน หากเป็นสาวนิยมสีชมพูตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายหรือไหม และข้างลำตัวนิยมตกแต่งด้วยแผ่นเงินดูนลายเรียกว่า "แห้วเสื้อ" ผ้าซิ่นมีลายที่เป็นเอกลักษณ์เรียกว่าลายดอกผักแว่น นิยมโปกศีรษะด้วยผ้าแพรสีขาวหรือสีชมพู

ภาพที่ 4.9 การแต่งกายชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ
ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อบ้านหยวน>

บุรุษนิยมสวมเสื้อที่ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือครามหรือสีชาวล้วน หากโอกาสพิเศษหรือสำคัญนิยมสวมเสื้อที่ตัดเย็บด้วยผ้าแพร เอกลักษณ์ของบุรุษไทลื้อเชียงคำ หากเป็นบุรุษที่เคยผ่านการบวชมาก่อนจะนิยมสวมเสื้อกั๊กที่เรียกว่า "เสื้อป่า" ทับอีกชั้นหนึ่ง นิยมโปกศีรษะด้วยผ้าแพรสีขาวและนิยมสะพายย่ามเรียกว่า "ถุงหมากแดง"

4.5.5 อาหารไทลื้อ

การกินอยู่ของชาวเขียงคำ มีการกินอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันอาหารที่หาได้จากธรรมชาติ ตามฤดูกาล เช่นหน่อไม้ ผักต่าง ๆ รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก แต่ละมื้อมักมีอาหารเพียงอย่างเดียว อาจเป็นน้ำพริกกับผักหนึ่ง แกลงขนุนอ่อนหรือแกงผักต่าง ๆ อาหารที่ชาวเขียงคำนิยมรับประทานกันทั่วไป มีแกงผักต่าง ๆ เช่น ผักเสี้ยว (ผักเสี้ยว) ผักหละ (ชะอม) ของชาวล้านนา ไชลกกับพริก ตะไคร้ หอมกระเทียม เป็นน้ำพริกแกงใส่ปลาร้า หรือน้ำปลา ส่วนอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปู (น้ำปู) เช่น ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ จากแกงยังมี“ซ้า” เช่น ซ้าผักกาด ซ้ามะเขือ มี “ยำ” เช่น ยำหน่อไม้ และอาหารประเภท “ตำ” และซ้าต่าง ๆ นิยมใส่กาดมีอาหารง่าย ๆ กินแก้ขัดเมื่อไม่มีอาหารอื่นคือ การนำกาดมาคั่วให้หอมป่นให้ละเอียดคลุกกับข้าวเหนียวหนึ่ง ใส่เกลือนิดหน่อยเรียกว่า “ซ้าวกั๊นงา” หรืออาจใช้งาอีกชนิดหนึ่งแทนโดยไม่ต้องคั่ว ทำวิธีเดียวกันจะได้ “ซ้าวกั๊นงา ซี้ม่อน” หอมอร่อยน่ารับประทาน

ภาพที่ 4.10 การแสดงครีวแบบเดิมในงานกาดไทลื้อวัดธาตุดสบแวน 8 พ.ย. 60

ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อบ้านหยวน>

ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคนเมืองล้านนาอื่น ๆ แต่มีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน มีความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส มีการนับถือบรรพบุรุษและผี บิดามารดา ครูบาอาจารย์ โดยได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาและมีความเชื่อว่าจะนำพาชีวิตให้ประสบกับความสุข หลักปฏิบัติเหล่านี้ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด ชาวไทลื้อ ยังเชื่อในคติโบราณ มีการปรับตัวในเรื่องประเพณี เทคโนโลยีและระบบความเชื่อ วัฒนธรรมยังคงรักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็วด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคตินิยมเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือ

ผีและศาสนาพุทธ ยังมีประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้นวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือผีและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการเลือกสถานที่ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อหลักศาสนาและความเชื่อ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือน แต่จากการสำรวจพบว่า ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัวเรือนหรือที่เรียกกันว่า 'ลานบ้าน'

4.6 ผลสำรวจปัญหาของชุมชน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนมีความจำเป็นต้องทราบประเด็นปัญหาอุปสรรคเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การออกแบบที่ตรงกับข้อเท็จจริงเนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมต่าง ๆ มีการพัฒนาและขยายตัวตลอดเวลาเมื่อขาดการวางแผนที่ดีอาจทำให้เกิดปัญหามลพิษปัญหาชุมชนหนาแน่น ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และจะนำไปสู่ปัญหา ด้านสุขภาพกายและใจในอนาคต

1. ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา

จากการพัฒนาชุมชน ในช่วงที่ผ่านมาพบว่าชาวบ้าน เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตในระบบทุนนิยม เช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนอื่น ๆ ของประเทศ เนื่องจากรายรับจ่ายถูกกำหนดไว้ด้วยกลไกของทุนนิยม การที่ทำให้ชาวบ้านใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทวนกระแส หรือพึ่งตนเองได้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้โครงการพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก

2. มลพิษทางน้ำ

ปัจจุบันแม่น้ำในชุมชนเป็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญน้ำเสียส่วนมากเป็นน้ำเสียจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร จะไหลลงสู่ลำธารสาธารณะ รวมถึงการทิ้งน้ำเสียจากชุมชนโดยไม่มี การบำบัดอย่างเหมาะสม ส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของชุมชน รวมทั้งทำให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่ น้ำใต้ดิน

3. ชยะ

ชยะชุมชนและของเสียอันตราย ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ชุมชนประสบ ปัญหาปริมาณชยะที่เกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละวัน ปัญหาด้านการเก็บขนและการขนส่งชยะ

ที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนขาดระบบการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล และสถานที่กำจัดขยะมีไม่เพียงพอกับปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี

4. มลพิษทางอากาศ

มลพิษทางอากาศในเขตชุมชนเกิดขึ้นจาก การเผาพืชไร่หลังการเก็บเกี่ยว ในที่โล่งในเขตชุมชน อย่างไรก็ตามโดยทั่วไประดับของมลพิษทางอากาศของชุมชนยังไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้

5. การรुक้าที่ป่าไม้

ปัญหาการรुक้าที่ป่าไม้ ของชุมชนในปัจจุบัน เป็นปัญหาเกิดจากสภาพภูมิประเทศ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ใกล้ป่าไม้ ปัญหาเหล่านี้ มีสาเหตุอีกประการหนึ่งคือระบบการบริหารจัดการของกรมป่าไม้ไม่มีประสิทธิภาพ และป่าไม้ขาดการดูแลรักษา

6. ปัญหานี้ลีน

เห็นได้จากการที่หลายครัวเรือนเป็นหนี้ ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนอาชีพไปมาระหว่างการทำเกษตรกับการรับจ้างในเมือง เพื่อนำเงินไปใช้หนี้และใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาแพง ในขณะที่การทำเกษตรนั้นไม่สามารถมีรายรับสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จำเป็นต้องหางานทำภายนอกชุมชน

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านหย่วน

ชุมชนบ้านหย่วนเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของคนไทยเชื้อสายลื้อ เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมมาช้านาน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนได้นำเอาปรัชญาความเชื่อชาวไทลื้อที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศและเคารพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นบรรทัดฐานในการเลือกทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มและมีแม่น้ำไหลผ่านทำให้พื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานมักอิงอยู่กับน้ำ เพราะต้องอาศัยสายน้ำในการดำรงชีวิตทั้งการอุปโภค บริโภค

ผังแสดงกลุ่มอาคารปัจจุบันในบริเวณพื้นที่ชุมชน

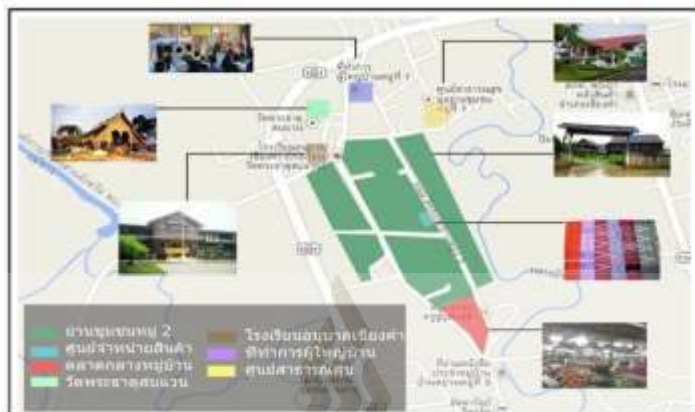

ภาพที่ 5.1 ภาพถ่ายทางอากาศ ชุมชนบ้านหย่วน

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำไหลผ่านทำให้ชาวไทลื้ออพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ หลักฐานทางโบราณคดี สมัยพุทธศตวรรษที่ 17 (ราวปี พ.ศ. 1600-1700) ในช่วงต้นถูกปกครองขึ้นตรงต่ออาณาจักรสุโขทัย และต่อมาก็ขึ้นตรงต่อเมืองน่าน ในสมัยต่อมาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองทางอาณาจักรล้านนา ได้ขึ้นไปปราบปรามการจลาจลแถบแคว้นสิบสองปันนา ทำให้เจ้าเมืองเหล่านั้นได้พากันกวาดต้อนชาวไทลื้อจากสิบสองปันนามาอยู่ในล้านนาจำนวนมาก ทำให้เมืองเชียงคำมีประชากรชนชาติพันธุ์ไทลื้อมีมากรองลงมาจากคนพื้นเมืองดั้งเดิมคือชาวไตยวน ซึ่งเข้ามาทำการเกษตร การตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณริมลำธาร โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประชากร ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในพื้นที่ขนาดเล็กเป็นหลัก ระบบการผลิตยังใช้แรงงานจากคนในครอบครัวและสัตว์ ไม่มีต้นทุน ไม่มีการแข่งขัน ล้วนต่างเกื้อกูลกัน แต่ปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าไปไกลมาก มีการพึ่งพาเทคโนโลยีใหม่ในการประกอบอาชีพ การเกษตรมีระบบการค้าเข้ามากำกับและกระตุ้นการผลิตดังนั้นคนในชุมชนจึงทุ่มเทการผลิต

โดยการพึ่งพาทั้งเครื่องจักร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และ สารเคมีอื่น ๆ อย่างมากส่งผลให้เกิดต้นทุนเพิ่มขึ้นอีก ทั้งยังผูกชีวิตไว้กับราคาค่าผลิตผลที่ขึ้นกับปัจจัยด้านการตลาดมากกว่าในอดีต

ภาพที่ 5.2 ขอบเขตชุมชนบ้านหยวนที่ทำการศึกษา

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร

ชุมชนบ้านหยวนในวันนี้ยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิตกิจกรรมและการใช้พื้นที่ชุมชนเช่นเดียวกับอดีต อาศัยเกษตรกรรมในการดำรงชีพและสะท้อนการพึ่งพาตนเองนอกจากคนไทลื้อที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจุบันยังมีคนหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้งคนเมือง คนไทย คนจีนเข้ามาอาศัยพื้นที่เพื่อการทำการค้าขายและทำเกษตรกรรมด้วย ทั้งนี้คนในชุมชนที่มีเชื้อสายไทลื้อมีรูปแบบทางประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว ยังผลให้รูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด ต่างกับที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายอื่น ภาพบ้านฝาไม้ยกใต้ถุนสูงหลังคาแป้นเกล็ด คือเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญและรูปแบบวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเริ่มใช้วัสดุอุตสาหกรรมเพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น แต่รูปแบบอาคารยังคงความดั้งเดิมถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อ

ภาพที่ 5.3 ผังชุมชนบ้านหยวน

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

เมื่อมีปัจจัยหลายอย่าง ได้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง จึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้น กล่าวคือ "กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ" ยังมีการรักษาอัตลักษณ์ของตัวเองได้แม้ว่าจะเข้าใจภาษาไทย แต่นิยมพูดภาษาถิ่นที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาเหนือ อัตลักษณ์ที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คือ พิธีกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภาษา อาหารการกิน การแต่งกาย และสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 5.4 วัดธาตุสบแวนเป็นที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน

5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน

ภาพที่ 5.5 สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นของชุมชน

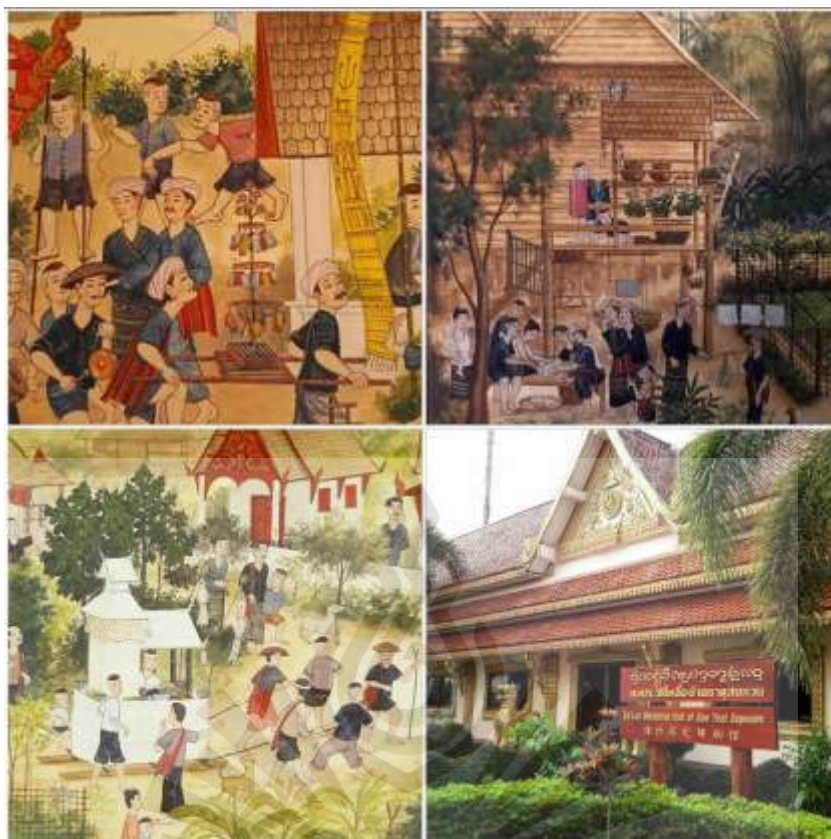
ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

ความโดดเด่นของชุมชนบ้านหย่วน ความสวยงามของสถาปัตยกรรมประกอบกับ ภาพวิถีชีวิตผู้คนทำให้ชุมชนบ้านหย่วน แห่งนี้กลายเป็นมนต์เสน่ห์ที่ให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างประเทศมาเยี่ยมชมเยือน

ชาวบ้านหย่วนอพยพมาจากสิบสองปันนา ประเทศจีน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2348 ชุมชนแห่งนี้ มีวัดซึ่งเป็นที่เคารพสักการะและเป็นศูนย์รวมจิตใจของไทลื้อในหมู่บ้านมีลักษณะฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นที่ว่างของชุมชนปรากฏให้เห็นได้บริเวณที่ว่างระหว่างบ้านเรือน ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันของคนในชุมชนทั้งการใช้งานประเภทกิจกรรมทางการเกษตรการพักผ่อน กิจกรรมทางสังคม และประเพณีต่าง ๆ พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในตำแหน่งที่ว่างของชุมชน กระจายตัวกันตามจุดตัดของแนวนอน และบริเวณชายน้ำรอบ ๆ ชุมชน รวมถึงพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและสุสานของชุมชน บริเวณใกล้กับวัดซึ่งถือเป็นศูนย์กลางชุมชนมี ร้านจำหน่าย สินค้าจากชุมชน หลายร้าน จำพวกอาหาร เครื่องใช้อุปโภค บริโภค และผลผลิตจากการเกษตร

5.3 ศักยภาพทางวัฒนธรรม

สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของหมู่บ้านไทลื้อแห่งนี้คือ วัฒนธรรมที่ยังคงอยู่อย่างชัดเจน ไม่ได้สูญหายไปกับกาลเวลา คนที่นี่ยังคงพูดภาษาไทลื้อ ในช่วงเทศกาลคนในชุมชนนิยมแต่งกายแบบไทลื้อ แต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากการแต่งกายแล้ว การสร้างบ้านเรือนด้วยวัสดุท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นของคน

ภาพที่ 5.6 ภาพเขียนวิถีชาวไทลื้อ วัดพระธาตุสบแวน เชียงคำ พะเยา
ที่มา: <https://www.facebook.com/กาดไทลื้อ-บ้านธาตุสบแวน-เชียงคำ>

วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทลื้อมีลักษณะแทบจะไม่ต่างจากไทลื้อดั้งเดิมที่โยกย้ายมาจากลาวคือเป็นชุมชนแบบผสมผสานกับชาวล้านนาที่เป็นการผสมผสานอย่างลงตัวเป็นการคัดสรรแบบอย่างที่ดีมายึดถือปฏิบัติ ตัวอย่างประเพณีที่ยังคงรักษาไว้ในชุมชน เช่น พิธีสู่ขวัญ พิธีสืบชะตาคน พิธีสืบชะตาบ้าน พิธีสงเคราะห์ พิธีทานก๋วนสลาก และ พิธีทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนา

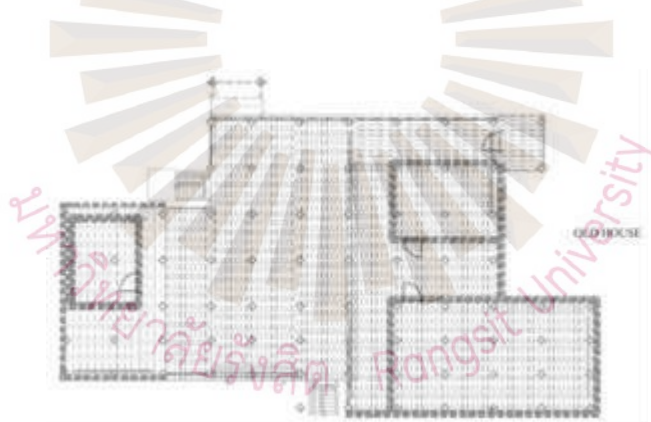
5.4 ศักยภาพทางสถาปัตยกรรม

ครอบครัวไทลื้อเป็นครอบครัวใหญ่ ดังนั้นจึงต้องสร้างบ้านหลังใหญ่ เอนหรือบ้านที่สร้างตามสถาปัตยกรรมไทลื้อแบบดั้งเดิม มีหลังคาสูงมุงด้วยไม้แป้นเกล็ด หรือ หลังดินขอ ได้ถุนสูง เข้าไม้ด้วยวิธีเจาะรูแล้วใช้ลิ้ม ประกอบเป็นโครงสร้าง เสาเจาะรูใส่แวง เป็นต้น จากการศึกษาบ้านป่าแสงดา-พ่อใหม่พรหม สมฤทธิ์ บ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ พบว่าบ้านถูกสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มุงด้วยแป้นเกล็ดแม้จะมองดูภายนอกมีหลังคา 2 หลัง แต่ในตัวบ้านจะเป็นโถงใหญ่ห้องเดียว มีครัวไฟหรือห้องครัวอยู่ด้วยกับที่นอน หากลูกสาวมีการแต่งงานก็ต้องทำมานกันเป็นสัดส่วน ได้ถุนบ้านไทลื้อใช้

ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใช้แขวนเปลเด็ก ตั้งที่ทอผ้า(หูก) ช่องว่างระหว่างเสาบ้านใช้เป็นที่เก็บฟืน และได้ถุนยุงข้าวยังใช้เป็นคอกวัว ความหรือเป็นเล้าไก่ เล้าหมู จุดเด่นสะดุดตาของบ้านลื้อก็คือปุ่มปุก ซึ่งก็คือชั้นยกระดับก่อนบันไดขั้นแรก ใช้เป็นที่วางผ้าเช็ดเท้าหรือรองเท้า เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ วนิดา พิงสุนทร (2533) ได้จำแนกรูปแบบภายนอกของเรือนไทลื้อออกเป็น 2 ลักษณะหลัก ๆ ได้แก่ รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับรูปทรงของเรือน และรูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับลักษณะแผนผังเรือน

ภาพที่ 5.7 รูปด้านเรือนชาวไทลื้อ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา

ภาพที่ 5.8 แพลนเรือนชาวไทลื้อ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา

ลักษณะที่ 1: รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับรูปทรงของเรือน
แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เรือนฝาตรง มีหลังคาปีกนกคลุมชั้นเดียว เรือนฝาตรง มีหลังคาปีกนกคลุม 2 ชั้น และเรือนฝาผายออก มีหลังคาปีกนกคลุมชั้นเดียว

ลักษณะที่ 2: รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับลักษณะแผนผังเรือน
แบ่งได้ เป็น 6 ประเภท ได้แก่ แบบเรือนเดี่ยว แบบเรือนเดี่ยวชักรูปปีกหลังคา แบบต่อมุข แบบเรือนแฝด แบบเรือนแฝดเอียง แบบเรือนขวาง

ส่วนการจำแนกประเภทรูปแบบผังเรือนไทลื้อในสิบสองปันนา จุฬาลักษณ์ (2535) ได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ **ผังพื้นแบบดั้งเดิม** มีผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่นับรวมกับพื้นที่นอกชาน หลังคาจะคลุมพื้นที่ภายในเรือนทั้งหมดเป็นผืนเดียว อาจจะมีชายคาต่อเป็นหลังคาสองชั้น **ผังพื้นแบบขยาย** มีผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือบางหลังต่อขยายไปทางด้านข้างทำให้กลายเป็นรูปตัวแอล

ภาพที่ 5.9 เรือนชาวไทลื้อบ้านหย่วน เชียงคำ วิทยาลัยศึกษาด้านคุณยายแสงดา

เนื่องจากการเพิ่มจำนวนของสมาชิกในครอบครัวและฐานะทางการเงินที่เพิ่มมากขึ้น หลังคาจึงมีการต่อออกไปด้านข้างเป็นเรือนแฝดหรือแบบต่อมุข ผังพื้นแบบพัฒนา มีผังเรือนที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบอื่น ๆ มักจะเป็นบ้านของนายบ้านหรือเศรษฐีในอดีต หรือการสร้างใหม่ที่ได้พัฒนาไปจากแบบแผนเดิม เช่น การต่อระเบียงเพื่อเชื่อมไปยังยุ้งข้าว การขยายพื้นที่ใช้สอยให้ใหญ่ขึ้น ทำให้รูปทรงหลังคามีความซับซ้อนสำหรับ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน วณิชดา พึ่งสุนทร (2533), จุฬาลักษณ์ (2535) และ อรศิริ ปาณินท์ (2535) ได้แบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในตัวเรือน ดังนี้

1. ใต้ถุนเรือน (The space under the house)

ใช้เก็บพื้น เก็บของและเลี้ยงสัตว์หากจะขึ้นไปบนเรือนต้องใช้ บันได (Main Stair) เข้าไปยังส่วนระเบียงหน้า (Veranda) ซึ่งไทลื้อเรียกว่า “ค่อม” หรือ “หัวค่อม” หรือ “ค่อมแหลน” เป็นโถงกึ่งภายนอกของเรือน มักใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนในช่วงกลางวันและเป็นพื้นที่แจกจ่ายการใช้การในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ หากเชื่อมไปยังพื้นที่ภายนอกเรือน จะเป็นพื้นที่ของชานแดด (Terrace) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีหลังคาคลุม ในภาษาถิ่นเรียกว่า “จาน” หรือ “จานกอน” หรือ “จานใต้” เป็นที่ชำระล้าง มีระดับพื้นต่ำกว่าพื้นเรือน มักจะมี “ถังเก็บน้ำ (Water Tank)” เพื่อใช้อุปโภคและบริโภค บางหลังพบ

“ห้องอาบน้ำ (Bathroom)” และ “ห้องขับถ่าย (Toilet)” ในสิบสองปันนาเรียกห้องขับถ่ายว่า “ซีซ่อ” มักจะก่อสร้างอยู่ตรงพื้นที่ชานดังกล่าวด้วย

ภาพที่ 5.10 ใต้ถุนเรือนชาวไทลื้อ เชียงคำ กรณีศึกษาบ้านคุณยายแสงดา

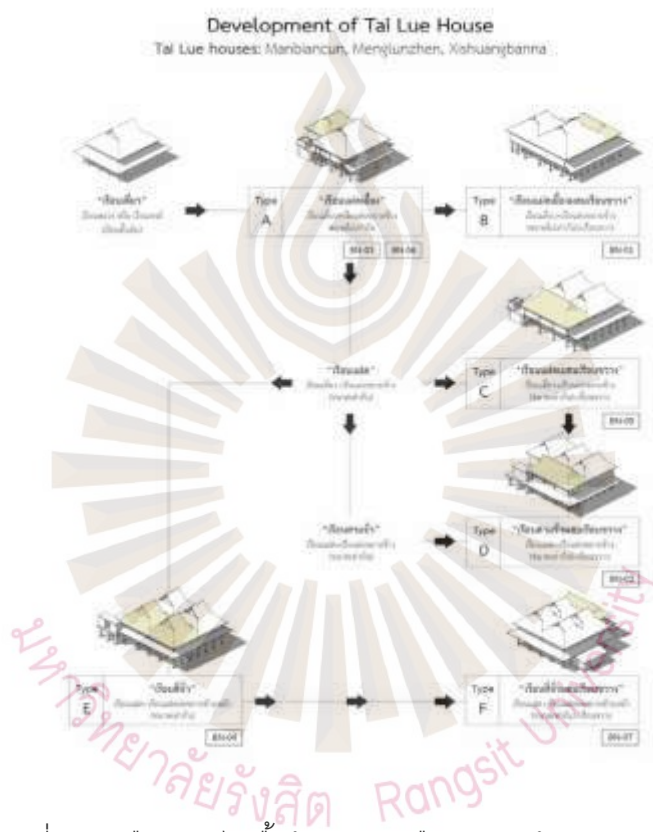
2. ห้องโถง (Hall)

ภาษาไทลื้อเรียกว่า “ในเฮิน” หรือ “ตางใน” มักใช้สำหรับเป็นพื้นที่พักผ่อนในเวลาว่างและเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยัง “ส่วนครัว (Kitchen)” ซึ่งมี “แม่เตาไฟ (Hearth)” อยู่ระดับเดียวกับพื้นเรือน ส่วนอีกด้านหนึ่งของห้องโถงจะเป็น “ห้องนอน หรือ ส้วมนอน หรือ ใต้ม (Bedroom)” ใช้เป็นที่นอนหลับต้องมีประตูปิดกันเสมอ ภายในห้องนอนจะพบ “หิ้งผี หรือ หิ้งเทวดา (Spirit's Shelf)” อยู่มุมผนังห้องนอนทางทิศมงคลของเรือน เป็นที่กราบไหว้ผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษ อีกทั้งยังมีองค์ประกอบทางความเชื่อของเรือนอีก ได้แก่ เส้าท้าว-เส้านาง โดยเส้าท้าวเป็นตัวแทนของผู้ชาย (Male) จะอยู่ด้านในห้องนอน และเส้านางเป็นตัวแทนของผู้หญิง (Female) อยู่ใกล้กับแม่เตาไฟ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของผีบ้านผีเรือนที่คอยคุ้มกันภัยให้แก่สมาชิกในเรือน 12 และตาแหลว (Ta Laew) ไม้ไผ่สานรูปดาวเป็นสัญลักษณ์ห้ามกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในเรือน มักติดอยู่เหนือประตูทางเข้าตรงส่วนบันไดขึ้นเรือน

3. หลงข้าว (Granary)

เพื่อใช้สำหรับเก็บข้าว มักสร้างเป็นหลังเดี่ยว ๆ แยกออกไปจากตัวเรือน บางเรือนทำชานหรือระเบียงเชื่อมพื้นต่อถึงกัน ใช้สำหรับเก็บรักษาข้าวเปลือกและผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ โดยในอดีตหลงข้าวถือเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ วิถีชีวิตของชาวไทลื้อถือเป็นสมบัติที่มีมูลค่ามากที่สุด นอกจากนี้หลงข้าวยังเป็นเครื่องบ่งบอกสถานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของ

โครงสร้างฐานรากของหลองข้าวมักใช้หินรองเพื่อรับน้ำหนัก (แต่ในปัจจุบันนิยม ฝังเสาลงในดินหรือใช้ตอม่อคอนกรีต) โดยใช้เสาไม้รับน้ำหนักของคานจะรับน้ำหนักของพื้น ตง ซึ่งถ่าย น้ำหนักมาจากผนัง โดยโครงสร้างผนังจะอยู่ริมด้านในของเสา ที่ผนังภายนอกจะมีโครงตีรัดเอาไว้รับแรงถีบการออกแบบ ให้เสาลอยอยู่ภายนอกอย่างอิสระจากระบบผนัง ก็เพื่อเสาช่วย รับแรงถีบที่เกิดจากกองข้าวภายใน วัสดุที่ใช้ทำ โครงสร้างจึงต้อง แข็งแรงมาก ส่วนใหญ่จึงทำ จากไม้เนื้อแข็ง พื้นก็มักใช้ไม้แปรรูปวางบนตงไม้ ระบบและวัสดุโครงสร้าง เรียบง่ายแต่แข็งแรง

ภาพที่ 5.11 เรือนชาวไทลื้อบ้านแปน เมืองนูน แคว้นสิบสองปันนา
ที่มา: เกரியงไกร เกิดศิริ. ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว วารสารหน้าจั่ว
(กันยายน 2553 – สิงหาคม 2554): 83

องค์ประกอบสำคัญของเรือนไทยลื้อบ้านหยวน

ฮ่อมริน หมายถึง ช่องทางระบายน้ำจากหลังคาสองส่วนมาบรรจบกันเป็นช่องทางเดินระหว่างห้องนอน เป็นทั้งช่องลมและช่องแสง มุมมองจากครัวไฟไปยัง เต็น

เต็น หมายถึงชานบ้านที่มีระดับสูงกว่าระเบียงราว 30 เซนติเมตร มีที่นั่ง พื้นลดระดับบริเวณเต็นและชานใช้นั่งชม มีลมและแสงจากช่องฝาไหลเหมาะสำหรับนั่งพักผ่อน หรือรับแขก ผนังด้านตะวันออกของเต็นเป็นที่ตั้งหิ้งพระแบบพื้นบ้าน มีหิ้งผีอีกแห่งในห้องนอนพ่อแม่ ส่วนพิธีเช่นบูชาผีปู่ย่า จะวางตำแหน่งไว้ภายนอกเรือน

ราวระเบียงตีเว้นช่องเพื่อให้อากาศโปร่ง มักพบชานลักษณะนี้ในทุกเรือน ระเบียงยื่นจากเรือนเล็กน้อยได้ชายคาตกแต่งราวระเบียงด้วยลายฉลุไม้ พบยื่นทั้งด้านหน้าและด้านหลังรอบเต็นเรือนอายุ 30-70 ปี

เรือนครัวไฟ มีแม่เตาไฟเป็นกระบะดินเหนียวอัดแน่น สูงพอดีกับระดับคนยืนทำครัว ผนังด้านบนมีช่องระบายควัน ช่องระบายควัน ยกหลังคาขนาดเล็กครัวไฟ ช่องระบายควันอีกรูปแบบทำเป็นช่องบริเวณหน้าแหบ

ฮ้านน้ำ หรือฮ้านน้ำ เป็นที่ตั้งหม้อใส่น้ำดื่ม น้ำใช้ ตั้งอยู่ด้านหน้าและด้านหลังเรือนใกล้ครัวไฟ หอเจ้าที่พบได้ทั่วไปบริเวณเรือนพื้นถิ่นเป็นศาลขนาดเล็กตั้งอยู่บนเสาเดียว

ฝาไหลมองจากภายนอกเรือนเดิมมักอยู่ระดับเหนือพื้นเรือนเล็กน้อย แต่บางหลังพบทั้งผนังด้านหน้าเรือนบริเวณ เต็น เมื่อเปิดฝาไหลจึงดูคล้ายเป็นผนังผืนหนึ่ง

ระดับของพื้นเรือน ซึ่งเกิดจากความแตกต่างกันตามการใช้สอย มีดังนี้ ห้องนอน และเต็น สูงจากระดับพื้นดินประมาณ 2.3 เมตร พื้นชาน ลดระดับต่ำกว่าห้องนอนประมาณ 0.3 เมตร พื้นชานตากฝน ลดระดับอีกประมาณ 0.15-0.2 เมตร เพื่อป้องกันน้ำไหลเข้าสู่เรือน

ในส่วนของระดับความสูงของเรือน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน อาจกล่าวได้ว่าในส่วนตัวเรือน จะมีความสูงเฉลี่ยดังนี้ ระดับพื้นดินถึงพื้นเรือน เป็นระดับความสูงใต้ถุนเรือน สูงประมาณ 2-2.3 เมตร ความสูงของหลังคาอยู่ระหว่าง 1.5-2 เมตรด้วยสัดส่วนเช่นนี้จึงทำให้ลักษณะเรือนดูหนักแน่น มีความโดดเด่นมั่นคง

นอกจากนี้ การออกแบบของสถาปัตยกรรมบ้านยังคำนึงถึงการใช้สอย และความสบายของผู้อยู่อาศัยหลายประการ ที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิอากาศ และภูมิประเทศ เช่นผนังมีการลดระดับเรือนแทนการกันห้อง เพื่อเปิดให้พื้นที่โล่งสามารถใช้งานอเนกประสงค์ ส่วนของผนังมีการเปิดช่องหน้าต่างฝาไหลทางหน้าบ้านบริเวณเต็น เพื่อเปิดให้ถ่ายเทอากาศขณะนั่งกับพื้น ในเวลากลางวัน และจะปิดในเวลากลางคืนเพื่อมิให้ความหนาวเย็นเข้าสู่เรือน การทำฝาครัวด้วย

ฝ้าซีหรือฝ้าสานที่สามารถระบายควันได้อย่างรวดเร็ว และการทำช่องระบายควันเหนือหลังคา เพื่อช่วยระบายควันอีกทางหนึ่ง

ในส่วนของฝ้าเรือน ยังมีการคำนึงถึงสัดส่วนความสูงของเรือน โดยออกแบบให้สูงและทำผนังด้านบนบริเวณใต้ช่อเป็นช่องลมเพื่อระบายความร้อน เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แสดงผ่านออกทางงาน สถาปัตยกรรม เกือบทุกสิ่งล้วนมีเหตุผลและหลักการในการผนวกเอาความเชื่อโบราณต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างผสมผสานข้อห้ามต่าง ๆ ถูกกำหนดไว้ หากผู้ใดละเมิดจะถือว่า “ซัด” ซึ่งเป็นเรื่องอัปมงคล หากแต่บางสิ่งที่มีได้กำหนดก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งทำให้รูปแบบเรือนไม้จริง แตกต่างออกไปจากเรือนกาแล เช่นการเปิดช่องหน้าต่างมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากอากาศร้อนขึ้น ชานแดดซึ่งเคยมีไว้ตากพืชพันธุ์ ก็เปลี่ยนไปเป็นมีหลังคาคลุมเพื่อรักษาพื้นไม้เอาไว้ เป็นต้น

ตัวอย่างของ เือนไทลื้อ บ้านหยวนจากการสำรวจ 47 หลังคาเรือน ได้ข้อสรุปเรือนที่ยังคงสภาพอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทลื้อ จำนวน 15 หลัง สามารถแยกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ โดยพิจารณาจากลักษณะหลังคา คือ

1. เรือนจั่วเดี่ยว (Single gable roof house)
2. เรือนจั่วแฝด (Double gable roof house)
3. เรือนปั้นหยา (Hip roof house)

เรือนจั่วแฝดเป็นรูปแบบของเรือนที่แพร่หลายมากที่สุด รองลงมาคือเรือนจั่วเดี่ยว และเรือนปั้นหยาพบน้อยที่สุด เนื่องมาจากการสร้างเรือนจั่วเดี่ยวคลุมพื้นที่เรือนกว้างตามหลักโครงสร้างจะต้องใช้โครงหลังคาไม้ขนาดยาวและใหญ่จึงจะแข็งแรง แต่ละบ้านค่อนข้างมีฐานะดี มีศักยภาพในการปลูกเรือน ขณะที่จั่วแฝดซึ่งเป็นแบบที่สร้างได้ง่ายและพบได้ทั่วไป ส่วนเรือนปั้นหยา มีความยุ่งยากในด้านลักษณะ รูปแบบ ยังพบเห็นได้บ้างในชุมชน ทั้งนี้ทุกเรือนยังคงยึดผังเรือน “สองหลังร่วมพื้น” มีฮ่อมรินเชื่อมเป็นทางเดินกลางบ้าน และแม้ว่าจะมีลักษณะที่แตกต่างกันในรายละเอียดเฉพาะ แต่ในเรือนไทลื้อ แต่ละหลังกลับมีความคล้ายคลึงกันในหลายด้าน อันได้แก่ ตัวบ้าน นิยมหันแนวเหนือ-ใต้ เพื่อให้สัมพันธ์กับทิศทางลมและความเชื่อถือว่าเป็นสิริมงคล เรียกรวบรวมเรือนแบบนี้ว่า “ปลูกเรือนขวางตะวัน”

ส่วนประกอบเรือนไถลื้อบ้านหยวน

ส่วนประกอบโครงสร้างของเรือนไถลื้อ ประกอบไปด้วย ตง แป้นพื้น กลอน แป้นข้าง ระแนง และมุงหลังคา ไม้เจเนฝา แป้นฝา รวบันได ซี่รวบันได แม่บันได ลูกตั้ง ลูกนอน บันได รว และซี่ระเบียงชานตากแดด ส่วนประกอบของหิ้งพระประตู และหน้าต่าง

หลองข้าว (ยั้งข้าว) ใช้เป็นที่เก็บข้าว นอกจากนี้ใช้เก็บเครื่องมือการเกษตร เครื่องมือหากิน จับสัตว์ รวมทั้งผูกควายที่ได้ฤๅน

หอเจ้าที่มีอยู่ทุกบ้าน มักอยู่ริมรั้ว ข้างบ้านด้านทิศตะวันออก มีความเชื่อเหมือนกับ “ศาลพระภูมิ” ของภาคกลาง โดยเจ้าของเรือนจะนำน้ำ ข้าวปลาอาหาร ดอกไม้ธูปเทียนบูชาทุกวัน หรือในวันสำคัญทางศาสนา เพื่อแสดงความเคารพต่อเทวดาอารักษ์ที่สิงสถิตอยู่ ณ สถานที่นั้น ๆ

หอผีปู่ย่า เป็นศาลบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะพบในเรือนหลังที่เป็นต้นตระกูลโดยนับทางฝ่ายหญิง จะจัดให้มีการไหว้ผีปู่ย่าประจำปี เป็นการรวมญาติพบปะสังสรรค์ของตระกูลด้วย

บ่อน้ำ และตอม่น้ำ (ห้อง อาบน้ำ) มักจะอยู่ไม่ไกล อาจอยู่ข้างบ้าน หน้าบ้านหรือหลังบ้าน ซึ่งเป็นมุมที่มีต้นไม้ครึ้มเพื่อพรางสายตาเวลาอาบน้ำ ส่วนบ่อน้ำจะอยู่ตำแหน่งที่ตักน้ำใช้ไปยังครัว สะดวก

ส้วม จะอยู่เยื้องไปด้านหลังบ้านไม่ไกลจากบันไดหลังติดกับครัว ไม่นิยมสร้างบนเรือน ถือเป็น ส่วนสกปรก หากอยู่บนเรือนถือว่า “ซิด” คือไม่เป็นสิริมงคล

ก้างเฟือง (โรงเห็บฟาง) และ โสง วั ในอดีตใช้วัควายในการทำนา จึงมีการสร้างโรงเลี้ยงควายอยู่ห่างแยกไปจากบ้านพอสมควร เพื่อไม่ให้กลิ่นรบกวน แต่ก็อยู่ในระยะที่เจ้าของมองเห็น มีหลายหลัง เจาะหน้าต่างเล็ก ๆ เป็นช่องมองในเวลากลางวัน

นอกจากนี้ องค์ประกอบย่อยอื่น ๆ เช่น ร้านน้ำดื่ม และการทำหิ้งพระ ยังคงทำกันเช่นเดิม โครงสร้างเสาไม้ อันเป็นเอกลักษณ์ที่เรียกว่า เสาแหลงหมา รับหลังคาชายคาสู่พื้นด้านหน้าเรือน ก็ยังพอมิให้เห็นอยู่

สวนครัวในบ้าน

องค์ประกอบหนึ่งในบริเวณบ้าน คือสวนบริเวณบันได หรือ สวนครัว เป็นสวนผักที่เป็น ส่วนประกอบของอาหารพื้นเมือง เช่น ผักไผ่ สะระแหน่ ต้นหอม ใช้กินกับลาบ เป็นต้น บริเวณทางขึ้นบ้านที่ตีนบันไดจึงมักพบกาะมะม่วงหรือกระบะไม้ปลูกผักสวนครัว เหล่านี้ไว้ เพราะเป็นพื้นที่แฉะ อีกทั้ง สะดวกเวลาเก็บไปรับประทาน หรือนำไปทำบุญที่วัด มีทั้งดอกบานชื่น บานไม่รู้โรย หงอนกา มักเป็น พืชมงคล ปลูกง่าย ให้สีสวย เรียกว่า “สวนตีนบันได” ถ้าสวนอยู่บริเวณบ่อน้ำซึ่งเป็นบริเวณที่แฉะ เช่นกัน จะเรียกว่า “สวนบ่อน้ำ” พืชที่ปลูกจะเป็นพืชที่ดูดซับน้ำ เช่น ไพล ชิง ข่า หรือไม้ใบที่ให้สีสัน สวยงาม เช่น หมากผู้หมากเมีย เป็นต้น

สวนอีกประเภทที่พบ จะเรียกว่าผักสวนครัวรั้วกินก็ไม่ผิด คือปลูกพืชที่กินได้ เป็นทั้งไม้ประดับ และให้ความสวยงามในเวลาเดียวกัน ที่นิยมปลูกคือ ผักตำลึง กระถิน และพวกไม้เลื้อยพื้นเมือง ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ รั้วลักษณะนี้นอกจากใช้กันขอบเขตพื้นที่แล้ว ยังถ่ายเทลมที่พัดผ่านได้ เป็นอย่างดี

การใช้สอยพื้นที่

ในช่วงกลางวัน คนในชุมชนจะใช้ชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ที่ได้กลับบ้าน ใช้นั่งพักผ่อน ทำงาน ทัศนกรรมทอผ้า จักสาน ทำไม้กวาด นอนหลับและรับแขก ส่วนบนบ้านนั้นนับเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่เจ้าของบ้านใช้เป็นห้องนอน มักพบว่ามีสองห้องนอนคู่กัน ค้นด้วยฮ่อมริน สัมพันธ์กับลักษณะของ จั่วแฝด

ห้องนอนห้องหนึ่งเป็นของพ่อแม่ อยู่ด้านตะวันออก ส่วนห้องที่อยู่ทางทิศตะวันตก เป็นห้องนอนลูก ถือเป็นพื้นที่ส่วนตัว แต่เดิมมิให้คนอื่นเข้าล่วงล้ำเขตจึงมี ห้ายนต์ ที่เป็นแผ่นไม้ สลัก ลวดลายเฉพาะสวยงามแบบล้านนาติดไว้เหนือประตู หากผู้ใดก้าวข้ามไปถือว่า “ผิดผี” จะต้องมีพิธี เลี้ยงผีเพื่อเป็นการขอขมา

พื้นที่ห้องนอนมีขนาดใกล้เคียงกับพื้นที่ เต็น ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งอยู่ด้านหน้าสุดของเรือนติดกับ ห้องนอนและชาน เต็นจึงเหมาะสมในการใช้งานอเนกประสงค์ต่าง ๆ เปรียบเสมือนห้องรับแขก ที่สำคัญเป็นที่ตั้งของหิ้งพระซึ่งติดอยู่กับผนังทางด้านทิศตะวันออก ในอดีตไม่มีการใช้เฟอร์นิเจอร์ จึงมี วัฒนธรรม “การนั่งข่ม” คือการนั่งพื้นต่างระดับที่เกิดจากการลดระดับชาน หากมีแขกมาบ้านจึงมัก นั่งข่มล้อมพูดคุยกันในยามอากาศหนาว ใช้พื้นที่นี้ นั่ง ข่มผิงไฟในเวลากลางคืนด้วย

นอกจากรับแขก บริเวณเต็นนี้ยังใช้นั่งกินขันโตกรับประทานอาหารและเป็นที่นั่งนอนลูกชาย วัยหนุ่มที่ต้องออกไปแคว่สวในตอนกลางคืน หากกลับบ้านดึกก็เข้านอนได้โดยไม่รบกวนพ่อแม่ ซึ่งนอนหลับอยู่ภายในห้อง

องค์ประกอบบนเรือนคือครัว หรือที่เรียกอีกอย่างว่า “ครัวไฟ” จะอยู่ด้านหลังห้องนอน จึงมัก พบปัญหาควันไฟย้อนกลับเข้ามายังห้องนอน จากการสำรวจพบว่าบ้านบางหลัง แก้ปัญหานี้ โดยการปลูกครัวไฟแยกไปด้านข้างของเรือน แล้วทำทางเดินเชื่อมสู่ครัวด้านนอกเรือน ทำให้ ไม่จำเป็นต้องเดินผ่านห้องนอน

ความแตกต่างและความซับซ้อนของหลังคาเรือน เกิดขึ้นมาจากข้อจำกัดของวัสดุและระบบ การก่อสร้างที่จะต้องแบ่งระบบโครงสร้างออกเป็นหลายชุดหลายเรือน เนื่องจากผังเรือน เริ่มเปลี่ยนแปลงจากผังพื้นแบบดั้งเดิมเป็นผังพื้นแบบขยายและแบบพัฒนามากขึ้น เพื่อรองรับ การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกในครอบครัว ทำให้ผังพื้นมีขนาดใหญ่ขึ้น อีกทั้งรสนิยมความชอบ ส่วนบุคคลก็มีส่วนทำให้รูปแบบเรือนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงให้เกิดพัฒนาการของเรือนเกิดขึ้น

โดยค่อย ๆ มีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเรือนเดี่ยวมาเป็นเรือนเดี่ยวชักรูปปีกชายคา เรือนแบบต่อมุงพัฒนาเป็นเรือนแฝด (เรือนสองจั่ว) ก็จะมีทั้งที่ผสมกับเรือนขวางและไม่ผสม จากสองจั่ว ได้เพิ่มมาเป็นเรือนสามจั่ว จนกลายมาเป็นเรือนสี่จั่วดังที่เห็นในที่สุด ซึ่งได้มีการแบ่งช่วงโครงสร้างหลังคาของเรือน โดยแยกเป็น “เรือน” หรือ “จั่ว” อย่างชัดเจน ส่งผลให้เรือนมีรูปแบบที่หลากหลาย

ปัจจุบันลักษณะบ้านแบบใหม่ มักจะมีการวัสดุผนังและหลังคานั้นได้เปลี่ยนไปใช้วัสดุสมัยใหม่ตาม เทคโนโลยีการก่อสร้างสภาพสังคม ระบบเศรษฐกิจ และค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบไม้ผสมคอนกรีตบางส่วนเช่น ฐานราก เสา เพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น ส่วนเรือนเครื่องผูกและการเข้าเดือยที่เห็นในปัจจุบันจะเริ่มหมดสภาพการใช้งาน บ้านส่วนใหญ่ได้ใช้ตะปู ก่ออิฐฉาบปูนมาทดแทนการผูกและเข้าเดือยซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกแก่การก่อสร้าง ปัจจุบันได้เริ่มมีอาคารก่ออิฐฉาบปูนได้ทุนบ้านที่เคยโล่งมีการกั้นห้องให้เป็นสัดส่วนเพื่อการใช้งานมากขึ้น โดยใช้แรงงานและช่างฝีมือในชุมชน ทั้งนี้บ้านสมัยใหม่มีรูปทรงที่เปลี่ยนไปแต่วิถีชีวิตและค่านิยมในการอยู่อาศัยก็ยังคงเอกลักษณ์ชุมชนไทลื้อเช่นอดีต

ภาพที่ 5.12 เรือนชาวไทลื้อสมัยใหม่ กรณีศึกษาบ้านนาย สนั่น สมฤทธิ์

ชาวไทลื้ออาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ พื้นที่บริเวณรอบตัวเรือน ที่โล่งเรียบจึงเป็นพื้นที่อเนกประสงค์เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมในการอยู่อาศัย กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย ได้แก่ การทอผ้า การผ้าพื้น การทำงานสาน การซ่อมแซม ซ้ำวของเครื่องใช้ทางการเกษตร การปลูกพืชผักสวนครัว การตากอาหาร ตลอดจนการจัดงานเลี้ยงรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ หรือการรวมกลุ่มเล่นกันของเด็ก ๆ เป็นต้น ในชุมชนที่มีกลุ่มบ้านเรือนรวมตัวกันอยู่หนาแน่นปานกลาง ล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ระหว่างเรือนจะมีแนวของรั้วไม้ไผ่สาน และไม้พุ่มขนาดเตี้ยถึงปานกลางสลับกับต้นไม้สูงให้ร่มเงาปลูกไว้เป็นบริเวณโดยรอบเพื่อบ่งบอกอาณาเขตของบริเวณเรือนมากกว่าการป้องกันการบุกรุกอย่างจริงจัง

5.5 บทวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติศาสตร์ตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ชี้ให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิมได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไป และอาจจะมีการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในอนาคตเนื่องจากมีแรงดึงดูดภายในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากการที่สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ยังสามารถอำนวยประโยชน์ได้อยู่ ประกอบกับมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ เช่น ระบบถนน ไฟฟ้า น้ำสะอาด เพิ่มขึ้น ด้านความสัมพันธ์กับลำน้ำ พบว่า ปัจจุบันประชาชนมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากลำน้ำทั้งการเพาะปลูก ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ อยู่ในระดับที่ไม่น่ากังวล แม้ว่าจะมีการใช้ที่ดินในเขตป่าเป็นไร่นา เป็นจำนวนมาก หรือ แม้แต่จะมีการทำการเพาะปลูกพืชไร่โดยไม่ใช้วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้เพราะ ชนิดของพืชที่เพาะปลูกกันเป็นส่วนใหญ่มักปลูกไม้ยืนต้นผสมกับพืชไร่ ซึ่งเป็นการปลูกที่ไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดิน แต่บางพื้นที่มีการทำนา การเพาะปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวที่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดินมากเช่นกัน

5.6 บทวิเคราะห์สภาพทางสังคมเศรษฐกิจ

ชาวไทลื้อที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วย เกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ ส่วนคนหนุ่มสาวส่วนมากนิยมไปหางานทำในตัวจังหวัดใกล้เคียง ประชากรในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสผู้นำจิตวิญญาณที่เรียกว่าปู่จาน เป็นแกนหลักในการดูแลและการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน สภาพทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไปมีการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก การเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว มีการทำสวนผลไม้ เช่น ลำไย และลิ้นจี่ และยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริมและกินเอง ประชากรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินของตนเองได้จากการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะทางเศรษฐกิจและ

สังคมของชุมชน เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจในระดับที่พอเลี้ยงตัวเองได้ ในอดีตมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันสภาพการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จึงมีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อผลผลิตจากการเกษตร ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนที่พึ่งตัวเอง มาเป็นชุมชนที่พึ่งพาเศรษฐกิจจากโลกภายนอก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนอยู่ริมน้ำ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนตลอดแนวลำน้ำ รองลงมาเป็นที่ป่าไม้ และที่อยู่อาศัย

เยาวชนคนหนุ่มสาวยังคงมี ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ลักษณะประชากรโดยทั่วไป มีการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม ส่วนใหญ่ไม่ได้คาดหวังจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาเรื่องการทำมาหากิน สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การว่างงานบางฤดูกาล การขยายที่ทำกิน ขาดการบริการทางด้านสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม พบว่าผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นเดียวกันว่า สภาพการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากที่เคยมีการทำการเกษตรกรรมมาเป็นรับจ้าง วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนจากสังคมไทลื้อมาเป็นสังคมคนเมือง ไม่มีการแย่งกันทำมาหากิน สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปดี ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ ค่าครองชีพเริ่มสูง สินค้ามีราคาแพง มีการอพยพโยกย้ายของคนในท้องถิ่นไปยังที่อื่น สังคมกลายเป็นสังคมที่ผสมผสานกับคนล้านนา การทำค้าขายในชุมชนมีมากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น การสื่อสารคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่น สภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม

แม้ว่าคนในชุมชนยอมรับในการเป็นคนไทย เนื่องจากเป็นชนชาติที่อพยพจากประเทศจีน ทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้อยู่ในแผ่นดินไทยและภูมิใจในความเป็นชนชาติไทลื้อ ทำให้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่โดดเด่นของไทลื้อ ดึงดูดให้ผู้คนมาท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมที่หลงเหลือไม่มากนัก ดังนั้นชุมชนบ้านหย่วน จึงสามารถทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของผู้คนที่สนใจที่ต้องการศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมชาวไทลื้อ

5.7 บทวิเคราะห์พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรมและสังคม

พื้นที่ทางกายภาพในเชิงสังคม (Social space) อันบ่งบอกถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคมของผู้คนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญจากการศึกษาและสำรวจการใช้พื้นที่ในชุมชนพบว่า วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน รวมถึงพื้นที่ลานกิจกรรม จึงถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญ ซึ่งมี

ความหมายในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สังกะต่ง่าย สามารถใช้เป็นที่พักอาศัยของผู้อยู่มาเยือนและใช้เพื่อการรวมตัวประกอบกิจกรรม ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนนอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีศาลาขนาดเล็ก ตรงทางสามแยก สำหรับเป็นที่จับกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสาร เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของพื้นที่เปิดโล่งภายในชุมชน พบว่าบริเวณลานวัดเป็นพื้นที่ที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุด กิจกรรมทางสังคมประจำวัน การพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ทางสัญจรมีลักษณะเป็นโครงข่ายแยกจากทางเดินหลักและลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้คนในชุมชนสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติ และการเป็นสังคมเกษตรกรรม การวางตัวของกลุ่มบ้านเรือนเป็นระบบทำให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งหรือลานบ้านที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ตั้งแต่การเล่นของเด็ก ๆ งานเลี้ยงรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น

5.8 บทวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคนเมืองล้านนาอื่น ๆ แต่มีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน มีความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส มีการนับถือบรรพบุรุษและผี บิดามารดา ครูบาอาจารย์ โดยได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและมีความเชื่อว่าจะนำพาชีวิตให้ประสบกับความสุข หลักปฏิบัติเหล่านี้ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด ชาวไทลื้อ ยังเชื่อในคติโบราณ มีการปรับตัวในเรื่องประเพณีเทคโนโลยี และระบบความเชื่อ วัฒนธรรมยังคงรักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็วด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคตินิยมความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและศาสนาพุทธ ยังมีประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือผีและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้ มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการเลือกสถานที่ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อหลักศาสนาและความเชื่อ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือน แต่จากการสำรวจพบว่า ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัวเรือนหรือที่เรียกกันว่า “ลานบ้าน”

บทที่ 6

การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนบ้านหย่วน

การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนไปสู่ความทันสมัยในหลาย ๆ ชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่กำลังถูกคลื่นวัฒนธรรม ในอนาคตอันใกล้ถ้าไม่ได้อนุรักษ์ไว้อาจจะสูญเสียอัตลักษณ์ ที่มีลักษณะที่ออกมาในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ บริเวณค้าขาย วิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจที่เกิดจากรายได้ทางการเกษตรที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่นเดียวกับชุมชนบ้านหย่วนดังนั้นการวิจัยนี้ต้องการให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนไทลื้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ดำรงขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่า "การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: หน้า 10)

6.1 สารสำคัญของแผนอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน

ประชาชนในชุมชนมีฐานะยากจน แต่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาพ การพัฒนาการเกษตรไปสู่ความเพียงพอ เกษตรพื้นบ้านเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการเกษตร รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอเชียงคำ ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ อากาศและดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีความห่วงใยในขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ประชาชนศรัทธาศาสนา และมีส่วนร่วมทางกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยเน้นความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นเป็นหลัก

6.2 แผนพัฒนาชุมชนตำบลบ้านหย่วน

ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาไว้ 5 ด้าน ดังนี้

6.2.1 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

จัดระบบความเชื่อมโยง การคมนาคม ไฟฟ้า ระบบประปา ให้สามารถเข้าถึงแหล่งที่พักอาศัยได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ อย่างมีมาตรฐาน จัดหาพัฒนาปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งน้ำ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภค สร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนปรับปรุงระบบกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสมการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนรักษาสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 6.1 ระบบถนนภายในหมู่บ้าน

กำหนดให้มีถนนภายในหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับคือ ถนนหลัก ขนาดความกว้าง 8 เมตร ถนนรอง 6 เมตร และ ถนนซอย 4 เมตร โดยมี ท่อระบายน้ำทั้ง 2 ด้าน และ ทางเท้าเป็นบางช่วงปลูกไม้ยืนต้นบริเวณแนวถนนตลอดเส้นทาง ติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างตลอดสายทาง ซึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านนิยมการเดินเท้าเพื่อเข้าถึงอาคารบ้านเรือนและไร่นาในชุมชนมากกว่าการนำยานพาหนะเข้าไปในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ส่วนยานพาหนะภายในชุมชนจะเป็นการเน้นเฉพาะรถจักรยานยนต์ ที่ต้องการเข้าไปยังไร่นาหรือการการเดินเท้า จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่คนในชุมชนนิยมคือการเดินเท้า

6.2.2 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและการเกษตร

ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนด้านระบบบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เพื่อสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้นการส่งเสริมและเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

ภาพที่ 6.2 งานสืบสานตำนานไทลื้อ โดยสมาคมไทลื้อจังหวัดพะเยา

วันที่ 31 สิงหาคม - 1 กันยายน 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/PhasaLux/>

ทั้งนี้ ได้มีโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้มีกิจกรรม เปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน

ภาพที่ 6.3 งานเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมไทลื้อ ในวันที่ 9 พ.ค. 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่านกลไกความร่วมมือภาคประชาสังคม ศิลปินหรือชุมชนและสถาบันการศึกษา กำหนดให้ทุกวันพุธเป็นวันกาดไทลื้อ ที่วัดพระธาตุสบแวน ต.ห้วยน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ภายในงานประกอบไปด้วยผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ อาทิ จิ้นซำพริก แอ่งแฉะ ข้าวหนุกงา กิมจิไทลื้อ (ส้มผักกาด)

ข้าวแคบ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาลื้อ ฟื้นฟูการแต่งกาย และการแสดงวัฒนธรรมตามประเพณีนิยม

ภาพที่ 6.4 สินค้าในงานกาชาดไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561
ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

ภาพที่ 6.5 การปรุงอาหาร งานกาชาดไทลื้อที่วัดพระธาตุสบแวน วันที่ 20 มิ.ย. 2561
ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

ภาพที่ 6.6 บรรยากาศงานกาตไถลื้อที่วัดพระธาตุสบแวน วันที่ 20 มิ.ย. 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

6.2.3 ด้านการพัฒนาสังคม

ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนนออยู่ สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สร้างกระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนนออยู่ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ภาพที่ 6.7 การแสดงศิลปะและวัฒนธรรมไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

ภาพที่ 6.8 การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา วันที่ 13 มีนาคม 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

6.2.4 ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ ประเพณี ทั้งนี้ชุมชนคุณธรรมวัดแสนเมืองมา ได้รับคัดเลือกเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวง วัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 ประเภทกลุ่มบุคคล ที่มีผลงานส่งเสริม สนับสนุน การขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงวัฒนธรรม ในการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และ วัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นที่ยอมรับ

ภาพที่ 6.9 การแสดงศิลปะและวัฒนธรรมไทลื้อ วันที่ 20 มิ.ย. 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

6.2.5 ด้านการบริหารจัดการชุมชน

การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารงานด้านหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี โดยได้จัดตั้งสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในพื้นที่ ในการพัฒนาชุมชน ร่วมกับภาครัฐ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ศิลปะวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทลื้อ

ภาพที่ 6.10 การประชุมสมาคมไทลื้อ วันที่ 25 มีนาคม 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

แผนพัฒนาชุมชน จึงมีเป้าหมายที่จะให้คนในชุมชนได้ตระหนัก และเข้าใจถึงความสำคัญที่มีต่อมรดกของชาติ และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 6.11 การแต่งกายแบบไทลื้อ วันที่ 25 มีนาคม 2561

ที่มา: <https://www.facebook.com/TaiLueChiangkham/>

ชุมชนบ้านหย่วน ต้องการที่จะอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาส่งเสริมด้านการขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต รวมถึงการทำเกษตรกรรมที่มีอยู่แล้ว และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการที่ส่งผลกระทบต่อในทางบวกที่มีต่อชุมชน โดยคำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิต ได้สร้างบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์

6.3 แนวทางการพัฒนาชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนา

6.3.1 การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น

การวางแผนเพื่อพัฒนา ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุนจากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนา มากกว่านำมาใช้ในการของงบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

6.3.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

เพื่อบรรลุผลที่ได้จากการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา แนวทางการจัดการ ควรให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาแก่ประชาชนทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือ ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 6.12 การลงพื้นที่ชุมชน วันที่ 27 ตุลาคม 2561

6.3.3 การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น เป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของชุมชน จะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งในส่วนเทศบัญญัติ และข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของการอนุรักษ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

ภาพที่ 6.13 บ้านไถลื้อโบราณ ครูอุทัย ไชยวุฒิ

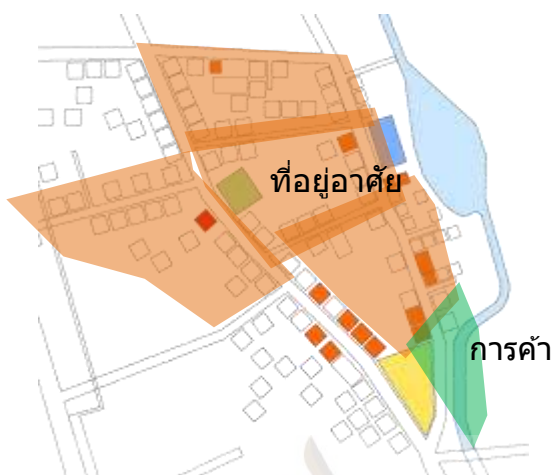
ที่มา: <https://www.facebook.com/ไถลื้อ-บ้านหย่วน>

การออกแบบข้อกำหนดอาคารอนุรักษ์ชุมชน

- อาคารควรมีหลังคาคลุมทรงจั่วหรือทรงปั้นหยา มีความชันไม่น้อยกว่า 30 องศา สีหลังคาเป็นโทนสีน้ำตาล เทา ขาว หรือสีของวัสดุธรรมชาติ ไม่มีผิวมันวาวหรือสะท้อนแสง
- สีภายนอกอาคาร ควรกำหนดให้เป็นโทนสีธรรมชาติตามวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น สีอิฐ สีน้ำตาล สีครีม สีไข่ไก่ สีขาว หรือสีของวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น
- อาคารควรมีความสูงวัดจากพื้นดินที่ก่อสร้างถึงยอดผนังอาคาร ไม่เกิน 8 เมตร และไม่เกินสองชั้นและความสูงของอาคารที่ก่อสร้างใหม่ในพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์ควรมีความสูงวัดจากพื้นที่ดินที่ก่อสร้างถึงยอดผนังอาคาร ไม่เกิน 12 เมตร และไม่เกินสามชั้น
- ลักษณะใต้ถุนของอาคาร ควรให้มีลักษณะโปร่ง มีรูปแบบ ระยะเวลา และระดับของใต้ถุนไม่น้อยกว่า 2.4 เมตร ในกรณีที่ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงการระบายอากาศที่เหมาะสม อาคารที่ก่อสร้างหรือดัดแปลงใหม่นั้นควรมีใต้ถุนโล่งด้วย โดยใต้ถุนนั้นควรมีรูปแบบ ระยะเวลา และระดับของใต้ถุนที่เหมือนหรือกลมกลืนกับสภาพเรือนพื้นถิ่น
- ขนาดอาคารความกว้างโดยระยะตั้งฉากจากแนวศูนย์กลางของเสาด้านหนึ่งไปยังแนวศูนย์กลางของเสาด้านหนึ่งไม่น้อยกว่า 4 เมตร มีความลึกของอาคารโดยวัดระยะตั้งฉากกับแนวผนังด้านหน้าชั้นล่างไม่น้อยกว่า 8 เมตร และไม่เกิน 24 เมตร มีพื้นที่ชั้นล่างแต่ละคูหาไม่น้อยกว่า 32 ตารางเมตร และต้องมีประตูให้คนเข้าออกได้ทั้ง ด้านหน้าและด้านหลัง มีพื้นที่ชั้นล่างเปิดโล่งไม่น้อยกว่า 30 ตารางเมตร)
- องค์ประกอบและส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม ควรคำนึงให้มีรูปแบบ ขนาดและสัดส่วนตามที่รูปแบบสถาปัตยกรรมไทลื้อ ประกอบไปด้วย ร้านน้ำดื่ม หิ้งพระ หอเจ้าที่ ฮ่อมริน เติ้นแปลงผักครัวเรือน

6.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการวางแผน (Guidelines for Planning)

ใช้หลักการเมืองยั่งยืน (Jacobs1965, Jenks, Burton and Williams1996, 2000) โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงาน โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และคงเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด

ภาพที่ 6.14 ผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามวิสัยทัศน์

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and Identity) เสนอให้เก็บรักษาสถาปัตยกรรมต้นแบบต้นไม้ขนาดใหญ่ รักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิม และขนาดถนนไว้เท่าเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

ภาพที่ 6.15 บ้านต้นแบบไทลื้อ บ้านหย่วน

ที่มา: <https://www.facebook.com/ไทลื้อ-บ้านหย่วน>

ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted Transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยานและทางเดินเท้า นอกจากนี้จะใช้ในพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถ

เพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินรมน้ำเดินใหม่ โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวเขตบ้านเป็นพื้นที่กันชนสีเขียว การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งานอย่างผสมผสาน (Mixed Use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับ ต่าง ๆ กัน

ภาพที่ 6.16 ส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือนทุกบ้าน

ภาพที่ 6.17 เส้นทางเดินเท้าและจักรยานในชุมชน

เขตพักอาศัย (Residential Zone) เป็นบ้านพักอาศัยแบบชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงเสนอให้พัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชนพร้อมลานจอดรถเพื่อบริการชุมชน และนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เขตพื้นที่สีเขียว พื้นที่ส่วนริมน้ำเสนอให้คงพื้นที่สีเขียวและพัฒนาบางส่วนของพื้นที่ ไปเป็นอาคารอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ชุมชนเขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ถอยร่นจากริมน้ำเพื่อเป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับแนวทางเดินริมน้ำ เขตพื้นที่บริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นส่วนบำบัดน้ำเสียขยะ สถานีไฟฟ้าและการบริการอื่น ๆ

ภาพที่ 6.18 ผังตำแหน่งบ้านที่ควรอนุรักษ์ในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ในพื้นที่อาจช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของชาติในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่จะกำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่กันรอยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอกและเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดมลภาวะเพื่อตอบรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควรคำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ใช้ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบายเพื่อลดการใช้พลังงานในตัวอาคาร เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ริมน้ำ และลำคลองระบายน้ำแบบเปิด การปรับแต่งพื้นที่โดยการถมจะเป็นการทำลายระบบนิเวศ และสิ้นเปลืองงบประมาณเสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่

ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่ ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูกและใช้บริโภคผสมผสานไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

ภาพที่ 6.19 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมชุมชน

ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้าและจักรยาน เพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียวสอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม และส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าขนาดเล็ก เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวเพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และสวนสาธารณะ ส่วนนั่งเล่น ทำกาต้มน้ำร้อนเพื่อขายผลผลิตทางการเกษตรเป็นการสร้างสิ่งดึงดูดให้กับชุมชนสร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการ

ภาพที่ 6.20 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว

จากแนวทางข้อเสนอแนะของการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนโดยการเน้นไปที่สินค้าของชุมชนที่ประชากรในชุมชนผลิตขึ้นโดยการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพื้นที่ขายผลิตภัณฑ์โดยจะให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้โครงการและศูนย์เรียนรู้ หัตถกรรมและเกษตรกรรม ของหมู่บ้านและสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้าน

ภาพที่ 6.21 แนวคิดการจัดโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ที่มีศักยภาพชุมชนสนองต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าต่างแก่ชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา สามารถจดจำความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้แก่ ย่านร้านค้าเดิมที่

ภาพที่ 6.22 ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อม

ปรับปรุงให้มีการใช้งานได้สะดวก เป็นระเบียบ สะอาด ย่านลานกิจกรรมระดับชุมชน ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน ใช้ร่วมกับลานกิจกรรมได้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อจัดระเบียบการใช้ที่ดินของกิจกรรมหลักของชุมชน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชนริมน้ำและการจราจร สัญจรของรถและคนเดินเท้าให้ตอบรับกับคุณภาพการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัย

แม้ว่าในช่วงศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดพะเยา อยู่ในอัตราต่ำ สืบเนื่องจากการลดจำนวนประชากรที่เกิดจากการอพยพไปทำงานต่างถิ่น ทำให้บรรยากาศการค้าขาย และการทำเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ลดลงส่งผลต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้าง แต่ความสำคัญของการพัฒนาเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องสานต่อและอนุรักษ์ชุมชนไทลื้อนี้ไว้ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความจำเป็นต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ชุมชนช่วยกันดูแลศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยยึดวิถีชีวิตอันผูกพันกันทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และที่สำคัญคือการสานต่อวัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ดังนั้นคนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมากซึ่งจะเห็นได้ดังนี้

1) ด้านการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่เรียบง่าย สันโดษ มักน้อย อาศัยเฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2) ด้านเศรษฐกิจ

รายรับส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดขึ้นจากการเกษตร และการรับจ้าง ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และเน้นเศรษฐกิจพอเพียง

3) ด้านการอยู่อาศัย

การอาศัยในบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานที่ ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

การดำรงอยู่ชุมชน ที่สะท้อนความเป็นไทลื้อแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมเนื่องการตั้งถิ่นฐานชุมชนเกิดจากการอพยพจากสิบสองปันนาในจีน แต่ด้วยภูมิปัญญาในการปรับตัวและปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น วิถีที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ ‘การผสมผสาน’ อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางสังคม ส่งผลถึงลักษณะของการวางผังชุมชนกลมกลืนไปกับบริบท แทรกไปกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในล้านนา ตลอดจนเลือกการวางตัวที่สอดคล้องต่อคติ ความเชื่อของสังคมไทย

ความงดงามของชุมชนเกิดจากภูมิทัศน์ชุมชนเกษตรกร การทำนา สวนผลไม้ โดยผืนนามักจะอยู่ไม่ไกลจากกลุ่มบ้านเรือน และบางครั้งจะถูกสลับด้วยพื้นที่สวนผสม เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์

ภายในชุมชนพบว่า ขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังมีลักษณะการใช้พื้นที่เปิดโล่ง มีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย แต่เดิมไม่มีรั้วแสดงอาณาเขตของพื้นที่ ไม่ปิดกั้นการเข้าถึง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชน ไทลื้อดั้งเดิมและผูกพันแน่นแฟ้นตามลักษณะของชุมชนเครือญาติ ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์รวมของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่ลานวัดและบริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางวัฒนธรรมและวิถีของชนชาติที่สะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นถิ่นที่อย่างชัดเจน ในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสิ่งที่ดีงามของสังคมให้คงอยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้านต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทำให้เกิดเป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณและแผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

ประโยชน์ด้านกายภาพ

- 1) การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ โดยนำพื้นที่ว่างของชุมชนมาสร้างประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน
- 2) อนุรักษ์รักษาและเผยแพร่รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นไว้ได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดโดยการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน
- 3) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์โดยจัดพื้นที่ให้ชุมชนรับผิดชอบดูแลการใช้ประโยชน์และการบำรุงรักษา

ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

- 1) สร้างกิจกรรมที่มีคุณค่าและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการแสดง การละเล่น การประกอบอาชีพ ฯลฯ
- 2) สร้างอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่让ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย

ประโยชน์ด้านสังคม

- 1) ชุมชนเกิดความรักและความห่วงใยท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การอบรม และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี ดึงดูดให้ชาวชุมชนหันกลับมาทำงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยกันรักษาสิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้ ส่งผลดีต่อสถาบันครอบครัว และความผูกพันสามัคคีของชุมชน
- 2) สามารถอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งรูปแบบวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้กับชุมชนรุ่นหลังได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบรรพบุรุษ
- 3) เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว สามารถสร้างประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับด้านการศึกษา จัดเป็นรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจอีกรูปแบบหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันยังทำให้ได้รับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี

7.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันเยาวชนไทยสื่อได้เริ่มสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้วผันตัวเองไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น กำลังเป็นที่น่าวิตก โดยเฉพาะในการดำเนินกิจการบางอย่างจากภาครัฐเอง รวมถึงการนำแนวคิดเรื่องท่องเที่ยว ถ้าไม่มีระบบการจัดการแบบองค์รวม อาจมีส่วนในการทำลายอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นับเป็นการบั่นทอนคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม ถึงกระนั้นคนในชุมชนยังรักษา ค่านิยมและความเชื่อไว้ได้ แต่กระแสการพัฒนาการบริโภคนิยมจากรัฐ และการเปลี่ยนแปลงข้างเคียงอาจส่งผลกระทบต่อในอนาคตได้เช่นกัน เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ โอกาสที่วัฒนธรรมเดิมจะหมดสภาพ และถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมอื่น แม้ว่าการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าในอนาคตก็ตาม แต่การพัฒนาควรมีการวางแผนและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีเดิมของชุมชนด้วย มิฉะนั้นจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจกลายเป็นการทำลายแหล่งวัฒนธรรมของชาติ

วิจัยนี้ได้นำเสนอในลักษณะการศึกษาวเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ความเข้าใจในบริบททางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้สามารถเสนอแนวทางเลือกที่คงอัตลักษณ์ ซึ่งมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และยืดหยุ่นสำหรับการตัดสินใจ โครงการพัฒนาพื้นที่ ในขั้นต่อไปควรมีจัดทำแผนและขั้นตอนในการพัฒนาให้เกิดการคุ้มทุนและคงคุณค่าทางด้านจิตใจ

ในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่ดีและต้องดำเนินการต่อเนื่อง ปัญหาที่ผ่านมาของผังแม่บทเกิดจากการกำหนดนโยบายโดยไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นกลยุทธ์ช่วยผลักดันให้การวางผังแม่บทชุมชนประสบความสำเร็จและมีการนำมาใช้เป็นทางเลือกในการวางผังการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541). *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย. ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2551.
- กวิณ ว่องวิทย์การ และคณะวิจัย (2548) โครงการเปรียบเทียบภูมิปัญญาใน พัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ระหว่างพื้นที่คัสดรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ประเทศไทย กับพื้นที่คว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) รายงานสรุปผลการดำเนินงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: หน้า 10
- เกรียงไกร เกิดศิริ (2554) “ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว และการเคลื่อนย้ายสู่ประเทศไทย” ใน หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย, 7 (กันยายน 2553 – สิงหาคม 2554): 83-130.
- เกรียงไกร เกิดศิริ (2553) “เรื่องผ้าทอพื้นเมือง สังคมศาสตร์และการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์” กัทร กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์. จิตจำนงค์ กิติเกียรติ. 2525. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ
- จุฬาลักษณ์ (เขียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). (2535) *ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา*. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซนเตอร์
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคนอื่น ๆ. 2534. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์
- ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) ขั้นตอนการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 10.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. *แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน*. กรมการพัฒนาชุมชน. บริษัททำไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์.(2547) *ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1. และ ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547) “ไทลื้อ” ใน 30 ชาติในเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
หน้าที่ 145-175.

บุญเพรง บ้านบางพูน. (2527). *ศรัทธาพลังชุมชน ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท*.
กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

แผนพัฒนาจังหวัดพะเยา พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงาน

จังหวัดพะเยาแบบบูรณาการ

พัฒนา กิติอาษา. (2544). *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.

พัทธา สายหนู, “การพัฒนาสังคม” ใน อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), หน้า 586.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2538). *การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย พ.ศ.2520-2537*.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท* (กรุงเทพมหานคร :

ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 1.

รายงานสถิติจำนวนประชากรจังหวัดพะเยา (2558) จำแนกตามสำนักทะเบียน สำนักทะเบียนกลาง

ณ เดือน กันยายน 2558 ที่ทำการปกครองจังหวัดพะเยา

วนิดา พึ่งสุนทร (2533) “เรือนไตลื้อในสิบสองปันนา.” หน้าจั่ว, 10 : 12-36.

วิทยากร เชียงกุล, (2527), *การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์* (กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ ฉบับกระแส, หน้า 17-18.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (บรรณาธิการ). (2531). *พึ่งตนเองในชนบท*

อีกบทหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

เสรี พงศ์พิศ (2548) *วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน* กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์.(2526), *การพัฒนาชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 5.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา (2558) *สรุปรายงานข้อมูลทั่วไป*

จังหวัดพะเยา

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พื้นที่ทางวัฒนธรรมไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่านกลไกความร่วมมือภาคประชาสังคม ศิลปินหรือชุมชนและสถาบันการศึกษา อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ. (2530). รายงานการวิจัย สถาบันหมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง. อภิชาติ พันธเสน. (2541). พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 2-8.
- อรศิริ ปาณินท์ (2533) “กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง” ใน หน้าจั่ว, 10 37-54.
- อรศิริ ปาณินท์. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ภาษาอังกฤษ

Jacobs, J. 1965. The Death and Life of Great American Cities, Pelican Book, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K.1996. The Compact City: A Sustainable Urban Form E&FN SPON, London.

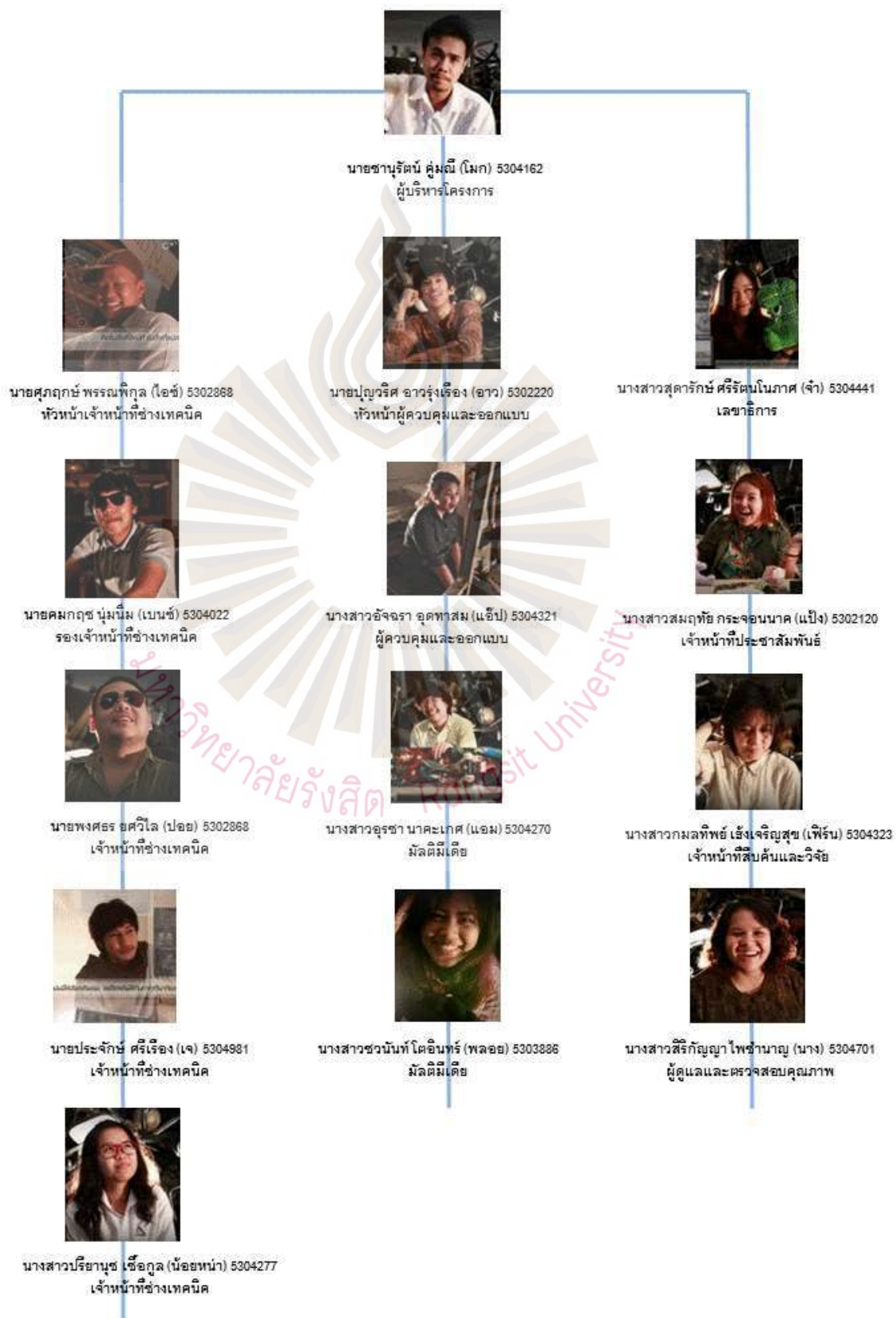
Jenks, M. Burton, E. and Williams, K.2000. Achieving Sustainable Urban Form E&FN SPON, London.

Zhu Liangwen. The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China. BKK: D.K. Book House. 1992.

ภาคผนวก 1

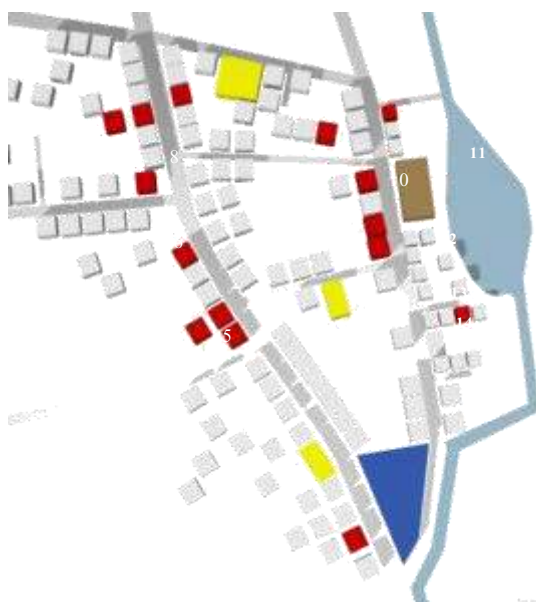
ทีมงานและแผนผังองค์กรในการทำวิจัย

ภาคผนวก 2

แผนการดำเนินงานลงสำรวจพื้นที่ รายละเอียดการสำรวจอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

ลำดับ	บ้านเลขที่	รูปแบบอาคาร	เนื้อที่ใช้สอย รวม (ตารางเมตร)	ตำแหน่งที่ตั้งอาคาร แสดงในผังชุมชน
1.	2	บ้านไม้อายุประมาณ 60 ปี	504	1
2.	30	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	138.15	2
3.	31	เรือนไทลื้อ ต่อเติมโครงสร้างชั้นล่าง	336	3
4.	31/1	อาคารยุงข้าว ใต้ถุนต่ำ	43.32	4
5.	41	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	510	5
6.	53	บ้านปูนชั้นเดียว ต่อเติมครัวด้านหลัง	265.5	6
7.	77	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	147	7
8.	61/1	บ้านต่อเติมชั้นบนไม้ ชั้นล่างปูน	63.38	8
9.	75	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	171	9
10.	61/1	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	237	10
11.	65	บ้านไม้สองชั้น ชั้นล่างเสาปูน	333	11
12.	62	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	67	12
13.	35	บ้านไม้ยกสูง ต่อเติมปูนชั้นล่าง	230	13
14.	34	บ้านสองชั้น ไม้ชั้นบน ปูนชั้นล่าง	140	14
15.	94	บ้านไม้ชั้นเดียว ยกพื้นต่ำ	162	15

4.2 รายละเอียดการสำรวจอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

อาคารหลังที่ 1

ชื่อเจ้าของบ้าน ศรีประภา รัตนวิบูลย์

รายละเอียดทั่วไป

สถาปนิก: โฉน อิงคะวณิช

รูปแบบและลักษณะอาคาร

: เป็นอาคารเก่าอายุประมาณ 60 ปี เป็นอาคาร

ขนาดและสัดส่วนอาคาร

: Measurement (กว้าง x ยาว x สูง)

พื้นที่รวมประมาณ

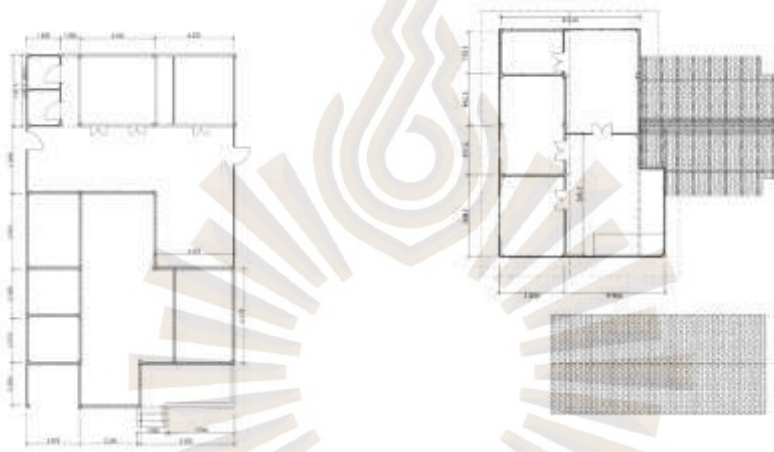
: 504 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย

: 1 คน

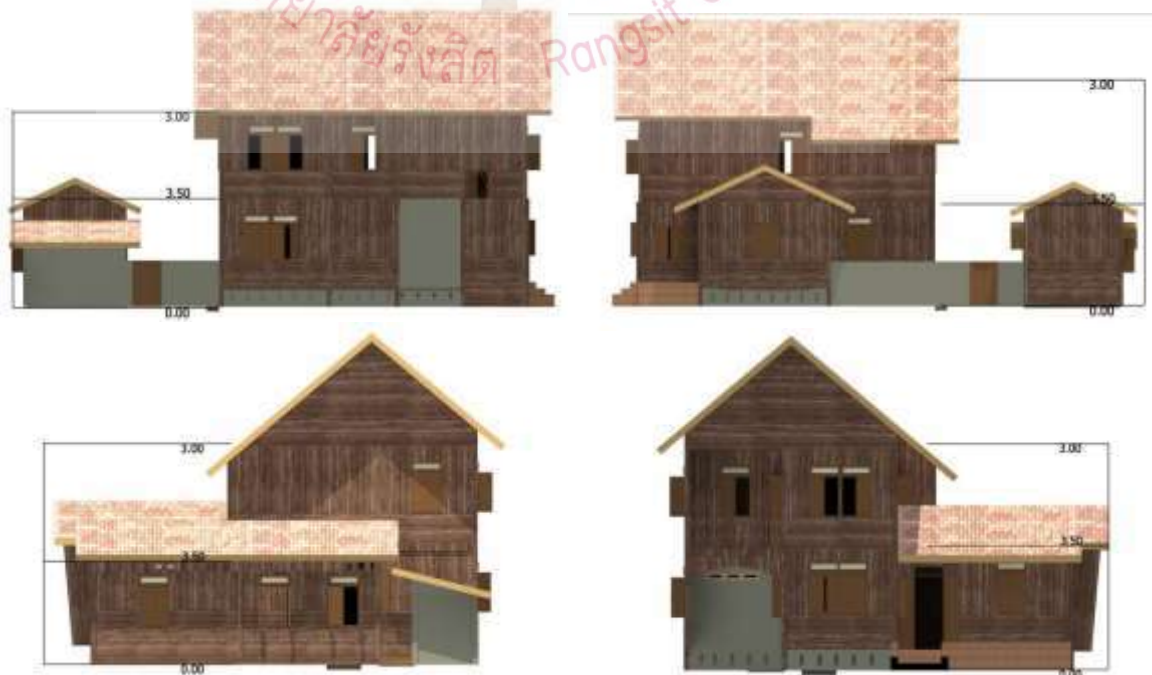
การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์

:

ผังพื้นที่ 1 :

ผังพื้นที่ 2 :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร

อายุอาคาร	ประมาณ 63 ปี
สภาพอาคาร	: ผนังและพื้นจำไม้สัก
โครงสร้างอาคาร	: เป็นโครงสร้างไทยดั้งเดิม ไม่มีคานและตง มีรอดและ ราแทน
โครงหลังคาและวัสดุมุงหลังคา	: กระเบื้องที่ทำพิมพ์เอง
ฝ้าเพดาน	: อธิบายลักษณะและวัสดุ
พื้นและวัสดุปูผิวพื้น	: ไม้สัก
ผนังและวัสดุผิว	: ไม้สัก
ประตู	: บานไม้ทึบ
หน้าต่าง	: บานไม้ทึบ
ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ	: วัสดุผิวพื้นกระเบื้อง. วัสดุผิวผนังกระเบื้อง.ผนังปูน สุขภัณฑ์ประกอบด้วย ชักโครก อ่างล้างหน้า ฝักบัว .

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า	มีหม้อแปลงจ่ายไฟเข้าตัวบ้าน
ระบบประปา	: รับน้ำจากท่อสาธารณะ
ระบบสุขาภิบาล	: มีห้องน้ำ2ห้อง
ระบบปรับอากาศ	: พัดลม มีช่องลมระบายภาค

การใช้ประโยชน์โดยรวม : ปัจจุบันผู้พักอาศัย ใช้เพียงบริเวณชั้น1ของบ้าน ย้ายลง
ปัจจุบัน : มานานที่ชั้น1

อาคารหลังที่ 2

ชื่อเจ้าของบ้าน นางสาวประวัญ

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้าน 2 ชั้น ด้านล่างเป็นใต้ถุนบ้านและห้องเก็บของ ส่วนด้านบนเป็นที่พักอาศัย

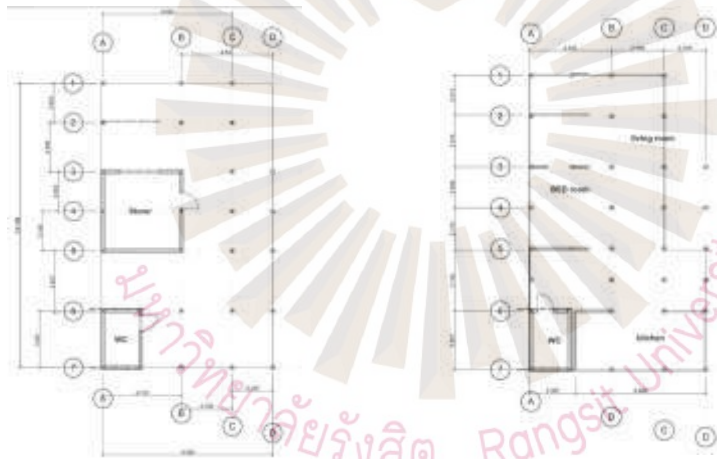

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 9m x 15m x 5.3m

พื้นที่รวมประมาณ : 138.15 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

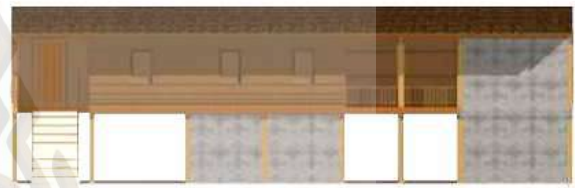
ผังพื้นที่ 1 :

ผังพื้นที่ 2 :

รูปด้านอาคาร (ELEVATION) : Elevation -A:

Elevation -B:

อายุอาคาร : ประมาณ 40 ปี

สภาพอาคาร : อาคารบ้านเรือนยังคงมีความแข็งแรงดีและมีหลายส่วน
ภายในตัวบ้านได้มีการต่อเติมเพิ่มขึ้นจากวัสดุไม้เป็นปูน

โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างของบ้านส่วนใหญ่เป็นไม้แต่มีบางส่วนเช่น
ห้องน้ำจะเป็นปูนก่อ

โครงหลังคาและวัสดุบุหลังคา : โครงหลังคาวัสดุหลังคามุงกระเบื้องมีลักษณะคล้ายเพิง
หมาแหน

หน้าต่าง :

:

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ

- : วัสดุผิวพื้นปูซีเมนต์
- : วัสดุผิวผนังส่วนของห้องน้ำจะเป็นก่ออิฐฉาบปูน
- : สุขภัณฑ์ประกอบด้วยโถฉี่แบบนั่งยอง และอ่างล้างหน้า

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : มีการต่อไฟจากหม้อแปลงข้างหน้าบ้านเข้ามาตัวภายในบ้านโดยมีเสาไฟที่อยู่ภายในรั้วบ้าน 1 ต้นเพื่อต่อเข้ากับตู้ไฟที่อยู่ด้านชั้นล่างของตัวบ้าน
- ระบบประปา : ให้นำระปาสวนท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน
- ระบบสุขาภิบาล : บ้านหลังนี้มีบ่อซึม
- ระบบปรับอากาศ : บ้านให้หน้าต่างเป็นจุดรับลมเข้าบ้าน
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและดับเพลิง : ไม่มี
- ระบบอื่นๆ : ไม่มี
- การใช้ประโยชน์โดยรวมปัจจุบัน : บ้านหลังนี้ใช้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียวแต่มีอาคารหลังข้างๆเป็นยุงเก็บข้าว โดยที่ชั้นล่างของบ้านปล่อยโล่ง แต่ชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัยและที่ทำกับข้าวของคนในบ้าน

อาคารหลังที่ 3

ชื่อเจ้าของบ้าน คุณยายแสงดา

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : บ้านยกใต้ถุนสูง โครงสร้างทำด้วยไม้ทั้งหลัง มีเสาปูน บางต้นด้านล่าง

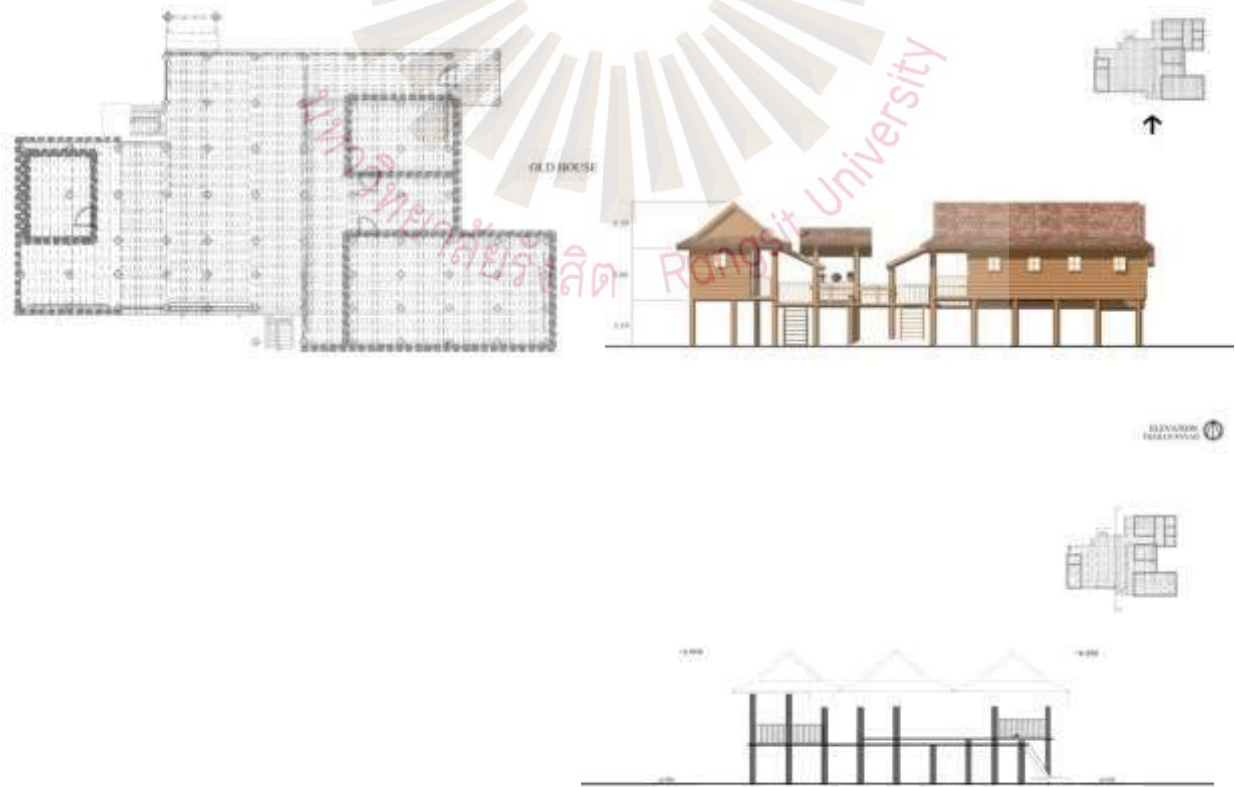
ขนาดและสัดส่วนอาคาร : กว้าง16m x ยาว21m x สูง6.30m)

พื้นที่รวมประมาณ :336.....ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย :1.....คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ 1 : :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร : ตัวบ้านและโครงสร้างของบ้านทำจากไม้สักทั้งหลัง

อายุอาคาร : ประมาณ...70.... ปี

สภาพอาคาร : สภาพบ้าน70%มีการต่อเติมและซ่อมแซมเสาไม้
ด้านล่างให้แข็งแรงขึ้นจากการทรุดตัวของดิน

โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างของบ้านเกือบทั้งหมดเป็นไม้ มีเสาบางต้นที่เป็นปูนและฐานลอมเสาเป็นปูน

โครงหลังคาและวัสดุบุหลังคา : วัสดุโครงสร้างหลังคาเป็นไม้ หลังคามุงด้วยไม้

ฝ้าเพดาน : ไม่มี

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นบ้านเป็นไม้สัก

ผนังและวัสดุผิว : ผนังบ้านเป็นไม้สัก

ประตู : ประตูไม้บานเดียว

หน้าต่าง : หน้าต่างบานคู่ไม้สัก เปิดออก

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้นไม้สัก.

: วัสดุผิวผนังสังกะสี

: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยตุ่มอาบน้ำ ชักโครกแบบนั่งยอง

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : มีหม้อแปลงจ่ายไฟที่อยู่หน้าบ้านจ่ายไฟเข้าตัวบ้าน
- ระบบประปา : รับน้ำจากท่อสาธารณะของชุมชน
- ระบบสุขาภิบาล : มีบ่อพักของเสีย
- ระบบปรับอากาศ : ตัวบ้านเปิดรับลมเข้าบ้าน
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : ไม่มี
- ระบบอื่นๆ : ไม่มี
- การใช้ประโยชน์โดยรวม
ปัจจุบัน : บ้านหลังนี้มีการใช้ได้ถุนบ้านไว้ทอผ้า และเป็นบ้าน
ต้นแบบของชุมชน

อาคารหลังที่ 4

ชื่อเจ้าของบ้าน นางสาวประวัญ

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นยื่นข้าง ใต้ถุนต่ำ ไม้เก็บของ

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 5.7x7.6x3.2

พื้นที่รวมประมาณ : 43.32 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 0 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation –A:

Elevation –B:

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ

อาคาร : ผนังที่ใช้ไม้ไผ่สานกัน

อายุอาคาร : ประมาณ 40 ปี

สภาพอาคาร : มีความแข็งแรง เพราะวัสดุที่ใช้เป็นไม้ขนาดใหญ่และมีความหนา

โครงสร้างอาคาร : เป็นไม้หมดทั้งหลัง

โครงหลังคาและวัสดุผนังหลังคา : โครงหลังคามีวัสดุเป็นไม้
หลังคามุงกระเบื้องลักษณะคล้ายเพิงหมาแหงน

ฝาเพดาน : ฝาเพดานมีแผ่นฉนวนกันความร้อน
พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นชั้นล่างเป็นดิน ในอาคารเป็นไม้
ผนังและวัสดุผิว : เป็นไม้หน้าสามตียาวและไม่ไผ่สานกัน

ประตู : ไม่มีประตูปิด
หน้าต่าง : เป็นช่องว่างไม่มีการปิด

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น ไม่มี
: วัสดุผิวผนัง ไม่มี
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วย ไม่มี

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : ไม่มี
- ระบบประปา : ไม่มี
- ระบบสุขาภิบาล : ไม่มี
- ระบบปรับอากาศ : เป็นอาคารเปิดโล่งอากาศถ่ายเทตลอดเวลา
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : ไม่มี
- ระบบอื่นๆ : ไม่มี
- การใช้ประโยชน์โดยรวม
ปัจจุบัน : ไว้ใช้เก็บของ

อาคารหลังที่ 5

ชื่อเจ้าของบ้าน นางมุกดา กองมงคล

รายละเอียดทั่วไป

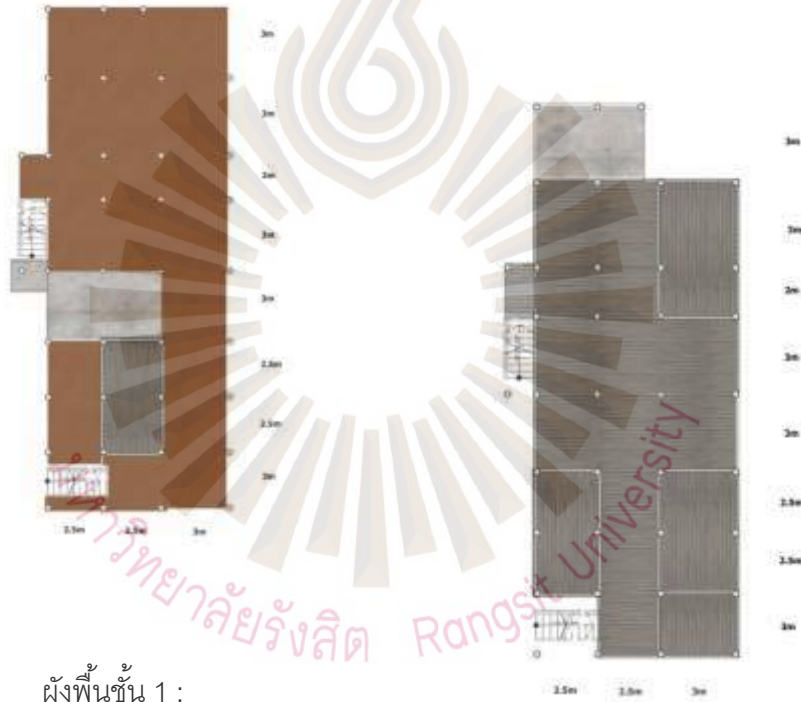
รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้าน 2 ชั้น ด้านล่างมีห้องเก็บของห้องเล็กๆ ด้านบนเป็นที่พักอาศัย เป็นบ้านไม้ทั้งหลัง และมีห้องน้ำชั้น 2 เป็นปูน

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 8m x 22.5m x 5.3m

พื้นที่รวมประมาณ : 180 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 4 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ 1 :

ผังพื้นที่ 2

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ :

อาคาร

ระแนงหน้าบ้านเพราะดูแลวัสดุที่มันให้ความโปร่งรู้สึกไม่อึดอัด

- อายุอาคาร : ประมาณ 60-70 ปี
- สภาพอาคาร : ไม่บางส่วนผุพังแต่ตัวบ้านยังคงความแข็งแรงอยู่
- โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างของบ้านส่วนใหญ่เป็นไม้ แต่มีบางส่วนเช่นห้องน้ำจะเป็นปูนก่อ
- โครงหลังคาและวัสดุมุงหลังคา : ทรงจั่วและใช้ไม้เป็นวัสดุ
- ฝ้าเพดาน : ใช้ไม้เป็นวัสดุ
- พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : ใช้ไม้เป็นวัสดุ
- ผนังและวัสดุผิว : ใช้ไม้เป็นวัสดุ
- ประตู : ประตูเป็นประตูไม้บานเปิด
- หน้าต่าง : หน้าต่างเป็นประตูไม้บานเปิด
- ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้นใช้ปูนซีเมนต์
: วัสดุผิวผนังใช้ก่ออิฐฉาบปูน
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยอ่างอาบน้ำ โถส้วม

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : มีการต่อไฟจากหม้อแปลงข้างหน้าบ้านเข้ามาตัวภายในบ้านโดยมีเสาไฟที่อยู่ภายในรั้วบ้าน1ต้น
- ระบบประปา : ใช้น้ำประปาส่วนท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน
- ระบบสุขาภิบาล : มีบ่อซึม
- ระบบปรับอากาศ : หน้าบ้านเป็นระแนงทำให้อากาศถ่ายเทได้ดี
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและดับเพลิง : ไม่มี

ระบบอื่นๆ : ไม่มี

การใช้ประโยชน์โดยรวม : บ้านหลังนี้ใช้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียวโดยที่ชั้น

ปัจจุบัน : ล่างของบ้านปล่อยโล่ง ชั้นบนเป็นที่พักอาศัยและที่
ทำอาหารของคนในบ้าน

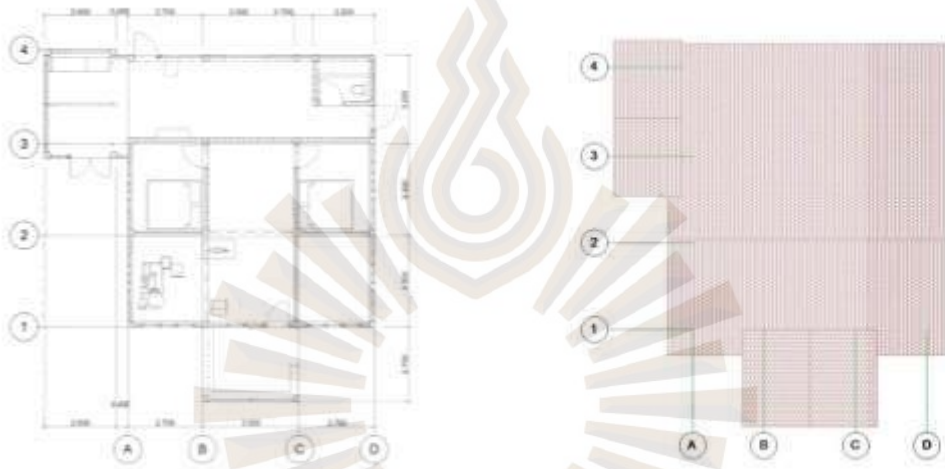

อาคารหลังที่ 6

ชื่อเจ้าของบ้าน นาง จันทรี สัมฤทธิ์

รายละเอียดทั่วไป

- รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้านปูนชั้นเดียว มีส่วนต่อเติมห้องครัวด้านข้างกับด้านหลัง มีแปลงผักอยู่ข้างบ้าน
- ขนาดและสัดส่วนอาคาร : Measurement (8.90x 9.80x4.20)
- พื้นที่รวมประมาณ :265.489....ตารางเมตร
- จำนวนผู้อยู่อาศัย :2...คน
- การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

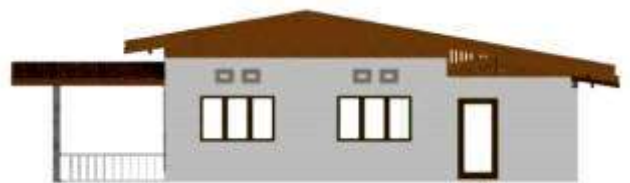

ผังพื้นที่ 1:

แปลนหลังคา:

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -A:

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ : ทำไมเป็นบ้านปูนชั้นเดียว

อาคาร

อายุอาคาร : ประมาณ..10... ปี
บ้านปูน มีสภาพดีใช้วัสดุแข็งแรงทนทาน

สภาพอาคาร :

โครงสร้างอาคาร : เป็นบ้านปูนทั้งหลัง

โครงหลังคาและวัสดุมุงหลังคา : เป็นโครงไม้และใช้วัสดุไม้เป็นหลักในการมุงหลังคา
ฝ้าเพดาน :

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : ปูนคอนกรีต

ผนังและวัสดุผิว : ปูนคอนกรีต

ประตู : ไม้

หน้าต่าง :

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น.....กระเบื้อง.....
: วัสดุผิวผนัง.....ปูน.....
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วย.....ชักโครก..สายชำระ.....

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า : มีการต่อไฟจากหม้อแปลงเสาไฟฟ้าข้างบ้านเข้ามาตัว
ภายในบ้านโดยมีสายไฟต่อจากตัวบ้านเพื่อต่อเข้ากับตู้ไฟที่
อยู่ด้านชั้นล่างของตัวบ้าน

ระบบประปา : ให้นำระปาสวนท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน

ระบบสุขาภิบาล : มีระบบน้ำดีน้ำเสีย
ระบบปรับอากาศ : บ้านมีหน้าต่างเป็นจุดรับลมเข้าบ้าน
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ : -
ดับเพลิง
ระบบอื่นๆ : -
การใช้ประโยชน์โดยรวม : เป็นบ้านพักกับคลินิกหมอพื้นซึ่งข้างบ้านจะมีสวนผักที่ไว้ใช้
ปัจจุบัน กินเอง

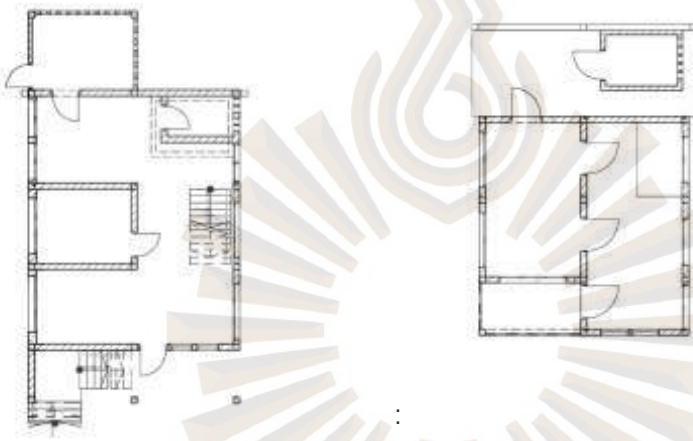
อาคารหลังที่ 7

ชื่อเจ้าของบ้าน นาย สนั่น สมฤทธิ

รายละเอียดทั่วไป

- รูปแบบและลักษณะอาคาร : บ้านไม้ชั้นบน ชั้นล่างเป็นปูน คานไม้ มีบันไดขึ้นหน้าบ้านกึ่งกลางบ้าน วัสดุ ไม้สัก ไม้ตะเคียนในการสร้าง
- ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 6.70m* 13m *6.40m
- พื้นที่รวมประมาณ : 147 ตารางเมตร
- จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ชั้น 1

ผังพื้นที่ชั้น 2 :

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -B

Elevation –C

Elevation –D

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section –A

Section –B

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ
อาคาร

ใช้ไม้ตะเคียน ไม้สักในการสร้าง มีบันไดขึ้นกลางบ้าน
มีชานระบียงทางหลังบ้าน

อายุอาคาร

: ประมาณ 39 ปี

สภาพอาคาร

: ยังอยู่ในสภาพดี เนื่องจากได้เปลี่ยนชั้นล่างเป็นปูน จาก
เมื่อก่อนที่ใช้ไม้ทั้งหลัง

โครงสร้างอาคาร : เป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างใช้ปูนคอนกรีต เสาปูนคานไม้
ชั้นบนเป็นไม้ทั้งหมด

โครงสร้างหลังคาและวัสดุหลังคา : โครงหลังคาใช้ไม้ทั้งหมด กระเบื้อง ลักษณะหน้าจั่วแบน
ฝ้าเพดาน : ใช้ไม้แผ่นบาง
พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นปูนซีเมนต์
ผนังและวัสดุผิว : ชั้นล่างปูน ชั้นบนไม้
ประตู : ประตูไม้บานเปิด
หน้าต่าง : เป็นหน้าต่างเปิดออกบานคู่ มีช่องแสงเป็นกระจกบาน
ชุนอยู่ด้านบน บางจุดใช้ไม้ทึบ บางจุดเป็นบานกระจก
ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น พื้นปูซีเมนต์
วัสดุผิวผนัง ผนังปูน กระเบื้องปูทับ
สุขภัณฑ์ประกอบด้วย อ่างล้างหน้า ชักโครก

งานระบบในอาคาร

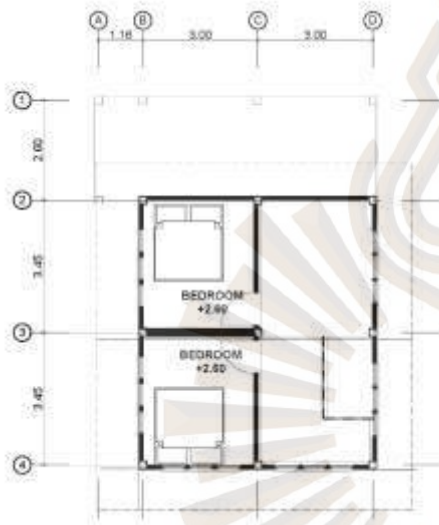
ระบบไฟฟ้า : ต่อไฟเข้ามาในตัวบ้าน
ระบบประปา : ใช้น้ำประปาส่วนท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน
ระบบสุขาภิบาล : มีบ่อซึมอยู่หลังบ้าน
ระบบปรับอากาศ : ใช้หน้าต่างที่มีอยู่ทั่วเป็นที่ระบายอากาศและรับลม
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ : ไม่มี
ดับเพลิง
ระบบอื่นๆ : -
การใช้ประโยชน์โดยรวม : ใช้เป็นที่พักอาศัย มีโรงเก็บของและอุปกรณ์การเกษตร
ปัจจุบัน อยู่ข้างตัวบ้าน

อาคารหลังที่ 8

ชื่อเจ้าของบ้าน คุณ คำแก้ว สมฤทธิ

รายละเอียดทั่วไป

- รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นอาคารเก่าอายุประมาณ 40 ปี เป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างจะเป็นปูนทั้งหมด ส่วนชั้นบนจะเป็นไม้ทั้งหมด
- ขนาดและสัดส่วนอาคาร : Measurement (กว้าง x ยาว x สูง)
- พื้นที่รวมประมาณ : 63.38 ตารางเมตร
- จำนวนผู้อยู่อาศัย : 1 คน
- การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ชั้น 1:

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -A

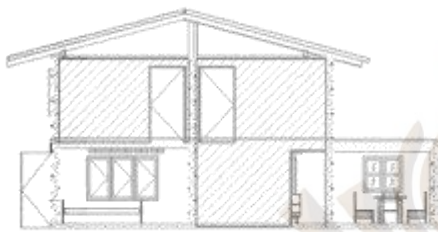
Elevation -B

Elevation -C

Section-A

Section -B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ

อาคาร

อายุอาคาร : ประมาณ 40 ปี

สภาพอาคาร : อาคารบ้านเรือนยังคงมีความแข็งแรงดีและมีหลายส่วนภายในตัวบ้านได้มีการต่อเติมเพิ่มขึ้นจากวัสดุไม้เป็นปูน

โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างอาคารส่วนใหญ่จะเป็นปูน มีเพียงชั้น 2 ที่เป็นไม้เท่านั้น

โครงหลังคาและวัสดุบุหลังคา : โครงหลังคาจะคล้ายๆทรงปั้นหยา วัสดุจะเป็นไม้

ฝ้าเพดาน : -

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นชั้น 1 จะปูด้วยกระเบื้องทั้งหมด ส่วนชั้น 2 จะเป็นไม้ทั้งหมด

ผนังและวัสดุผิว : ผนังชั้น 1 จะเป็นปูนและชั้น 2 จะเป็นไม้

ประตู : บานไม้ทึบ

หน้าต่าง : หน้าต่างมีทั้งที่เป็นบานไม้และกระจก

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น ปูด้วยกระเบื้อง
: วัสดุผิวผนัง เป็นปูนฉาบเรียบ
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยโถส้วมแบบนั่ง ฝักบัวอาบน้ำ อ่าง
ล้างหน้า

งานระบบในอาคาร

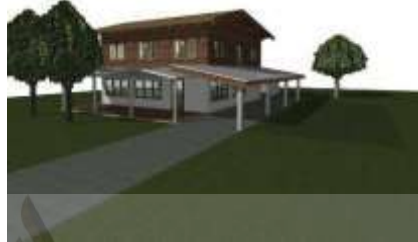
ระบบไฟฟ้า : มีหม้อแปลงจ่ายไฟเข้าตัวบ้าน
ระบบประปา : ใช้น้ำประปาส่วนท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน
ระบบสุขาภิบาล : มีห้องน้ำ 1 ห้อง
ระบบปรับอากาศ : พัดลม อากาศถ่ายเทไม่ค่อยสะดวก
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ : -
ดับเพลิง
ระบบอื่นๆ : -
การใช้ประโยชน์โดยรวม : บ้านหลังนี้มีผู้พักอาศัยเพียง 1 คน ใช้สอยเพียงบริเวณ
ปัจจุบัน : ชั้น 1 เท่านั้น ชั้น 2 ปล่อยให้เก็บของและห้องนอน
โล่งๆ

อาคารหลังที่ 9

ชื่อเจ้าของบ้าน นางสาวชล วันมारी

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างเป็นซีเมนต์ ชั้นสองเป็นไม้ มีแปลงผักขนาดเล็กอยู่ด้านข้างตัวบ้าน

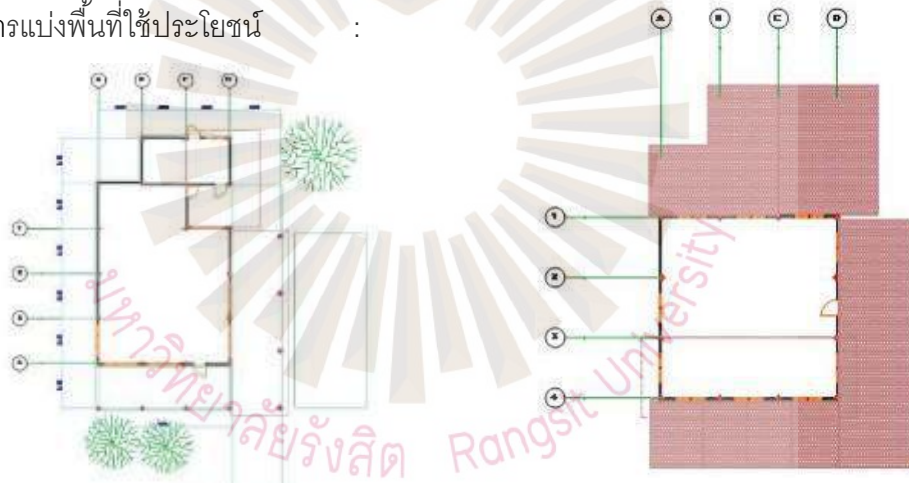

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 19 x 9.5 x 6.6 เมตร

พื้นที่รวมประมาณ : 171 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ 1 :

ผังพื้นที่ 2 :

:

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -A

Elevation -B:

Elevation -C:

Elevation -D:

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section -A :

Section -B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร

มีการผสมผสานกันของส่วนที่เป็นไม้และส่วนที่เป็นปูน

อายุอาคาร

: ประมาณ 30 ปี

สภาพอาคาร

: ตัวอาคารและวัสดุยังคงมีสภาพแข็งแรงทนทาน สามารถใช้งานได้อีกยาวนาน

โครงสร้างอาคาร

: ส่วนของชั้น 1 จะเป็นส่วนของซีเมนต์ ส่วนของชั้นสองจะเป็นไม้

โครงหลังคาและวัสดุมุงหลังคา

: โครงหลังคาเป็นลักษณะเพิงหมาแหงน ใช้มุงกระเบื้องแผ่น

ฝ้าเพดาน

: แผ่นไม้สำเร็จรูปขนาดยาว

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น

: กระเบื้อง

ผนังและวัสดุผิว

: ชั้น 1 เป็นซีเมนต์ ชั้น 2 เป็นไม้แผ่นเรียงแนวตั้ง

ประตู

: บานเดี่ยวครึ่งบนเป็นมุ้งลวดครึ่งล่างเป็นคูมินิกยม

หน้าต่าง

: เป็นไม้มีโครงเหล็กและมุ้งลวด

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น กระเบื้องแผ่น
: วัสดุผิวผนัง กระเบื้องแผ่น, ซีเมนต์เปลือย
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วย อ่างล้างหน้า โถอุจจาระ

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า : ต่อไฟจากส่วนกลาง
ระบบประปา : ใช้น้ำจากการประปา และมีแทงค์เก็บน้ำไว้ใช้ยาม
ฉุกเฉิน
ระบบสุขาภิบาล : ห้องน้ำชั้นละ 1 ห้อง เป็นชักโครกและสายยางชำระ
ระบบปรับอากาศ : ใช้น้ำต่างเป็นระบายอากาศ, ในห้องนอนมี
เครื่องปรับอากาศ 1 ตัว
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : -
ระบบอื่นๆ : -
การใช้ประโยชน์โดยรวม : เป็นบ้านพักอาศัย ซึ่งสามารถปลูกพืชผักสวนครัวไว้
ปัจจุบัน : ทานเองได้แต่เป็นจำนวนค่อนข้างน้อย

อาคารหลังที่ 10

: ชื่อเจ้าของบ้าน คุณลุงบุญ คุณป้าณี

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นใต้ถุนบ้าน มีห้องเก็บของ ก่ออิฐฉาบปูนชั้นบนเป็นห้องนอนใช้ไม้ทั้งหมด

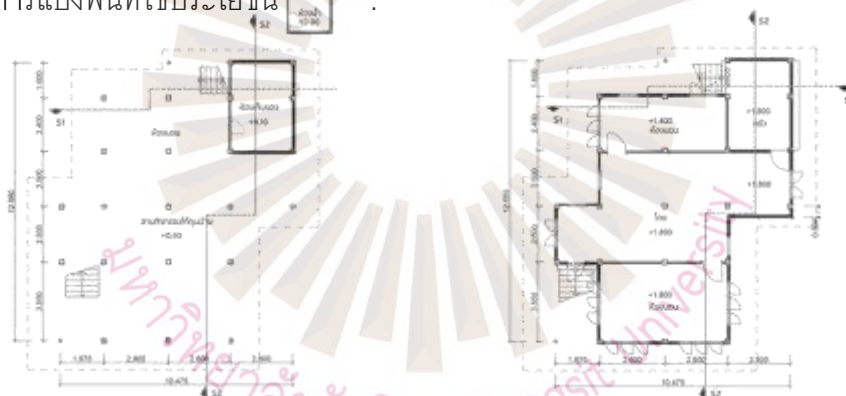

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 10.60 x 12.75 x 4.30 (กว้าง x ยาว x สูง)

พื้นที่รวมประมาณ : 327 ตารางเมตร (รวมพื้นที่โดยรอบอาคาร)

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 2 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ชั้น1:

ผังพื้นที่ชั้น2:

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Fast Elevation

.North Elevation

South Elevation

West Elevation

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section -A :

Section -B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร : ผนังที่ใช้ไม้ไผ่มาสานกัน

อายุอาคาร : ประมาณ 50 ปี

สภาพอาคาร : เริ่มมีไม้บางส่วนที่อยู่ภายนอกผุพัง

โครงสร้างอาคาร : ชั้น1 เป็นเสาปูน ชั้น2 เป็นเสาไม้ โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นไม้

โครงหลังคาและวัสดุคุมหลังคา : โครงสร้างเป็นไม้มุงกระเบื้องลอนคู่

ฝ้าเพดาน : ใช้ฝ้าสำเร็จรูป ขนาด 40 x 40 cm.

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นชั้นล่างเป็นปูนซีเมนต์ พื้นชั้นบนเป็นไม้ทั้งหมด

ผนังและวัสดุผิว : ชั้นล่างเป็นก้อฉลุฉาบปูน ชั้นบนเป็นผนังไม้

ประตู : ประตูบานพับไม้

หน้าต่าง : หน้าต่างเป็นบานพับไม้3บานติดกันและแต่ละบานมีช่องกระจก

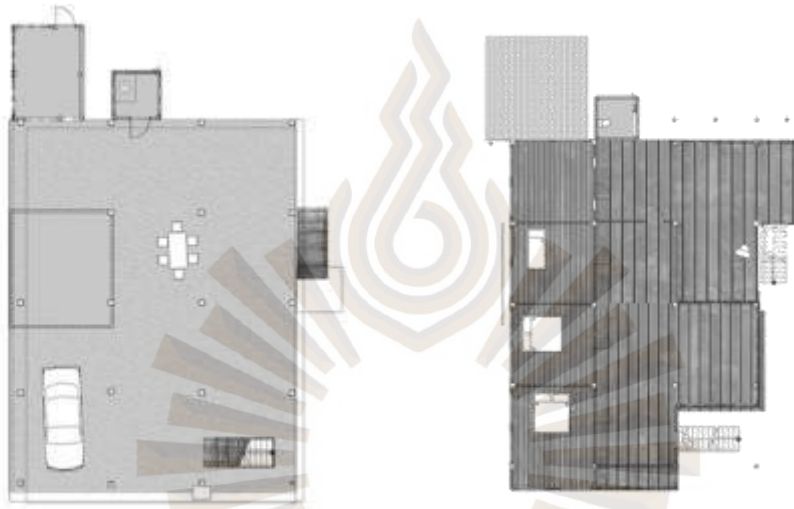
ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น ปูนซีเมนต์
: วัสดุผิวผนัง ก่ออิฐฉาบปูน
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วย อ่างน้ำก่อปูน กับโถ ปัสสาวะสวม
ซีม
อ่างล้างหน้า

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า : ใช้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
ระบบประปา : ใช้ประปาส่วนท้องถิ่น
ระบบสุขาภิบาล : เป็นร่อนน้ำรอบๆบ้าน(พื้นเป็นดิน)
ระบบปรับอากาศ : ใช้หน้าต่างรับการถ่ายเทจากอากาศธรรมชาติ
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ : ไม่มีระบบป้องกัน
ดับเพลิง
ระบบอื่นๆ : ไม่มี
การใช้ประโยชน์โดยรวม : ใช้ประโยชน์แบบจัดพื้นที่ขึ้นมาเอง ไม่ใช้ห้องให้เหมาะ
ปัจจุบัน : กับคนใช้ อย่างเช่น ตัวบ้านมีลักษณะปิดทึบการถ่ายเท
อากาศจึงน้อย พื้นที่การใช้ประโยชน์จากชั้น2 น้อย
เกินไป และห้องน้ำอยู่ห่างจากอาคารมากเกินไปเพราะ
เป็นผู้สูงอายุ

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร	:	เป็นบ้าน 2 ชั้น ไม้และปูน ใต้ถุนสูง บ้านโต 2 ฝั่ง
ขนาดและสัดส่วนอาคาร	:	16.5 x 20.2 x 6.3 (กว้าง x ยาว x สูง)
พื้นที่รวมประมาณ	:	333.3 ตารางเมตร
จำนวนผู้อยู่อาศัย	:	2-5 คน
การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์	:	

ผังพื้นที่ 1 :

ผังพื้นที่ 2 : Sketch พร้อมบอกสัดส่วน

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -A:

Elevation -B:

Elevation -C:

Elevation -D:

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section -A :

Section -B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร : มีการผสมผสานกันของส่วนที่เป็นไม้และส่วนที่เป็นปูน มีอัตลักษณ์เสารับหลังคา

อายุอาคาร : ประมาณ 50 ปี
สภาพอาคาร : ตัวอาคารและวัสดุยังคงมีสภาพแข็งแรงทนทาน สามารถใช้งานได้อีก
โครงสร้างอาคาร : ส่วนของชั้น 1 เสาปูน ส่วนของชั้นสองจะเป็นไม้เนื้อแข็ง
โครงหลังคาและวัสดุหลังคา : โครงหลังคาเป็นลักษณะหน้าจั่วแบน วัสดุกระเบื้องสายไทย

ฝ้าเพดาน : ฝ้าซีเมนต์บอร์ดและ ไม้
พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : กระเบื้องซีเมนต์
ผนังและวัสดุผิว : เสาปูนทาสีและไม้ระแนง
ประตู : บานเดี่ยวครึ่งบนเป็นมุงลวดครึ่งล่างเป็นอูมิเนียนม
หน้าต่าง : เป็นกระจกโครงไม้และหน้าต่างมุงลวด
ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้นกระเบื้องแผ่น
: วัสดุผิวผนังกระเบื้องแผ่น, ซีเมนต์
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยอ่างล้างหน้า โถส้วม ฝักบัว

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : อ่างล้างหน้า โถส้วม ฝักบัว
- ระบบประปา : น้ำประปาถังเก็บ
- ระบบสุขาภิบาล : เป็นซึมและมีล่องน้ำรอบบ้าน
- ระบบปรับอากาศ : ช่องระบายอากาศตามผนัง
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : ไม่มี
- ระบบอื่นๆ : ไม่มี
- การใช้ประโยชน์โดยรวม
ปัจจุบัน : เป็นบ้านพักอาศัย

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร : บ้านไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นใต้ถุน

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 6.8x 11.8x5.3

พื้นที่รวมประมาณ : 67.105ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 3 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ชั้น 1

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -A

Elevation -B

Elevation -C

Elevation -D:

รูปตัดอาคาร (SECTION)

Section -A

Section -B

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร : มีการเข้าไม้

- อายุอาคาร : ประมาณ 20 ปี
- สภาพอาคาร : มีความทรุดโทรมบางส่วน
- โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างไม้
- โครงหลังคาและวัสดุผนังหลังคา : หลังคากระเบื้องลอนคู่
- ฝ้าเพดาน : -
- พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : ไม้
- ผนังและวัสดุผิว : ไม้
- ประตู : บานไม้
- หน้าต่าง : บานเหล็กสังกะสีแบบเรียบ
- ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น คอนกรีต
- : วัสดุผิวผนัง คอนกรีต
- : สุขภัณฑ์ประกอบด้วย ผักบัว อ่างล้างหน้า ชักโครก

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : มีการต่อไฟมาจากบ้านญาติข้างๆ
- ระบบประปา : ใช้น้ำประปาภายในหมู่บ้าน
- ระบบสุขาภิบาล : -
- ระบบปรับอากาศ : -
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : -
- ระบบอื่นๆ : -
- การใช้ประโยชน์โดยรวม : ใช้เป็นที่อยู่อาศัย
ปัจจุบัน

อาคารหลังที่ 13

ชื่อเจ้าของบ้าน นาย ชูเกียรติ สมฤทธิ

รายละเอียดทั่วไป

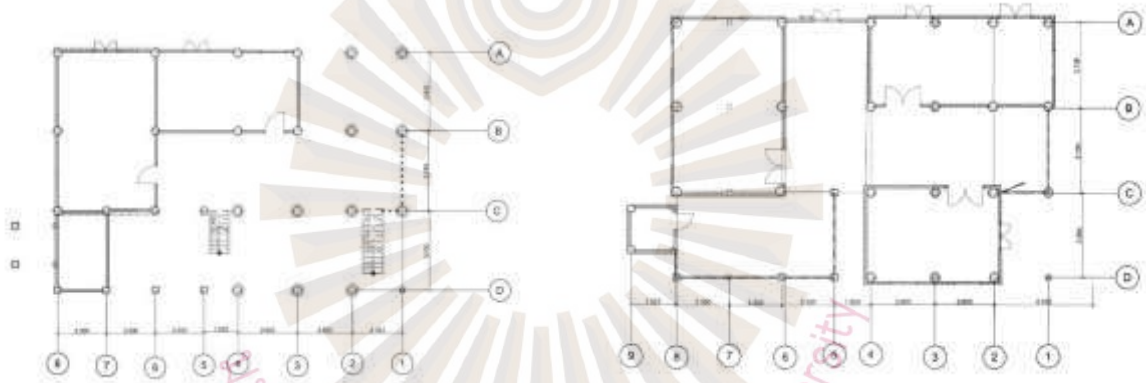
รูปแบบและลักษณะอาคาร : เป็นบ้านไม้ผสมปูน มีสองชั้น บริเวณชั้นหนึ่ง เป็นปูน ชั้นสอง เป็นไม้

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : 12.5x17x7.25

พื้นที่รวมประมาณ : 230 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 3 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

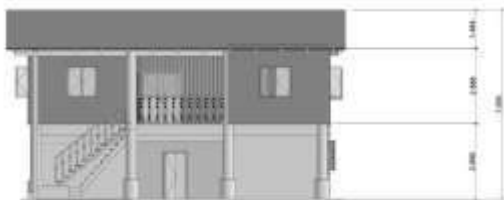

ผังพื้นที่ชั้น 1

ผังพื้นที่ชั้น 2

รูปด้านอาคาร (ELEVATION) :

Elevation -A-

Elevation -B-

Elevation -C-

Elevation -D-

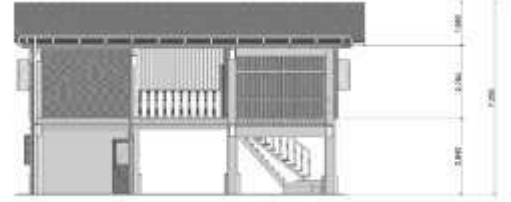

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section -A

Section -B

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร : มีชานที่ยื่นออกมา จากตัวบ้าน และมี การไล่ระดับของพื้น

- อายุอาคาร : ประมาณ 20 ปี
- สภาพอาคาร : มีการบูรณะซ่อมแซมสม่ำเสมอ ทำให้คงสภาพเดิม และมีการทาสีเคลือบไม้ เพื่อป้องกันการสึกกร่อน จากสภาพแวดล้อม และมีการต่อเติมในการเพิ่มวัสดุสมัยใหม่
- โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างใหม่
- โครงหลังคาและวัสดุบุหลังคา : กระเบื้องลอนคู่สีแดง
- ฝ้าเพดาน : ไม่มี
- พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : พื้นชั้นล่าง เป็นคอนกรีต ชั้นบนเป็นไม้
- ผนังและวัสดุผิว : ผนังชั้นบนเป็นไม้สัก ชั้นล่างเป็นคอนกรีต และไม้ไผ่
- ประตู : ประตูไม้บานคู่ ประตูไม้บานเดี่ยว ประตูทรงเหล็ก
- หน้าต่าง : เป็นหน้าต่างไม้สัก มีสองบานพับ แบบเปิดกลางออกทั้งสองข้าง
- ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้นซีเมนต์ คอนกรีตหยาบ ไม้สัก
: วัสดุผิวผนังอิฐ คอนกรีต ไม้สัก
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยถังน้ำคอนกรีตชักโครกแบบนั่ง อ่างล้างหน้า

งานระบบในอาคาร

- ระบบไฟฟ้า : มีการต่อไฟฟ้าจากหม้อแปลงบริเวณ ที่ว่าการตำบล บริเวณตรงข้ามหน้าบ้าน และกระจายสู่แหล่งไฟฟ้าในบ้าน
- ระบบประปา : มีสองระบบ ระบบที่หนึ่งคือน้ำจากท่อส่งน้ำของจังหวัด ระบบที่สองคือระบบกักเก็บน้ำแบบบ่อในบริเวณบ้าน
- ระบบสุขาภิบาล : มีบ่อพักของเสียที่ถูกทิ้งมาจากครัวเรือน
- ระบบปรับอากาศ : มีระบบระบายอากาศจากการทำระแนง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี
- ระบบป้องกันอัคคีภัยและดับเพลิง : ไม่มี
- ระบบอื่นๆ : ไม่มี
- การใช้ประโยชน์โดยรวมปัจจุบัน : มีการใช้สอยบริเวณชั้นสองไม่คุ้มค่าและมีระบบการจัดการพื้นที่ใช้สอยไม่ดีนัก

รายละเอียดทั่วไป

- รูปแบบและลักษณะอาคาร : บ้าน 2 ชั้น ชั้นล่าง ปูน ชั้นบน ไม้
- ขนาดและสัดส่วนอาคาร : Measurement (8 x 12x 5.50)ม
- พื้นที่รวมประมาณ :140.....ตารางเมตร
- จำนวนผู้อยู่อาศัย :1..... คน
- การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นที่ชั้น 1 :

ผังพื้นที่ชั้น 2

ด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -B

Elevation -A:

Elevation -C:

Elevation -D:

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section –A :

Section –B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของ : อธิบายพร้อมภาพประกอบ

อาคาร

อายุอาคาร : ประมาณ18..... ปี

สภาพอาคาร : มีความทรุดโทรมบางส่วน

โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างคอนกรีต

โครงหลังคาและวัสดุผนังหลังคา : หลังคากระเบื้องลอนคู่

ฝ้าเพดาน : -

พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : กระเบื้อง และ ไม้

ผนังและวัสดุผิว : คอนกรีต และ ไม้

ประตู : บานไม้

หน้าต่าง : บานไม้

ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้น.....คอนกรีต.....

: วัสดุผิวผนัง.....คอนกรีต.....

: สุขภัณฑ์ประกอบด้วย.....ชักโครก....ตุ่มใส่น้ำ.....

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า	:	ต่อไฟฟ้าจากโครงการ รัฐบาล
ระบบประปา	:	ประปาภายในหมู่บ้าน
ระบบสุขาภิบาล	:	-
ระบบปรับอากาศ	:	หน้าต่าง ช่องลม พัดลม
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ	:	-
ดับเพลิง		
ระบบอื่นๆ	:	-
การใช้ประโยชน์โดยรวม	:	ที่อยู่อาศัย
ปัจจุบัน		

อาคารหลังที่ 15

ชื่อเจ้าของบ้าน นาย จันต๋อย สมฤทธิ

รายละเอียดทั่วไป

รูปแบบและลักษณะอาคาร :

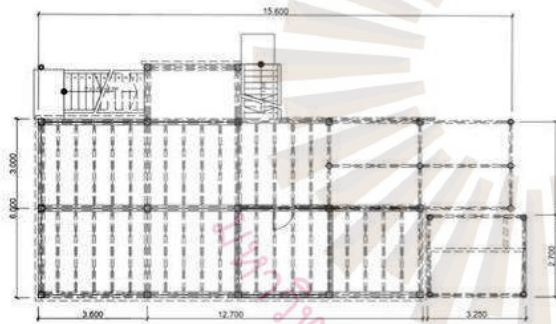
บ้านไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นใต้ถุนมีห้องเก็บของเป็นบ้านไม้
ทั้งหลังยกเว้นห้องน้ำที่ก่ออิฐแดง

ขนาดและสัดส่วนอาคาร : Measurement 5.80 x 16.00x5.40

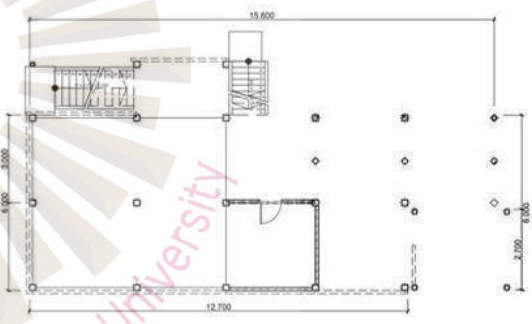
พื้นที่รวมประมาณ : 86.4 ตารางเมตร

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 0 คน

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ :

ผังพื้นชั้น 1

ผังพื้นชั้น 2

รูปด้านอาคาร (ELEVATION)

Elevation -B:

Elevation -C:

Elevation -D:

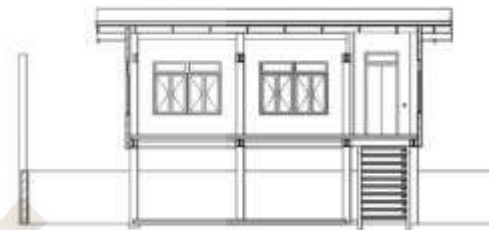

รูปตัดอาคาร (SECTION) :

Section -A :

Section -B :

องค์ประกอบที่น่าสนใจของอาคาร :

เดินแบ่งระดับ แยกสัดส่วนพื้นที่กิจกรรม

- อายุอาคาร : ประมาณ 40 ปี
- สภาพอาคาร : สภาพไม้ของบ้านยังสมบูรณ์
- โครงสร้างอาคาร : โครงสร้างของบ้านเป็นไม้ทั้งหมดยกเว้นห้องน้ำที่เป็นเสาปูน
- โครงหลังคาและวัสดุหลังคา : วัสดุโครงสร้างเป็นไม้ทั้งหมด
- ฝ้าเพดาน : ไม่มี
- พื้นและวัสดุปูผิวพื้น : วัสดุพื้นเป็นไม้ยกเว้นห้องน้ำที่เป็นปูน
- ผนังและวัสดุผิว : อธิบายลักษณะและวัสดุ

ประตู : ไม้
หน้าต่าง : บานเดี่ยว วัสดุไม้
ห้องน้ำและสุขภัณฑ์อื่นๆ : วัสดุผิวพื้นปูน
: วัสดุผิวผนังอิฐแดง
: สุขภัณฑ์ประกอบด้วยชักโครก ก๊อกน้ำ

งานระบบในอาคาร

ระบบไฟฟ้า : มีหม้อแปลงจ่ายไฟเข้าตัวบ้าน
ระบบประปา : รับน้ำจากท่อสาธารณะ
ระบบสุขาภิบาล : มีห้องน้ำ 1 ห้อง
ระบบปรับอากาศ : ตัวบ้านรับอากาศที่เข้ามาจากคลองได้ดี อากาศถ่ายเท
ระบบป้องกันอัคคีภัยและ
ดับเพลิง : -
ระบบอื่นๆ : -
การใช้ประโยชน์โดยรวม : -
ปัจจุบัน

ประวัติส่วนตัวและผลงาน
ผศ.ดร.นฤพนธ์ ไชยยศ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

1. ประวัติส่วนตัว

วัน เดือน ปีเกิด 10 พฤษภาคม 2508

อายุ 47 ปี

การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากวุฒิสูงสุดตามลำดับ)

คุณวุฒิ	ปีพ.ศ.ที่จบ	ชื่อสถานที่ศึกษา
ปริญญาเอก (Urban Design)	2536	Vienna University of Technology, Austria.
Dipl.Ing (Arch.)	2533	Vienna University of Technology, Austria.
ปริญญาตรี (สถา.บ.)	2531	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ประวัติการทำงาน

ปัจจุบัน คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ตำแหน่งอื่น ๆ 2.1 ประธานกลุ่มวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

2.2 ประธานกรรมการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

2.3 ประธานกรรมการร่างหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมืองและชนบท

2.4 หัวหน้าหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมืองและชนบท

2.5 คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างอาคารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

2.6 คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างอาคารIT มหาวิทยาลัยรังสิต

(กรรมการคณะกรรมการตามที่ได้รับแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยรังสิต)

2.7 ประธานสภาคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย

3. ภาระงานย้อนหลัง -

3.1 งานออกแบบ

- 3.1.1 อาคารอธิการบดี อาคารอาทิติย์อุไรรัตน์ มหาวิทยาลัยรังสิต 2545-2546
- 3.1.2 วิทยาลัยสถาปัตยกรรมและการออกแบบ 2540-2542
- 3.1.3 โรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยรังสิต 2543-2547
- 3.1.4 อาคารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต 2548-2549

3.2 งานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

- 3.2.1 ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง “โครงการก่อสร้างเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 “ 2538-2541
- 3.2.2 ผู้อำนวยการ “โครงการปรับปรุงศูนย์แข่งขันกีฬาเฟสติก เกมส์ ครั้งที่ 13” 2540-2542
- 3.2.3 ที่ปรึกษาออกแบบวางผังระบบสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต 2541-2541
- 3.2.4 ที่ปรึกษาออกแบบวางผังระบบสาธารณูปโภค มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ 2541-2542
- 3.2.5 ที่ปรึกษากระทรวงอุตสาหกรรม “โครงการก่อสร้างสถาบันรัฐวิสาหกิจ ขนาดกลาง และขนาดย่อม “2543-2544
- 3.2.6 ทีมที่ปรึกษาออกแบบวางผังและเขียนโครงการ Muree Tourist Center, Himalaya, Pakistan 2548
- 3.2.7 หัวหน้าทีมออกแบบเอเชียนเกมส์ 2006 ประเทศ Qatar 2547 – 2549
- 3.2.8 ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาศาสนาเศรษฐกิจ 2543 – 2544
- 3.2.9 ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสหกรณ์ 2544 – 2545
- 3.2.10 หัวหน้าทีมวิจัย
 - 3.2.10.1 ผังแม่บทเทศบาลเมืองปทุมธานี 2544
 - 3.2.10.2 ผังแม่บทที่พักร่วมชาวบ้านศาลาแดงเหนือ 2546
 - 3.2.10.3 โครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน 2547
- 3.2.11 รองหัวหน้าทีมวิจัย โครงการวาง และจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2547-2549

3.3 งานบริการทางวิชาการ

- 3.3.1 ได้รับเชิญเป็นวิทยากร เรื่อง “จิตวิทยาในงานสถาปัตยกรรม” ให้นักศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 3.3.2 ได้รับเชิญเป็นวิทยากร เรื่อง “การเขียนโครงการเพื่อออกแบบปรับปรุงศูนย์แข่งขันกีฬาคนพิการ” ให้คณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาเฟสติกเกมส์

(FBOC) “สัมมนาคนพิการแห่งประเทศไทย” คณะกรรมการพาราลิมปิกสากล (IPC)

- 3.3.3 ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยาย เรื่อง “การออกแบบและวางผังศูนย์การแข่งขัน กีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13” ให้นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยศรี ปทุม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
- 3.3.4 ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยาย เรื่อง “ การออกแบบหมู่บ้านนักกีฬา เอเชียนเกมส์” ให้นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3.4 งานบริหาร

- 3.4.1 คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต 2546 – ปัจจุบัน
- 3.4.2 กรรมการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต 2541 -ปัจจุบัน
- 3.4.3 กรรมการหลักสูตรสาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต 2541 – ปัจจุบัน
- 3.4.4 ประธานกรรมการกลุ่มวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรังสิต 2541 – ปัจจุบัน
- 3.4.5 ที่ปรึกษาฝ่ายอาคารสถานที่ มหาวิทยาลัยรังสิต 2541 – ปัจจุบัน
- 3.4.6 ที่ปรึกษาการศึกษาต่างประเทศมหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต 2541 – ปัจจุบัน

3.5 งานวิจัย

- 3.5.1 ผังแม่บทเทศบาลเมืองปทุมธานี 2544
- 3.5.2 โครงการพัฒนาพื้นที่ศาลาแดงเหนือ อ.สามโคก จังหวัดปทุมธานี 2546
- 3.5.3 โครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน 2547
- 3.5.4 โครงการพัฒนาผังแม่บทหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี 2552
- 3.5.5 โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความยั่งยืน:กรณีศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต 2554